

DOSSIER: ANTOLOGIA DE POETES CERDANS

FOTOGRAFIA: MARC PANICELLO

Grup de Recerca
de Cerdanya

Diputació de Girona

ÍNDEX

- PÀG. 04** Explicar el país cerdà. Alfred Pérez-Bastardas
- PÀG. 06** La Confluència: el futur de Cerdanya. Enric Quílez i Castro
- PÀG. 08** Poesia: Any Espunyes
- PÀG. 09** El Pirineu frontera i porta de Catalunya (vist per) Xavier Febrés. Albert de Montjuïc
- PÀG. 15** La tenda penjada: els escoltes de l'Abat Marcet a Cerdanya. Alfred Pérez-Bastardas
- PÀG. 18** Contra els accidents del treball agrícola. Guillem Sendred
- PÀG. 23** Maria Rius, degana de la il·lustració a Catalunya. Àngels Rius i Bou
- PÀG. 30** Publicació del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran. Laura Puigvert
- PÀG. 33** El Grup de Recerca de Cerdanya rep el "Cerdà de l'Any" 2021. Enric Quílez i Castro
- PÀG. 34** Premis GRC-Vila de Puigcerdà. Enric Quílez i Castro
- PÀG. 36** Catalunya carolíngia, obra d'abast nacional i científic. Jaume Sobrequés i Callicó
- PÀG. 38** Recordant els JOCS FLORALS D'AMSTERDAM (1974). Guillem Sendred
- PÀG. 45** Joseph Roth, la finesa de l'observador. Joan Ganyet i Solé
- PÀG. 47** Plutarq: "Consells sobre política". Joan Ganyet i Solé
- PÀG. 49** La diligència a Acs passant pel Pimorent. Núria Casamitjana
- PÀG. 57** Un tren entre Alp i Andorra? Guillem Lluch Torres
- PÀG. 59** Sense vergonya. Alfons Mills
- PÀG. 61** L'escalfament. Miquel Llimona
- PÀG. 64** La Catalunya Buida. Bernat Pous
- PÀG. 65** Intercanvis que enriqueixen. Pau Bombardó
- PÀG. 67** Arbres. Núria Boltà Vilaró
- PÀG. 70** A l'hivern, Jocs Olímpics; a l'estiu, Raphael. Carles Pont
- PÀG. 71** La Cerdanya de lluny. Joaquim Nadal i Farreras
- PÀG. 73** El carlisme pirinenc com a mostra de la realitat política a la primera meitat del segle XIX. Guillem Sendred

DOSSIER: ANTOLOGIA DE POETES CERDANS. (TRIA I TEXTOS DEL MANEL FIGUERA)

- PÀG. 76** Imma Carrera
- PÀG. 78** Rosa Casas
- PÀG. 81** Jordi Pere Cerdà
- PÀG. 85** Josep Comas Travé
- PÀG. 88** Imma Cros
- PÀG. 90** Manel Figuera
- PÀG. 92** M. Rosa Grau
- PÀG. 94** Magda Morrala
- PÀG. 96** Altres poetes cerdans

EDITORIAL

En aquest número 31 de la revista cultural, voldríem destacar-ne, sobretot, dues coses. D'una banda, el magnífic dossier, obra del Manel Figuera, sobre els poetes cerdans. No hi són tots, però hem fet una tria més o menys representativa. Les nostres disculpes als que no hi són. D'altra banda, vull posar en relleu els articles d'opinió, que sovint podrien semblar articles menors, però que tenen una gran importància. Penseu que molts cops, hem de recórrer a articles o anuncis publicats en revistes antigues per saber què passava a la Cerdanya a començament segle XX, per exemple. Doncs aquests articles d'opinió són l'equivalent de la Cerdanya del segle XXI. Esperem que en un futur llunyà, puguin ser consultats pels investigadors i gràcies a ells, sàpiguen què passava dins de la Festa de l'Estany, com es va viure l'inici del canvi climàtic a la Cerdanya, quins eren els interessos culturals dels joves a la Cerdanya o de quins projectes es parlava al territori. Pensem que aquestes petites coses serviran per bastir la història del demà i que si no es deixa constància escrita d'aquestes, pot arribar a ser molt difícil trobar-ne informació. Que en gaudiu.

Querol REVISTA CULTURAL DE CERDANYA

Grup de Recerca de **Cerdanya**

CONSELL DE REDACCIÓ

Alfred Pérez-Bastardas, Coordinador
Enric Quílez
Núria Casamitjana

ISSN 2696-2373

Explicar el país cerdà

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS (*)

Il·lustració: Maria Rius.

No ens cansarem d'insistir, encara que ens fem una mica pesats, que qualsevol idea, qualsevol país, qualsevol cultura, cal que s'expliqui i s'obri a tots aquells que hi passin un dia o altre pel seu territori. Per això, nosaltres hem de saber explicar-nos què som, què hem estat, com som, la nostra història i el nostre llenguatge, les nostres inquietuds, els nostres desitjos com a comarca pirinenca, els encerts i els resultats d'un pols amb els esdeveniments que hem anat trobant al llarg dels anys. Sembla que ens anem precipitant vers un punt que potser no voldríem, o que tinguem marcat, vulguis o no, i això no és gens exacte. Explicar-nos en el nostre entorn és el primer pas. Potser el segon serà explicar-nos també pels de fora, que venen a visitar-nos, i finalment per a tots aquells que voldrien fer-nos caminar vers objectius poc raonables o de difícil accés. I la història en té exemples clars de camins que més hauria valgut deixar de fer-los. Per la gent visitant, pel turisme, pels de les segones residències, pels que ens venen a donar lliçons, cal aproximar-nos-hi amb voluntat de comprensió, per explicar que no tots ho veiem com ells i que el país cerdà està ple de possibilitats que moltes vegades són camins enfangats, plens d'escasses realitats.

I direu: això ja ha quedat fixat en molts llibres i revistes que al llarg dels anys han fet aquesta tasca de divulgació. És cert que moltes revistes culturals han deixat constància d'un pensament i una voluntat identificadora per explicar el país cerdà i aprofitar la realitat per anar donant fe de cerdanyisme.

El que cal, però, no és solament donar a conèixer un petit país com Cerdanya, sinó de com veiem nosaltres aquest petit país, sigui per desenvolupar una economia autòctona, uns Jocs Olímpics d'hivern, o unes curses en bicicleta a l'estiu. Tot això ha d'anar acompanyat d'uns projectes que a voltes no interessin als habitants cerdans o que només repercuteixen a un turisme que deixa indiferents als altres sectors de la ciutadania cerdana. Explicar-se és intentar fer-se comprendre, malgrat que s'hi estigui en contra d'un projecte pensat en despatxos poc lligats al muntanyam del Pirineu. Fer projectes a Cerdanya no significa forçosament que tinguin capacitat de millorar l'economia d'aquest petit país cerdà. A vegades, és millor fer projectes senzills, però eficaços, que no pas interferir en grans projectes dins del territori.

Ara mateix, tenim sobre la taula el gran projecte dels Jocs Olímpics d'hivern del Pirineu, i malgrat que

pugui semblar un bon reclam, hi ha molts problemes derivats del projecte. Primer de tot, ens cal una consulta als pirinencs per saber de la seva "autorització" per arrencar i fer-los adequadament. Després, discutir si seran viables en un moment de gran canvi climàtic. La nostra revista "Querol", en el seu número 28, de la primavera del 2021, on s'exposava cruament, però també estadísticament i amb un gran estudi del canvi de clima a la Cerdanya tot el que pot passar en el desenvolupament de falses expectatives.

Qui diu això, podria presentar què costaria de

fer Jocs d'hivern fracassats... anem amb compte, que portar neu amunt i avall no té gens de gràcia. Per tot això, el que es tracta no és solament d'explicar el país cerdà, sinó d'explicar-se els perquè del sí i del no de la vida econòmica, social, esportiva, turística i d'identitat del país cerdà.

**Alfred Pérez-Bastardas, historiador.
De la Societat Catalana d'Estudis Històrics.
Coordinador de Querol i Ker.*

La Confluència: el futur de Cerdanya

ENRIC QUÍLEZ I CASTRO

Dissabte, dia 21 de maig, a les 18 hores, a la Sala de Convencions del Museu Cerdà, va tenir lloc l'acte de presentació de la Confluència per una Cerdanya Sostenible. Es tracta d'un projecte que es va començar a gestar fa més de mig any, però que s'ha anat endarrerint per causes diverses. Ara, finalment, ha vist la llum.

La Confluència, per abreviar, és un moviment o plataforma integrat per moltes associacions cerdanes (unes 15) de tipus cívic, cultural, ecològic o empresarial que s'han reunit per discutir sobre el futur de la nostra comarca i arribar a consensos.

La primera cosa que vam veure és que el futur que ens espera, si no fem res, no ens agrada gens. La dependència excessiva de la Cerdanya del monocultiu del turisme de cap de setmana i de la construcció de segones residències i la massificació incontrolada dels nostres espais naturals no ens plau en absolut.

Però a diferència d'altres vegades, ara es respira a l'ambient un cert sentiment de canvi. Els cerdans s'estan despertant d'un llarg somni en què hem viscut d'aquest model econòmic que mostra símptomes inequívocs d'esgotament i crec sincerament que ha arribat el moment de començar a posar fil a l'agulla per canviar les coses.

Però no es tracta d'un canvi radical, de la nit al dia. Es tracta de canviar el model productiu i de la relació dels cerdans i forans amb el medi natural, però de manera ordenada i progressiva. No es tracta d'anar contra ningú, sinó de cercar noves vies de desenvolupament econòmic i social abans que sigui massa tard.

Arran de tot això, va sorgir un decàleg, de fet una llista de dotze punts, amb un petit afegitó sobre el tema dels Jocs Olímpics d'hivern que vam decidir deixar parcialment fora de la discussió per motius diversos.

Aquest decàleg neix del consens i fruit de l'interès de tots els participants en un millor futur per la comarca. Resumint-ho molt: volem a la llarga un nou model econòmic on els diferents sectors productius estiguin equilibrats; on l'accés a l'habitatge i als llocs de feina, especialment per als joves, no esdevingui un infern; i volem també una Cerdanya més protegida ambientalment i menys massificada en els seus espais naturals.

Tot això i més ho podeu llegir en el decàleg que posaré a continuació i que signen quinze entitats cerdanes molt diverses. I sobretot: això és el començament d'un nou projecte, d'una nova lluita, no el final de res. No volem un brindis al sol. Volem que aquestes mesures s'implementin.

A tal efecte, caldrà una cooperació entre el sector públic i el sector privat, però és imprescindible que sigui la gent qui arrossegui tots dos en la direcció que proposem, sempre des del respecte a la diversitat d'opinió.

DECÀLEG DE LA CONFLUÈNCIA PER UNA Cerdanya SOSTENIBLE

1. Demanem un canvi en el plantejament econòmic global de la comarca, fent èmfasi en activitats sostenibles, en la incorporació de les noves tecnologies, en la desestacionalització del turisme, tot atraient els que estimen la muntanya, diversificant els sectors productius i tot des d'un model respectuós amb el medi ambient i amb els interessos de la població local, lligat a les previsions que els estudis fan sobre el canvi climàtic a la Cerdanya.

2. Cal combatre tots els tipus de contaminació (química, atmosfèrica, lluminosa, acústica, paisatgística, etc.).

3. Demanem la preservació i estudi dels ecosistemes cerdans, respectant i promovent la biodiversitat, així com els relleus i els processos geològics.

4. Volem que s'afavoreixi una gestió basada en l'economia circular i les 4 R: Reduir, Reutilitzar, Reciclar i Recuperar, especialment pel que fa als residus, amb la necessària formació a la població.

5. Cal promoure les energies netes, respectuoses amb el territori i descarbonitzar l'economia, afavorint l'estalvi dels recursos. Estem a favor d'una producció descentralitzada de l'energia.

6. Cal limitar el creixement descontrolat de les segones residències, preservant els petits nuclis i fomentant la rehabilitació. Cal promocionar, des dels poders públics i privats, l'obtenció d'habitatge social, especialment per a les classes més desfavorides econòmicament, com pot ser el cas dels joves, a tota la comarca.

7. És necessari apostar per una promoció dels serveis públics com la sanitat, els estudis de cicles formatius i graus superiors, així com per una xarxa de transport públic comarcal assequible, i també entre l'Alta i la Baixa Cerdanya. Cal afavorir la substitució del vehicle privat contaminant per altres formes més sostenibles de transport. Ens calen pistes ciclables i per a vianants. I també és imprescindible modernitzar el transport ferroviari amb Barcelona i Tolosa.

8. Cal preservar i tenir cura dels recursos naturals de la comarca, especialment pel que fa als recursos hídrics, assegurant la seguretat biològica i mineralògica de l'aigua de boca. Demanem mesures per lluitar contra el malbaratament hídric i energètic i acabar el sistema de depuradores d'aigües residuals pendents.

9. Cal limitar la creació de noves infraestructures que malmetin el medi ambient, com poden ser autovies, aeròdroms o altres formes de comunicació que representin un impacte paisatgístic i ecològic desfavorable en el territori.

10. Proposem l'ampliació dels actuals espais protegits de la comarca i la creació de nous, entre ells, parcs geològics, per preservar els ecosistemes més fràgils, dotant-los de mitjans econòmics i de personal suficient per a la seva correcta gestió.

11. Cal regular l'accés al medi natural de manera racional, cercant un equilibri entre la protecció del medi i l'accés ordenat a aquest.

12. Apostem per una promoció dels productes agroalimentaris locals, de quilòmetre zero, per la producció ecològica i per la recuperació i difusió de les varietats autòctones, tot difonent aquests productes als restaurants i a les escoles locals.

Consideració particular:

- Sobre la candidatura Pirineu-Barcelona als Jocs Olímpics d'hivern del 2030/4/xx, demanem que es parli i s'informi àmpliament i clarament als habitants del territori, sobre quin projecte es vol dur a terme i que posteriorment se sotmeti a una consulta popular vinculant el model presentat. En qualsevol cas, ens oposem fermament a la creació de noves infraestructures innecessàries i amb un cost excessiu per al medi ambient.

Totes les anteriors mesures i propostes han de ser fruit d'un pacte entre tots els actors públics i privats de la comarca, de manera que tothom es faci seva aquesta lluita.

ENTITATS QUE DONEN SUPORT AL DECÀLEG

Agroalimentària de Cerdanya

Amics de Cerdanya

Associació de Veïns de La Molina

Ateneu Popular de Cerdanya

Cerdanya Ecoresort

Cerdanya en Acció pel Clima

Ceretània

Grup d'Amics de Montellà

Grup de Recerca de Cerdanya

Institut d'Estudis Ceretans

Les Petits Ruisseaux

Òmnium Cultural de Cerdanya

Salvem Èller

Salvem La Molina

Salvem La Solana

SOS Pirineus

En commemoració de l'any Espunyes, proclamat des de l'Alt Pirineu, en homenatge al Josep Espunyes i Esteve, Creu de Sant Jordi.

**JOSEP
ESPUNYES
I ESTEVE**
(Peramola, 1942)

DE NO JUDICAR EL PROÏSME

Escup silenci. I, mansuet com un vell bou,
no judiquis, no condemnis i perdona;
no cometis la malvestat de l'enrenou
i accepta l'injust tracte que se't dona.
Resigna't si per tot tall al pot del brou
t'hi trotxa del pernil només la cotna,
i no et capfiquis amb l'horari ni amb el sou
que fora, tot plegat, perdre l'estona...

Si un dia, però, per naps o per cols t'adones
que per viure mig com cal te'n veus un bull,
refusa de pensar en l'exemple biga-brossa
i considera de bell nou si tens pa a l'ull.

LA FULLA

Mesura silenci ran del lament
ofegat en l'entranya
del temps absent.

(És fonda la tristesa
que lleva aquest moment.)

Ullcluc desperto
enmig de la gent.

L'OLIVERA

I somrigué la grisa escorça, el vell brancom,
la llarga espera.
I somrigué l'arrel goig d'eterna primavera
ensorrada en híbrida pols de míser rocam:
en retornar temps de llum, clavell i cadenera,
el fil de l'horitzó restava sota el fullam
de l'olivera.

SARGANTANA

—Digues-me sargantana
de cau fosc i viure sec:
és condició avial l'arrossec?

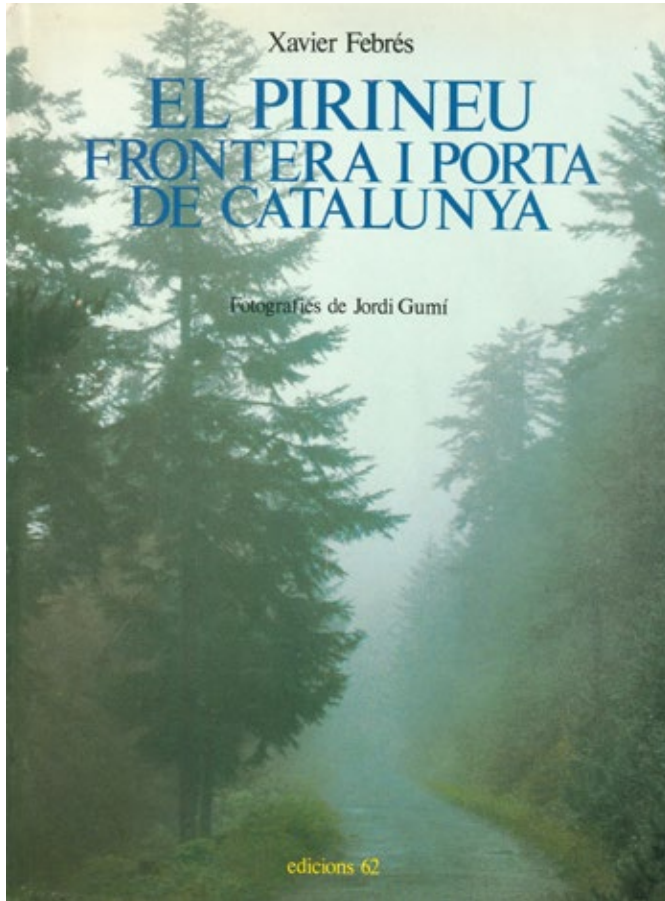
—No, és condició humana!

ALERTA AMB ELS HIPÒCRITES

Sí, alerta, home petit,
que la dolenteria nia
al forcat de la malícia.
Alerta, sí, amb els miratges,
el gat, la llebre, la gana
i les rodes de molí;
amb el sedàs, la notícia,
les morralles, anar a fira
i l'orella del pollí..
És a dir,
no vulguis al teu clatell
la llana que no es consum:
deixa-la per a les patums
i per als llépols estornells...
puix que anyada rere anyada
prou que deixes carn i pell
a dents de la gran llopada.
Sí, alerta, home petit,
que la dolenteria nia
al forcat de la malícia.
Alerta, sí, amb els miratges,
el gat, la llebre, la gana
i les rodes de molí;
amb el sedàs, la notícia,
les morralles, anar a fira
i l'orella del pollí..

El Pirineu frontera i porta de Catalunya (vist per) Xavier Febrés

ALBERT DE MONTJUÏC

El llibre *El Pirineu frontera i porta de Catalunya* de Xavier Febrés (30x21cm) bellament il·lustrat amb fotografies de Jordi Gumí que us comentem, té 273 pàgines, amb una breu bibliografia i un índex de noms; és un clàssic de 1984, publicat per Edicions 62, en la seva col·lecció “vida i costums dels catalans”, i on Xavier Febrés fa un “viatge per la ratlla de França”, tot analitzant els diferents territoris pirinencs amb què es troba. El viatger que vulgui comprendre el Pirineu haurà de resseguir camins i cims per tal de tenir una visió enlairada de les magnituds del muntanyam i alhora no deixar de contemplar la magnificència de les valls pirinenques que delimiten el traçat fronterer, però és que el Pirineu, com se sap, és una llarga llenca de muntanyes amb dos vessants ben limitats, sota la frontera de França i Catalunya, dins del nostre territori, per passar després a Andorra, Aragó, Navarra, País Basc, i tots els països pirinencs de França.

Febrés comença l'itinerari a partir de Portbou, on diu que “el Pirineu s'aboca al Mediterrani”, i és veritat, perquè el muntanyam ja queda prou definit en aquest punt de partida, i els turistes de l'època, provinents de París, hi feien estada. Portbou és l'anunci que el Pirineu no tindrà aturador en la seva expansió.

Després, ve el punt fronterer més conegut i “transitat d'Europa: el Portús i la Jonquera”, normalment mig col·lapsat per grans camions, però que, de fet, ja hi transitaven prop d'allà els romans, els gots, els àrabs i altres pobles invasors. Tots aquests punts fronterers tenen una història molt dura, plena de relats, tant en un cantó com en l'altre.

Hi ha, però, també uns punts de contacte que no semblen pirinencs del tot, malgrat que són comarques germanes unes de les altres, encara que un xic distants: es tracta del Vallespir, per una banda i de l'Empordà, per l'altra. A part de l'antiga i no resolta controvèrsia de si Anníbal va creuar el Pirineu per la vall del Segre o pel coll de Banyuls, i malgrat els estudis que s'han fet i les troballes arqueològiques, encara no ha quedat clar del tot, si fos per un lloc o l'altre que van passar els elefants provinents del nord d'Àfrica.

El tram fronterer en aquests indrets és molt poc racional, si se'm permet l'expressió, i només hi faltava l'extravagància històrica del Tractat dels Pirineus i la “paella” de Llivia, com un punt de carrincloneria històrica impossible ara d'arreglar, em sembla. Que la divisió de la Cerdanya ha donat dotzenes d'estudis per esbrinar qui en va sortir més afavorit, no és cap secret; ni la Unió Europea, per ara, pot esmenar el disbarat, que Xavier Febrés va enumerant segons els autors que ho han estudiat, inclòs Josep Pla, quan diu que les cinc comarques formen part de “la Catalunya que ens vam deixar fotre”, una expressió genuïna que malgrat que sigui certa, no deixa de ser històricament rellevant i encertada.

Resseguir el traçat dels camins, i masos, valls i passos, seguint el llibre no és pas fàcil, entre altres coses, perquè Febrés és un autèntic expert en explicar els de-

talls i tots els punts més interessants geogràficament de la serralada en aquells trams que li semblen prou especials. Històricament, aquests traçats que enumera han tingut també un context que, pels fugitius republicans de la desfeta de la Guerra Civil, ha sigut prou important, ja que hi han passat milers de fugitius cap a l'exili; però també presidents de la República i de la Generalitat de Catalunya. Masos acollidors de personalitats polítiques i de gent desesperada que volia passar la frontera fos com fos. Febrés hi fa un repàs de tot el que actualment (1983) es pot trobar en els pobles i botigues atraients pels turistes i gent de pas; també de les festes i dels indrets més transitats d'aquest tram del Pirineu.

En un altre capítol considera que les comarques del Ripollès i del Conflent són cosines entre elles, cosa que ens sembla difícil d'endevinar; tanmateix, esmenta les actuacions polítiques dels fets de Prats de Molló i el desgavell que va portar al president Macià a la presó, entre d'altres. Febrés segueix també a Verdaguier quan en fa de cada indret una cançó i un vers de la geografia pirinenca de l'encontrada, lligant pobles i fets històrics. En aquests llocs, Setcases, Camprodon, Beget, Espinavell, el primer xalet del Centre Excursionista de Catalunya a Ulldeter, i sobretot, Núria com a "projectes turístics d'alta volada", tot recitant els versos de Joan Maragall:

*Verge de la Vall de Núria
 Voltada de soledats
 Que immòbil en la foscúria
 I en vostres vestits daurats,
 Oïu l'eterna cantúria
 Del vent i les tempestats:
 Verge de la Vall de Núria
 A vós venen les ciutats.*

Una veritat que avui dia té un públic nombrós que puja a Núria per gaudir de l'entorn del santuari, de la Verge romànica i de la neu i l'esquí; un indret únic en el nostre Pirineu. Potser és l'únic lloc a on no s'hi pot pujar amb cotxe i el fa gairebé un indret alpi; fins i tot el llibre de Xavier Febrés li dona una alta consideració per les fotografies que exhibeix de Jordi Gumí a tota pàgina.

Tot seguit, el capítol que el segueix té també una qualitat intrínseca quan esbossa "La muntanya màgi-

ca: el Canigó", que com a mite que era i es representa un punt culminant del catalanisme polític i de l'encontre de les Catalunyaes a través del Pirineu. De fet, el Canigó tot i trobar-se en territori, ara francès, ens pertany com a símbol històric i punt de trobada de la Catalunya medieval. No podem deixar d'admirar la gran abadia cistercenca de Sant Martí del Canigó que, ajaguda als peus de la muntanya, la preserva dels mals. Les rutes al voltant del Canigó es poden fer en jeep clàssic i després gaudir-ne esbufegant de la gran pujada fins al cim, que supera els 2.800 metres d'altitud.

Ens dol davant la magnitud de les dues abadies de Sant Martí i Sant Miquel de Cuixà, com han quedat, en un moment o altre, desprotegits dels que, amb diners, poden desmuntar el que segles han bastit, sobretot si és tan espectacular com el claustre romànic, encara que sigui una petita part per muntar-la a Nova York. Quina llàstima que no ho poguéssim evitar. El conjunt monumental, és a dir el Canigó, i les dues abadies de Sant Miquel i Sant Martí, que Jacint Verdaguier va donar veu en el seu cant dels dos campanars, ens obre la magnificència del Rosselló i el seu entorn com a territoris catalans que estimem.

Ens queda la part pirinenca més coneguda "A cavall d'una frontera postissa: la Cerdanya", aquella comarca

Fotografia: Axiu Albert Bastardas.

on els noms dels pobles són un misteri: Er, Llo, Das, Ro, Pi, Nas, Ur, Ger, Urtx, Ix, Alp, Bor, All, Riu, etc. Perquè venen alguns del bascoide, o inclús del parlar occità, iber, i potser més enllà. En canvi, hi tenim també Montlluís, antiga fortalesa militar dels segles passats, que uneix en el seu punt culminant de trobada dels camins i carreteres per anar al Conflent, al Capcir i al Rosselló. Abans d'arribar-hi, però, hi trobem un centre relativament nou a redós de la neu de l'esquí i del turisme: és Font-romeu, que aglutina una bona base preolímpica. Ara ha augmentat de població i ha aglutinat com a punt estratègic els habitants de l'Alta Cerdanya, juntament amb Sallagosa, capital natural de la zona, i on té estació el Tren Groc, que va de la Tor de Querol fins a Vilafranca del Conflent, salvant més de mil metres de desnivell. No podem deixar de nomenar el famós i intrèpid diputat del Departament dels Pirineus Orientals, Emmanuel Brousse, un dels pocs polítics que té un imponent monument en una cruïlla de les carreteres.

Parlar del Tren Groc és per nosaltres una obligació, per la seva idiosincràsia i utilitat turística, sobretot. Ens caldria que arribés a Llivia, a Puigcerdà o fins i tot a Alp... però crec que estem molt lluny d'aquest desig.

Les coses han canviat molt de quan les descriu Xavier Febrés, amb ara; sojornar a Puigcerdà és un bon

luxe i passar a Andorra pel Pimorent, una excursió per un dels colls més emblemàtics, tant a l'hivern com a l'estiu. L'Alta Cerdanya, amb l'enclavament de Llivia, territori cerdà com tota la resta, no deixa de ser, a hores d'ara, un estrany i complicat exercici de geopolítica del segle XVI-XVII, que ara caldria rectificar d'alguna manera o altra. Per allà, hi podem contemplar el gran forn solar d'Odelló, ideat per un català refugiat, i la central de Thémis (amb alguns problemes en l'estratègia de "la grandeur"), i les aigües calentes de Dorres, que els romans ja feien servir.

Que Llivia és prou important en aquest cantó de Cerdanya, és palès per la seva magnitud i pel mateix museu amb aquella farmàcia del Dr. Esteve que enamora a tots els que la visiten. Enumerar totes les qua-

litats de la Cerdanya és, tanmateix, una oportunitat que cal repassar, amb el famós túnel del Cadí, de fet sota el Moixeró, les zones turístiques massa plenes i ensorrant les reserves de l'agricultura i la ramaderia de la zona, malgrat que produeixen formatges i altres lactis per exportar, el túnel automobilístic de sota el Pimorent, l'estació internacional de la Tor de Querol i la de Puigcerdà, com a centre capital de tota la comarca, per a mi petit país pirinenc, com Andorra. Tot plegat ha quedat poc utilitzat i massa valorat com a zona turística catalana. Intervé, encara, l'heliport de Santa Llocaia i el petit aeroport a tocar d'Alp. El gran descobriment de l'esquí i la neu a Cerdanya ha servit per implantar-hi una nostrada força olímpica, que no assolirà acabar de realitzar-se, si més no, perquè el canvi climàtic i les infraestructures no ho permeten en bona part.

El llibre de Xavier Febrés aborda en els darrers trams el pas per *El petit país de la botiga: Andorra*, descrita així com un "país escandalosament feudal, però que funciona a satisfacció dels andorrans". És clar, que vist en perspectiva, és cert, però darrerament, entre 1993 i avui dia, ha canviat molt. Ara hi ha una constitució, una separació de poders, un conglomerat de partits polítics, tot lligat amb unes estructures administratives que provenen de fa segles. Que tot funcioni així també es deu al fet que Andorra és tutelada per dos estats que són de la Unió Europea, mentre que Andorra s'ho mira amb una certa enveja o potser amb una clara i impertorbable sort.

Al segle XIX i fins a mitjan segle XX, Andorra vivia de l'agricultura i la ramaderia, també del tabac i la venda de mercaderies prohibides dins dels estats veïns. Ara, de ramaderia i agricultura en queda cada

cop menys; el tabac sí, els licors també i molts altres productes, com el gran turisme de la neu, o de mercaderies franceses i llibres prohibits a la banda espanyola pel règim franquista, ara desclassificat... Tot això, basat en una població que viu a Andorra, però que no és andorrana. Sí que, a hores d'ara, Andorra ha canviat i molt. Potser ens agradaria que canviés més i millor, que com a país català que té el català com a llengua oficial i és reconegut a l'ONU, fes més pels drets lingüístics de Catalunya i respectés més la fiscalitat i deixés de ser (potser ara ja no) un país importador de divises fraudulentés.

Andorra ha canviat potser més del que a primera vista pugui semblar o que ens pensem. Actualment, hi han passat els caps d'estat de França i Espanya, malgrat que els Coprínceps són el president de la República Francesa i el bisbe de la Seu d'Urgell. Nosaltres sempre ens hi hem sentit còmodes a Andorra, segura-

ment perquè el català és prou vist i reconegut, i per ser un petit país independent, tal com a Catalunya molts voldríem ser.

Amb els anys, han millorat les infraestructures, amb noves vies i túnels; no pas és clar que les vies ferroviàries, que no n'hi ha i sembla que no n'hi haurà mai, ni que fossin del tipus trens petits japonesos mig penjats.

De propostes prou n'hi ha hagut, però totes fracassades; de l'aeroport val més no parlar-ne. No és necessari.

Si volem mostres del canvi, tan sols cal comparar fotografies del Pas de la Casa, entre els anys 1950 i 2020, per veure-hi un senyal del desgavell urbanístic, present a tot el país i ara ja pràcticament impossible d'arreglar.

Finalment, Febrés aborda un altre país pirinenc, aquest cop amb bons lligams catalans, però de men-

talitat segons alguns com a territori que podria tenir estatuts com Andorra: es tracta, és clar, dins “*el vessant “francès” del Pirineu de la Vall d’Aran*”, un cas que bé podria haver derivat vers una nova Andorra, però que per la seva situació geogràfica, i els intents d’annexió per part de Navarra i de França (Bearn i altres territoris propers), juntament amb tenir una entrada per Les, geogràficament d’altitud molt baixa comparada amb Andorra, feien possible el traspàs des de França amb gaire facilitat. No tant des de Catalunya.

Per altra banda, en els contenciosos haguts entre les corones espanyoles i dels bel·ligerants de Foix i del Bearn, va propiciar que l’Aran fos un territori amb llengua pròpia, diferent del català i que quedés sempre a mercè de forces militars i socials fora del control de Catalunya, i quan es va signar el Tractat dels Pirineus, per repartir-se la Cerdanya, el Rosselló, el Capcir, el Conflent, etc., l’Aran no va ser tinguda en compte com a territori a bescanviar; és clar que ara no hauria quedat sota la jurisdicció catalana (ni espanyola).

Xavier Febrés ens explica en aquesta darrera passejada pel Pirineu com ha estat descoberta la Pica d’Estats, de 3.148 metres d’altitud, com a element politico-geogràfic, ja que té el significat de confluïr com a punt culminant de Catalunya i de tres estats a la vegada, de manera que en fou redescobert per mossèn Jacint Verdager, el 1883, malgrat que ja hi havia pujat el “nostre” Henri Russel, el 1870, mentre feia nit a les seves coves cavades a la roca dels Possets. Després, hi han pujat alguns polítics per dir que “han fet el cim”.

També cal tenir en consideració com durant molts anys s’ha reivindicat un túnel de la Bonaigua, sobretot quan encara el túnel de Viella no era ni esmentat, vull dir abans del 1939. Precisament va ser el diputat Albert Bastardas de la Unió Federal Nacionalista Republicana en l’època de la Mancomunitat de Catalunya, qui va demanar un túnel sota el coll de la Bonaigua, que va consistir en una petició perquè els pressupostos de l’estat incloguessin una partida de 250.000 pessetes per iniciar les obres. Mai no es va fer, i ara un cop acabat el segon túnel de Viella, ja ningú vol parlar-ne de l’altre, ja que creuen que faria de sortida de la Vall per escapar-se vers als Pallars.

Actualment, la Vall d’Aran és, sobretot, una vall d’esquiadors amb l’estació de Baqueira-Beret, la Tuca, etc. El pla de Beret és on es concentraven els grans ramats de vaques i cavalls i els excursionistes per ar-

ribar-se a Montgarri, solitari però bellíssim indret. L’Aran té també molts pobles encantadors, amb esglésies romàniques i pintures murals de gran valor escènic i pictòric.

El llibre acaba amb l’arribada del maquis, amb una intencionalitat política i preponderància comunista que va fracassar. Era entre octubre de 1944 i el 1948, amb el túnel de Viella, la situació va anar canviant i prosperant. Tota la invasió per proclamar tant a Viella, com a Llúvia un govern provisional de la República i mantenir-se com a força política independent lligada a les forces democràtiques que lluitaven contra el nazisme a Europa, reconquerit ja París i altres ciutats importants, va ser un fracàs i les forces militars del franquisme es van imposar amb una certa celeritat. El maquis va quedar, però, molt residual. I sempre ha estat un factor per la reivindicació. Els aranesos, però, ja gairebé no se’n recorden i davant del gran fenomen del turisme, l’Aran, Andorra i les comarques del Pallars, Cerdanya, i la resta han viscut i crescut amb més o menys benaurança. Perquè “Catalunya és un país molt petit, amb una ciutat molt gran”, cosa que propicia que la gent del Barcelonès ompli les comarques restants del Pirineu, donant-les vida. Es diu que “el Pirineu és el balcó de casa, el balcó de la Catalunya ciutat”, i que és, a més, fronterer donant al Pirineu la porta d’entrada i sortida del flux econòmic i de turisme que ens caracteritza.

La tenda penjada: els escoltes de l'Abat Marcet a Cerdanya

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

1955 Grèixer.

Durant vint-i-cinc anys, l'Agrupament Escolta 'Abat Marcet' (1948-1968), va propiciar els grans campaments d'estiu al Pirineu; per descomptat que una de les zones a on van anar fou la Cerdanya i indrets propers, que prou bé coneixien.

Aquests campaments, que duraven uns dotze dies, van ser els que van donar a molts escoltes la possibilitat d'afincar-se més endavant al país cerdà.

Nosaltres voldríem tan sols fer un recordatori d'aquells indrets on les seccions de l'Agrupament Abat Marcet va "instal·lar-se" durant uns dies en indrets que actualment són molt coneguts i estimats pels muntanyencs. Recordar aquells campaments ens motiva per explicar algunes activitats que es van fer. L'Abat Marcet, que duia el fulard blau amb cinta groga, va ser un dels grans Agrupaments escoltes de Catalunya, juntament amb l'Agrupament Mare de Déu de Montserrat. Recordar ara altres agrupaments i Noies Guies com Les Congestes, agrupaments com els d'Escolans de Montserrat, Agrupament Mare de Déu de la Mercè, etc. i alguns membres del vell escoltisme, lligat amb ells, com M. Antoni Batlle, M. Jacint Matas, M. Bassó, Nemesi Solà, Joan M. Solà, Eduard Coll, Pere Rius, Josep Alcaraz, Lluís Arbós, Joan Ballart, Raimon Ferrer, Joan Porta, Jaume Roig, Josep Piquer, Ramon Salvador, Francesc Tur, Jaume Farràs, Josep Totosaus,

Jaume Sangrà, Miquel Tomàs, i les aqueles Dolors Alcaraz, Esperança Junceda i molts d'altres. Tots van passar per la Cerdanya i van actualitzar aquell escoltisme de base. La Cerdanya va representar el símbol del Pirineu.

Tenim constància d'un campament als llacs de Carançà vers el 1951, i un a Meranges el 1953, Fontromeu vers el 1954, potser testimonial, com ho fou també el 1955, a Grèixer.

Altres campaments ja van ser més alçada quan el Clan va pujar a la Pica d'Estats, o va anar a l'Aneto el 1954. Potser, els més importants van ser els organitzats a Cap de Rec, el 1957 i 1958. Dotze patrulles amb prop d'un centenar d'escoltes indicava que l'escoltisme era una força de joventut viva, catalanista, cívica i organitzada. Els campaments d'estiu més esplèndids que jo he viscut han estat els organitzats als boscos de Campelles (a la muntanya a tocar del Puigllançada i del Tossal de Rus), el 1959 i també el que es va instal·lar al Santuari de la Mare de Déu de Bastanist, el 1960. Encara el 1961 es va tornar a Meranges i el 1966 a Cap de Rec.

És en aquest període que el nostre casal de Montserrat del carrer dels Arcs, propietat del Monestir de Montserrat va ser assaltat (22 de desembre de 1963) per escamots de Falange Española, per cremar docu-

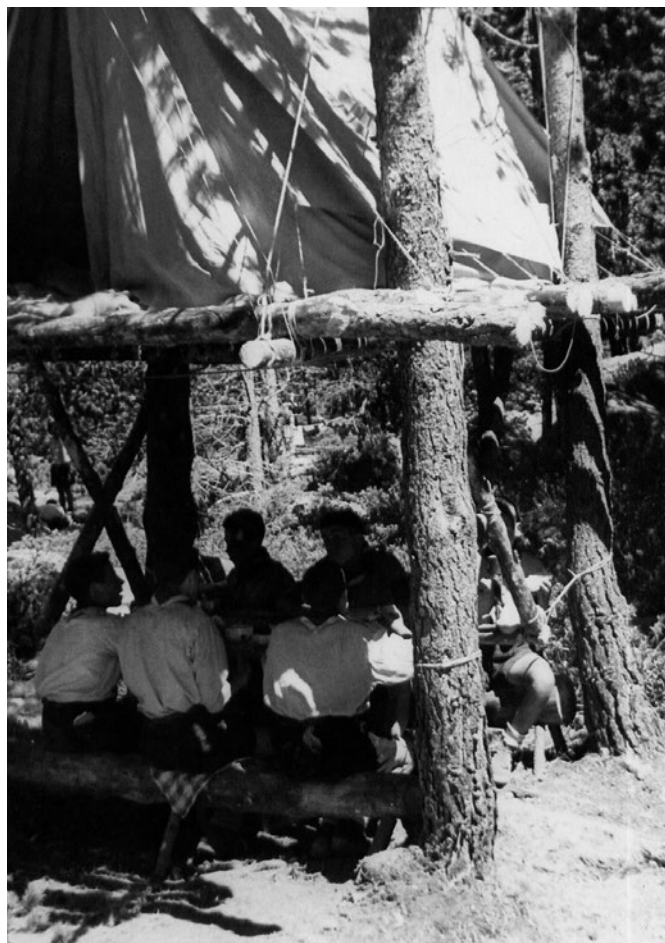
1960 Bastanist.

1955 Grèixer.

1957 Cap de Rec. Tenda elevada. JS

1957 Cap de Rec. Tenda elevada. JS

1958 Cap de Rec.

ments i destrossar el material d'acampada, etc. No va ser fàcil retornar a la normalitat i els agrupaments es van veure obligats a canviar de seu i subsistir. Que l'escoltisme actuava amb una semiclandestinitat és ben sabut i només cal recordar un altre assalt a un campament, al Montnegre, de feia uns anys amb vexacions als escoltes acampats i a mossèn Malgosa, que l'havien confinat a l'ermita de la muntanya. Altres grups es van especialitzar a passar llibres clandestins per la muntanya, com un d'escoltes d'Olot, i encara molts que col·laboraven amb accions de propaganda patriòtica.

Aquests grans campaments ens han deixat records que a hores d'ara ens agrada d'explicar, com per exemple algunes instal·lacions que es feien amb troncs i cordes (altars per dir-hi missa, taules de menjadors fetes amb troncs, cuines i altres equipaments).

A mi em va agradar molt que algunes patrulles s'esmercessin a instal·lar la seva tenda de campanya, ja no a terra, sinó en un primer pis que havien fet amb troncs i una escaleta per pujar-hi. Precisament, la més espectacular que vaig veure aquells anys va ser la que va fer la patrulla Aligots de l'Abat Marcet a Bastanist. La tenda estava instal·lada en un segon pis i tenia escales de pal i de corda per accedir-hi. És l'única que conec que estava a aquesta alçada. La vam construir

en pocs dies; el terra de la tenda tenia un llit de troncs i a sobre era cobert amb trossets de boix com a matallàs. Dormint-hi notaves com es gronxava segons el vent. Era espectacular i fou construïda a iniciativa de l'Albert Puigdoménech, cap de patrulla (que anys més tard va estudiar arquitectura i va arribar a treballar amb l'equip d'Oriol Bohigas en la construcció de la Vila Olímpica de Barcelona).

Ens queda una fotografia, on es veu l'Albert Puigdoménech (primer per l'esquerra), en Secarès i jo mateix, tercer de dalt de tot. Pujant l'escala hi ha en Raimon Ferret i a baix, en Jordi Garcia. De fet, va ser l'única tenda penjada en un segon pis entre arbres i branques de pi que en tinguem notícia i document gràfic.

Parlar de les excursions no té gaire sentit: sempre se'n feien amb el Gran Joc i altres "expedicions" al voltant de les muntanyes, com la que vam fer al cim del Pedraforca, per la meva patrulla o al tossal de Rus.

No podem estranyar-nos de recordar aquests grans campaments, les celebracions litúrgiques, els Grans Jocs, els Focs de Camp i totes les activitats que s'hi feien quan els campaments eren possibles. La Cerdanya va ser per a l'Agrupament Abat Marcet un centre de campaments. Aquets són els que coneixem i en volíem deixar constància.

Contra els accidents del treball agrícola

GUILLEM SENDRED

La lluita contra la proliferació dels accidents del treball agrícola va suposar un pas més en donar a conèixer les assegurances socials modernes que van començar a partir del 1921. El Patronat de Previsió Social de Catalunya i Balears (1921-1939) que presidia el jurista Albert Bastardas i Sampere, va desenvolupar la implantació de les assegurances sobre accidents de treball, la de retir obrer obligatori (RROO), de maternitat, d'atur forçós, i agrícola, etc., lligada sempre a la Caixa de Pensions, que era la Caixa col·laboradora oficial. La seva darrera activitat ja en plena Guerra Civil era la implantació de les assegurances unificades. Cal destacar que la normativa de les lleis d'assegurances venia sota la protecció de la Comissió Revisora Paritària i l'Institut Nacional de Previsió (INP), i els seus dictàmens eren inapel·lables en qualsevol jurisdicció. La conferència que comentem estava presidida per Joan Mons, inspector general del Patronat de Previsió Social de Catalunya i Balears i dirigia la propaganda del RROO.

MUTUALITAT D'ASSEGURANCES DE Cerdanya
contra els Accidents del Treball Agrícol

Se us invita a la Conferència que tindrà lloc el proper Diumenge, dia 29, a les 11 del matí, al **TEATRE DEL CIRCOL AGRICOL**, i on us dirigiran la paraula els senyors

Xavier Pons Martí President de la Mutualitat Agrícola de Cerdanya sobre el tema Estat actual de la nostra Mutualitat	Artur Porrera Mariné Inspector-Delegat de les Mutualitats Agrícoles La Mutualitat d'Assegurances de Cerdanya davant la Llei d'Accidents del Treball a l'Agricultura
---	--

Joan Mons Pascual
Inspector Regional de les Assegurances Socials Obligatòries
La nova legislació d'Accidents a l'Agricultura i a l'Indústria

AGRICULTORS: No oblideu les obligacions que us imposa la llei sobre l'assegurança obligatòria dels vostres obrers a una Mutualitat, i les conseqüències que pot reportar-vos l'incompliment d'aquesta Llei.

COMERCIANTS i INDUSTRIALS: A fi d'evitar-vos les grans despeses que us representa l'assegurança dels vostres obrers, assistiu a aquesta conferència i trobareu la solució d'aquest problema per mitjà del Mutualisme.

Pel vostre propi interès, no hi manqueu.
Puigcerdà, Abril de 1934.

*S. Joan en Ribes i Pons
d'Artur Porrera Mariné*

GRAF. CERDANYA - PUIGCERDÀ

Parlem de pel·lícules rodades íntegrament o en part a la Cerdanya...

TEXT: MARTÍ SOLÉ I IRLA. IMATGES: FONS MARTÍ SOLÉ

TORNAVARA

L'any 1943, en una França ocupada pels alemanys, va tenir lloc el rodatge del llargmetratge *Tornavara del director francès Jean Dréville* (Vitry-sur-Seine 1906 - Vallangoujard 1997) basat en la novel·la homònima de Lucien Mauvaut *Tornavara. Terre boréale* publicada a París l'any 1942 per Librerie Arthème Fayard.

La pel·lícula, de temàtica dramàtica, transcorre al voltant de Tornavara, un imaginari petit poblat miner perdut en terres de Lapònia. L'enginyer Gérard Morhange hi arriba per tal d'ajudar al seu amic, Anders Framrus, que està enfrontat amb en Sigurd, el seu pare. En Sigurd és el propietari d'una antiga mina d'or situada en aquest territori ingràt. L'Anders creu que les aigües del riu contenen arsènic i que això és el motiu pel qual la població és malaltissa. En Sigurd és molt gelós i manté a la seva jove companya, Florence, allunyada de tothom, fins i tot del seu propi fill. En Belaï, un comerciant i contrabandista sense cap escrúpols, proveeix d'alcohol als obrers que porten setmanes sense cobrar i els engresca contra Sigurd. Gouriev els incita a assaltar la casa de Sigurd i de la Florence. En aquell moment dels aldarulls, en Gérard Morhange calma als obrers en oferir-se a comprar al ramader de la zona Kotokeino una cinquanta de rens per tal d'alleugerir la fam de la població. En Morhange, que està enamorat de la Florence, també vol comprar la mina i marxar d'aquell territori amb la noia. En Sigurd, foll de gelosia, dispara uns trets dins de la boira creient fer-ho sobre en Morhange, però fereix el seu propi fill en confrondre'l amb ell. És en aquest moment quan en Gérard i la Florence decidiran abandonar les terres polars i marxar del poblat de Tornavara a la recerca d'un món més agraït. Aleshores, en Sigurd els persegueix i acaba morint de fred dins d'una gèlida tempesta de neu.

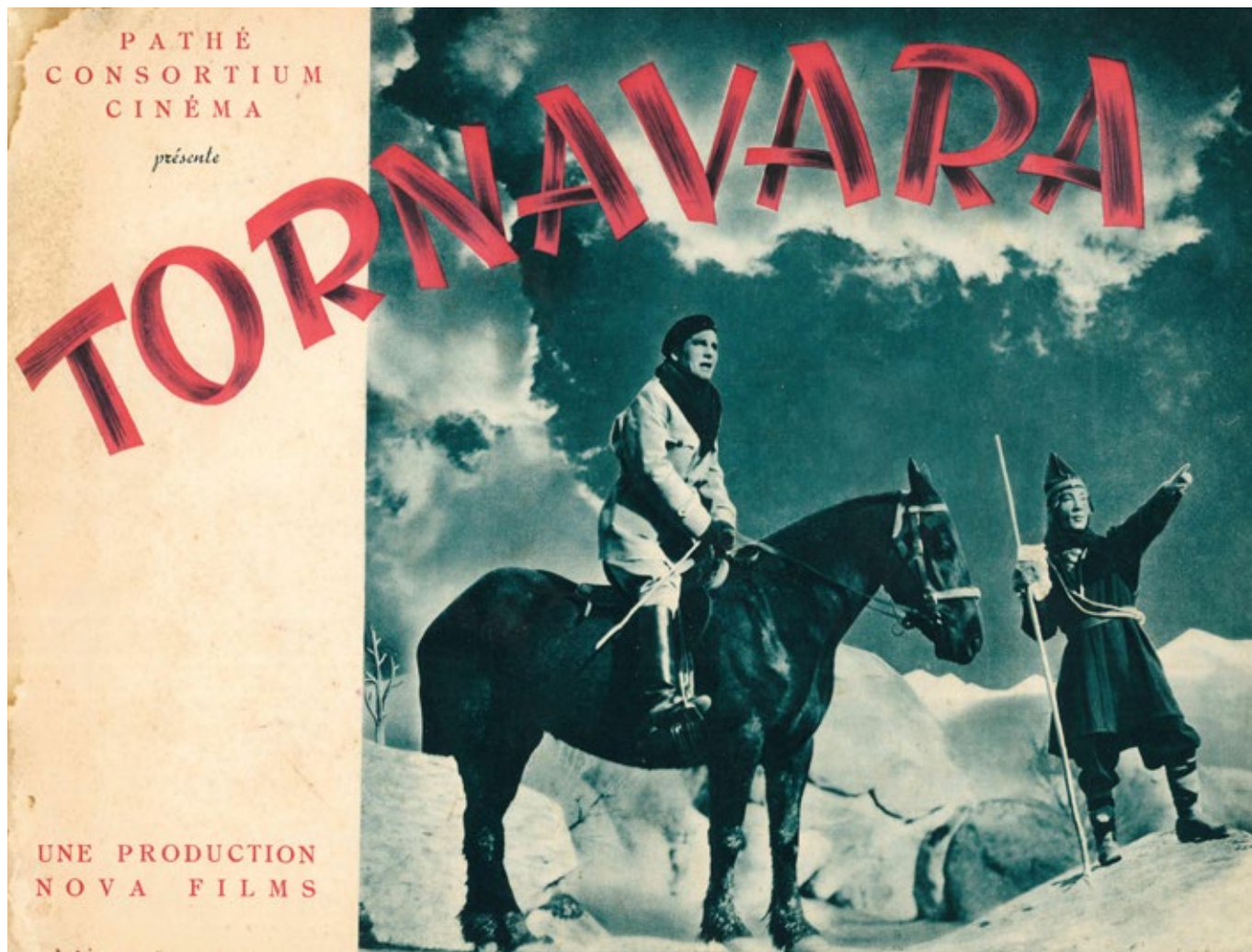
Amb la màgia del cinema les càmeres converteixen els paisatges de la Cerdanya en les terres boreals de

Cartell-France.

Lapònia. El fictici poblat de Tornavara es va construir al Pla de Bones Hores a tocar del barratge de la Bollosa a poc més de 2.000 m d'altitud. Les escenes exteriors es van filmar al Caos granític de Targasona, al Pla dels Avellans, al Pla de Bones Hores, al pantà de la Bollosa i diversos estanys del desert del Carlit. També hi ha plans del Coll Mitjà i dels pics Rodó, Gallinàs, Cambra d'Ase, Peric i Cometa d'Espanya entre d'altres. El rodatge de les escenes exteriors a la Cerdanya van durar sis setmanes.

Els intèrprets del film són: Pierre Renoir (Sigurd Framrus), Jean Chevrier (l'enginyer Gérard Morhange), Mila Parély (Florence), Jean Servais (Anders Framrus), Alexandre Rignault (Le père Frémont), Léonce Corne (Belaï), René Blancard (Gouriev), Eli-

Guia.

sa Ruis (Netochka), Albert Malbert (Olaf, le sorcier), Georges Douking (Grégor), Pierre Maindest (Kotokeimo).

En una conversa l'any 2010 amb el veí de Font-Romeu Jojo Lacombe, aquest ens comentà que els romeuencs Pierre Giral i Marie José Lerroy van actuar de dobles en les escenes d'esquí. Una part dels figurants que van fer de lapons en el rodatge de la pel·lícula també eren veïns de l'Alta Cerdanya. Una altra curiositat és que, degut a la manca de personal, la majoria d'homes eren al front, no van trobar prou figurants. A causa d'això tothom va haver de fer més d'un paper. També els membres de l'equip tècnic van compaginar la seva feina amb la de figurants. En total entre intèrprets, tècnics maquinistes i electricistes sumaven unes seixanta persones. Tot l'equip s'hostatjava a Montlluís, una població que en aquells moments no estava preparada per allotjar tanta gent. Cada matí, entre les sis i les set, es dirigien en camió a la zona de l'estany de la Bollosa per rodar fins ben bé les nou del vespre amb neu, aigua, fang i sobretot molt de fred. L'allot-

jament i el transport de tot aquest personal va donar més d'un maldecap al director de producció. A més a més, mentre estaven filmant van sorgir una sèrie de contratemps. Cal citar, entre d'altres, quan un mul que duia una càmera va caure dins d'un dels estanys, i quan la protagonista Mila Parély es va torçar el turmell. També va coincidir que durant cinc dies no van veure el sol i es van veure obligats a aturar el rodatge.

La major part de les barraques de fusta del poblat, que es veuen a les escenes dels exteriors de la pel·lícula, en realitat només tenien construïda la façana principal. Com anècdota cal citar que van capturar un cabirol al jardí d'un hotel de Font-Romeu. Van lligar-li amb fil de ferro unes falses banyes al cap i el van convertir durant unes hores en un cepat ren. Els altres rens que apareixen al film eren fets de cartró i moguts pels mateixos figurants. Per acabar cal dir que els interiors es van rodar als estudis cinematogràfics, un cop tot l'equip va tornar a París.

Composició Pathe. Consortium Cinema.

La fitxa tècnica del llargmetratge és:

Títol: Tornavara

Any 1943

País: França

Director: Jean Dréville

Guió: André Legrand, Charles Exbrayat

Argument: Lucien Mauvaut, André Legrand, Charles Exbrayat

Director de fotografia: André Thomas

Música: Adolphe Borchard

Diàlegs: Charles Exbrayat

So: Maurice Carrouet

Muntatge: Pierre Géran

Decorats: Lucien Aguetand, Raymond Nègre

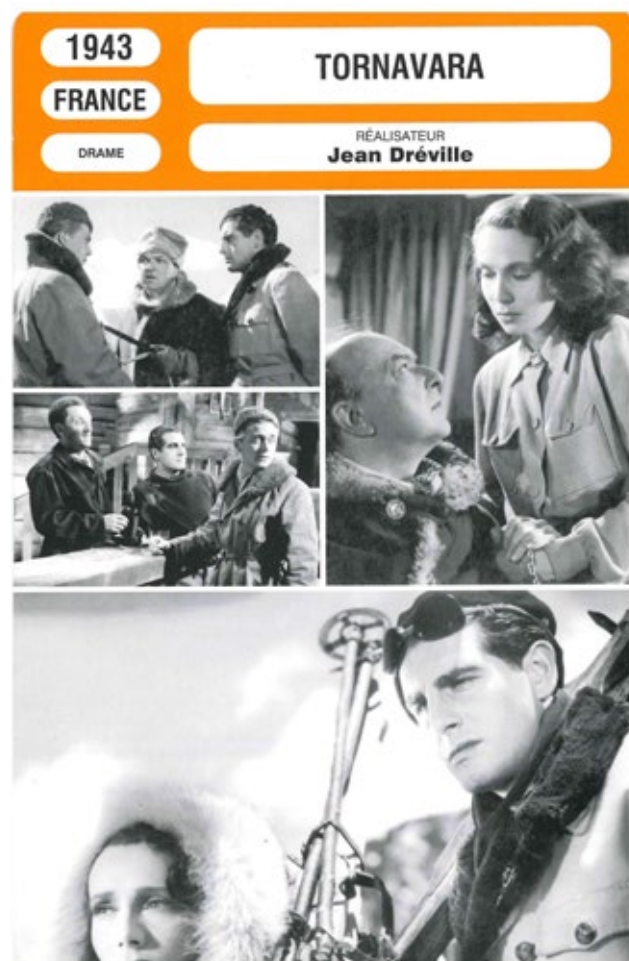
Producció: Robert Muzard - Nova-Films Borderie

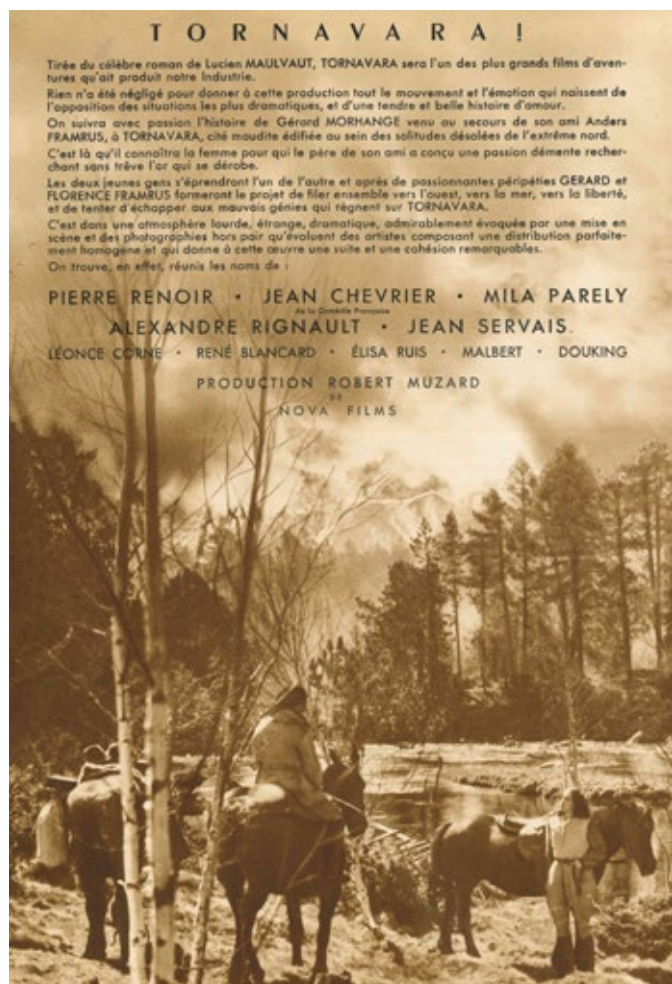
Gènere: drama

35 mil·límetres, blanc i negre

Durada: 100 minuts

Estrena: a París el 7 d'octubre de 1943.

Pathe Consortium Cinema.

Programa de mà.

D'aquest film se'n van rodar dos finals. Sembla que el primer no va agradar. Ràpidament, el productor Raymond Borderie va reaccionar i va encarregar a un jove escriptor que treballava per a ell, que escrigués un altre final. Aquest final és el que podem veure actualment. El jove escriptor d'última hora era Jean-Paul Sartre (París 1905 – 1980). *Tornavara* fou el primer llargmetratge produït per Robert Muzard de Nova Films.

Ens consta que es van editar diversos cartells promocionals. L'original que reproduïm, té un format que mesura 115 x 160 cm. Imprès a París per Affiches Gaillard, és obra de Jacques Bonneaud.

BIBLIOGRAFIA

- DUBOIS, Jules; "Géographie Cinématographique: journal d'un machino". *Ciné-mondial*. París: Éditions Le Pont. Núm 92 (1943) p. 8, 9, 14
- GRANDO, Jean-Noël. *100 ans de cinéma en Pyrénées-Orientales*. Perpinyà: Mare Nostrum, 2010. 200 p.
- LASSEAUX, Marcel. "Paysages lapons aux Pyrénées". *L'illustration*. París: L'illustration. Núm. 5228 (1943) p. 318-319
- MAUVAULT, Lucien. *Tornavara. Terre boréale*. París: Librairie Arthème Fayard, 1942. 225 p.
- MURAT, Pierre. *Le guide cinéma: édition 2009*. París: Télérama, 2009. 1720 p.
- SOLÉ i IRLA, Martí. "*Tornavara*", "*L'Absence*", "*Vigo*. *Historia de una pasión*". Puigcerdà: Impremta Boixader, 2021. 32 p. (Miserpi; 5)
- Tornavara* [videocasset]. Gaillon: Fil à film, [s.a.].
- Tornavara*. Mâcon: Images et Loisirs, [s.a.]. 2 p. (Les Fiches de Monsieur Cinéma ; 463/25)
- Tornavara* [programa de mà]. Metz: Imprimerie du Lorrain, [s.a.].
- Tornavara*. París: Pathé Consortium Cinéma, [s.a.]. 4 p.
- TULART, Jean. *Guide des films*. París: Robert Laffont, 1990. (Bouquins; 2) p. 890

Maria Rius, degana de la il·lustració a Catalunya

ÀNGELS RIUS I BOU*

La il·lustradora Maria Rius ha estat una de les persones decisives en el món de la il·lustració a Catalunya de mitjan segle XX que ha defensat el reconeixement de la professió, ha contribuït al moviment de renovació pedagògica i ha il·lustrat nombrosos llibres per a infants.

Els orígens

La Maria va néixer el març de 1938 a Sant Pere de Riudebitlles, en plena Guerra Civil. És la sisena de dotze germans. L'Adolf, el seu pare, seguia la tradició d'una família d'ebenistes, però en començar la guerra van confiscar la maquinària del taller que tenia la família a Esparreguera. Calgueren, doncs, altres maneres de buscar-se la vida i la seva mare, l'Angelina —que havia estat mestra de la República—, amb cinc fills i dos més en camí, va aconseguir una plaça de mestra a Sant Pere de Riudebitlles, on es va traslladar la família. Allà va néixer setmesona la Maria.

La seva era una família singular. El pare tenia es-

perit d'artista, li agradava dibuixar, modelar i pintar. La mare es va cuidar de la formació íntegra dels fills, de manera que no van anar a l'escola reglada fins al moment de fer el batxillerat. A casa seva, malgrat les circumstàncies de la guerra i la llarga postguerra, no hi van faltar mai paper, llapis de colors, tisores, llibres i una pinya de germans en què els grans ensenyaven els petits i on es dibuixaven, es pintaven i es retallaven les vivències compartides.

Els seus primers llibres de referència van ser els que la seva mare havia guardat d'abans de la guerra, com *L'estrella*, de l'editorial Elzevieriana; *Cançons d'infants*, de Narcisa Freixas, il·lustrat per Torné Esquiús; els llibres d'Apel·les Mestres *Cançons festives per als infants*, i no cal dir, el *Peret* o la *Margarida*, de Lola Anglada, que la impactaren profundament. «Els dibuixos de Lola Anglada», diu, «ens feien somiar que dormíem en un llit isabelí com el d'en Peret, i amb la Margarideta ens inventàvem històries fantàstiques, voltats de conills i llangardaixos.»

Reconeix influències d'obres com *La isla del tesoro* il·lustrada per Junceda o dibuixos d'Opisso, de l'Apa o de Llaverias; de revistes com «En Patufet», «Mairada» o «Violet», o dels llibres il·lustrats per Josep Obiols, com *Lectures d'infants*. Més endavant, de Mercè Llimona amb la seva *Blancanives o Chupete* o d'Elvira Elias, que van exercir la professió dins els anys més foscos del franquisme.

També fou important per a la Maria la presència

d'una gran bibliotecària com Teresa Rovira a Esparreguera. «Les bibliotecàries», diu, «sempre han estat per a mi una mena d'àngels de la guarda. Abans de saber llegir ja anava a la biblioteca amb els meus germans grans i mirava un llibre darrere l'altre.»

Formació i defensa de la professió

La Maria es va formar a la Llotja i es va llicenciar a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, on es va especialitzar en dibuix i pintura. Va alternar els estudis amb un any d'estada a Suïssa i un any i mig a Alemanya, on va estudiar disseny gràfic.

En la seva trajectòria professional destaca la lluita per la defensa i la consolidació d'una agrupació professional. Es va integrar de ple en les trobades del Congrés de Cultura Catalana, d'on va sorgir l'Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya, l'APIC, de la qual va ser cofundadora i presidenta entre els anys 1981 i 1984. També va intervenir en la creació del Consell Català del Llibre per a Infants i del Premi Catalònia d'Il·lustració.

Ha participat activament a les fires especialitzades, com la de Bolonya, la de Frankfurt o la biennial de Bratislava.

La vessant pedagògica i el ressorgiment de l'escola catalana d'il·lustració

Des del 1962 fins al 1998 va exercir de professora de dibuix i pintura a l'Escola Professional per a la Dona de la Diputació de Barcelona, on va introduir i va programar els estudis d'il·lustració en col·laboració amb els millors professionals d'aleshores. Fou la coordinadora d'aquests cursos durant catorze anys.

Des d'aquesta incipient escola professional es va contribuir «al ressorgiment de l'escola catalana d'il·lustració»

que durant els anys seixanta va reprendre el fil del que havia estat la il·lustració infantil a Catalunya abans de la guerra. També es va donar suport a la recuperació de la llengua catalana mitjançant revistes infantils com «Cavall Fort», «L'Infantil» o «Tretzevents» o editorials com La Galera.

L'ofici d'il·lustradora

La Maria Rius va il·lustrar els seus primers llibres l'any 1954, quan només tenia quinze anys, per a l'editorial Roma. Més tard, Andreu Dòria, fundador de La Galera, li encarregà el llibre *L'entremaliada del ramat*, i després va venir la sèrie de dotze llibres de *La ruta del sol*, d'Aurora Díaz-Plaja. Tot seguit il·lustrà *L'vet valent*, amb textos de Jordi Cots.

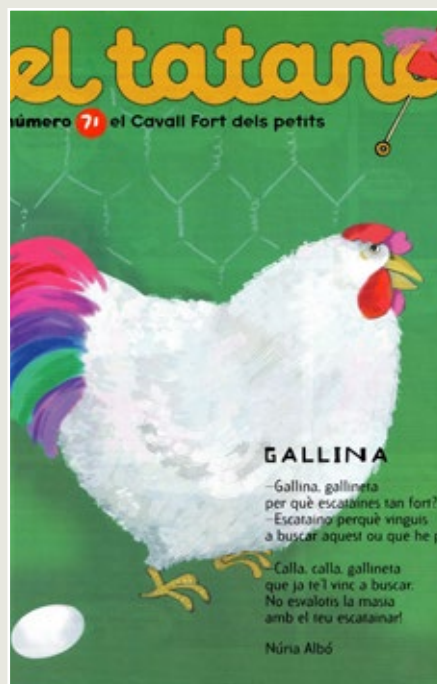
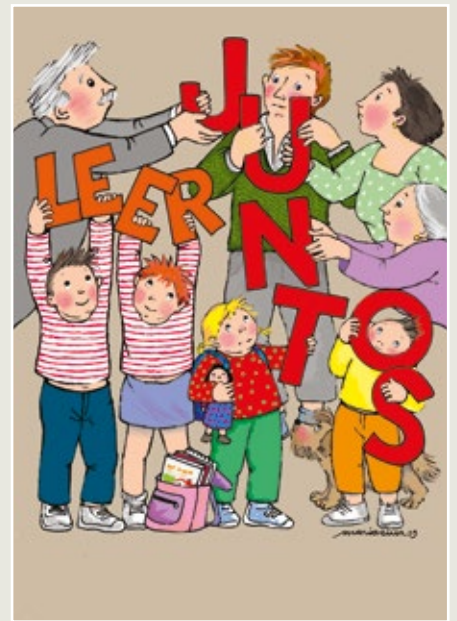
L'any 1967 treballa per a l'editorial Teide amb títols com *Per què canten els ocells*, amb textos d'Amèlia Benet. L'any 1969 inicia la col·laboració amb l'editorial Joventut amb títols com *La Nuri i el seu gat*, amb textos de Montserrat del Amo. Per a La Galera il·lustra tot un conjunt de contes clàssics com *Història de Tabalet*, *La llebre i la tortuga* o *El lleó i el ratolí*, i també la sèrie «Accions», de pàgines de cartró, de la qual està especialment orgullosa. Als anys 1976-1978 treballa fent trencaclosques per a l'editorial Educa basats en contes clàssics, utilitzant robes per a la composició. També treballa per a l'editorial La Galera, amb el títol *Guaraçú*, amb textos de Ricardo Alcántara.

A finals dels anys setanta arriba la col·laboració amb les Publicacions de l'Abadia de Montserrat il·lustrant el personatge de Joaquim Carbó en *Felip Marlot i El núvol de la son* (1980) de Joles Sennell. Ha col·laborat en obres del seu marit Alfred Pérez Bastardas, com el títol *Ja sabem com es fan els caramels!*, amb el seu fill Miquel, en la trilogia *The Universe* de l'editorial Barron's o amb l'Eulàlia en *Els 100 millors jocs infantils*, també per a Barron's i l'editorial Molino.

Als anys vuitanta col·labora amb l'editorial Hyma amb obres com *Kalindy* de Ricardo Alcántara. S'inicia en aquests anys la llarga producció amb l'editorial Parramon, que la va donar a conèixer més enllà de les nostres fronteres amb títols com *L'olfacte*, *L'aire*, *Els avis*, *La muntanya*, *L'òida*, *La tardor...* L'any 1987 il·lustra, per a l'editorial Proa, *Machbeth* i *L'anell dels Nibelungs*.

El 1995 il·lustra *La Bíblia* de l'editorial Claret, amb gran profusió d'imatges, i el 2001, *Déu té més d'un nom!*

Per a l'editorial Mediterrània il·lustra a mitjan anys noranta *Així és el Parc de Collserola* i *El timbaler del Bruc*.

A l'inici de l'any 2000 inicia la col·laboració amb l'editorial Cruïlla amb un seguit de contes clàssics com *El pastor i el llop*, i amb l'editorial Combel amb *Els tres porquets* i *La castanyera*. L'any 2005 il·lustra *El teixidor de Benarés* i *el Gran Mogol*, amb un delicat treball de collage. El mateix any, l'editorial Cruïlla publica *En Guillem ho vol tot*.

L'any 2006 comença a donar forma a un projecte que durarà més de dotze anys i que ha sortit publicat el 2018. Es tracta de *Les finestres de la Maria*, amb textos de Joaquim Noguero, per a l'editorial Salòria, on repassa la seva trajectòria vital i professional.

En total deu haver publicat uns tres-cents cinquanta llibres al llarg d'una cinquantena d'anys. Alguns s'han editat a més de vint-i-cinc països.

L'estil com a via de comunicació

La Maria entén la il·lustració com a art narrativa que transmet idees i valors. Els seus dibuixos experimenten una evolució constant, no són estereotips invariables. En els seus inicis durant els anys seixanta, influïda primer pels dibuixos nòrdics que veia en els llibres que tenia a l'abast, les figures eren primes i allargades i el paisatge s'omplia d'avets.

La Maria diu que, en néixer els seus fills, va canviar la manera de representar els nens i també els donà caràcter: vitals, exploradors, enjogassats, curiosos, vitals, col·laboradors. L'estil es torna més quotidià i poètic, amb un tractament del color atmosfèric, càlid i delicat. L'entorn esdevé mediterrani i les formes humanes, arrodonides i volumètriques, inspiren tendresa i es fixen en els detalls de les petites coses.

Cap als anys dos mil, adopta una certa tendència a tractar les formes amb predomini de la línia, amb el contorn de les figures ben delimitat i l'ús de colors plans d'aparença més senzilla, però d'una gran vivacitat. En són exemples clars els dibuixos de *La Bíblia*, on en un mateix llibre hi ha dos estils ben diferents: un de més volumètric per narrar els fets bíblics i un altre de més lineal i pla per il·lustrar les paràboles. Després aquest estil esdevé habitual en títols com *Déu té més d'un nom!* o *En Guillem ho vol tot*.

Les tècniques utilitzades

La Maria ha dibuixat amb guaix, aquarel·les, llapis de

colors, retoladors, ceres, acrílics, olis, tintes, aerògraf, anilines... Treballa tant amb les gradacions de color com amb els colors plans. Li agrada molt la tècnica del collage, incorporant porcions de la realitat i jugant amb les textures. Aquesta tècnica s'ha mantingut present al llarg dels anys malgrat el canvi d'estil.

Exposicions i reconeixements

Els dibuixos de Maria Rius han estat exposats a Catalunya, tant en mostres individuals com col·lectives, i en diverses ciutats espanyoles i estrangeres. Ha rebut el premi Lazarillo (1968) per l'obra *Per què canten els ocells*, el premi CCEI (1971) per *La Núria i el seu gat*, el Premi Crítica «Serra d'Or» Infantil el 1979 per *Guaçaçú*, i també, el 1981, per *El núvol de la son*.

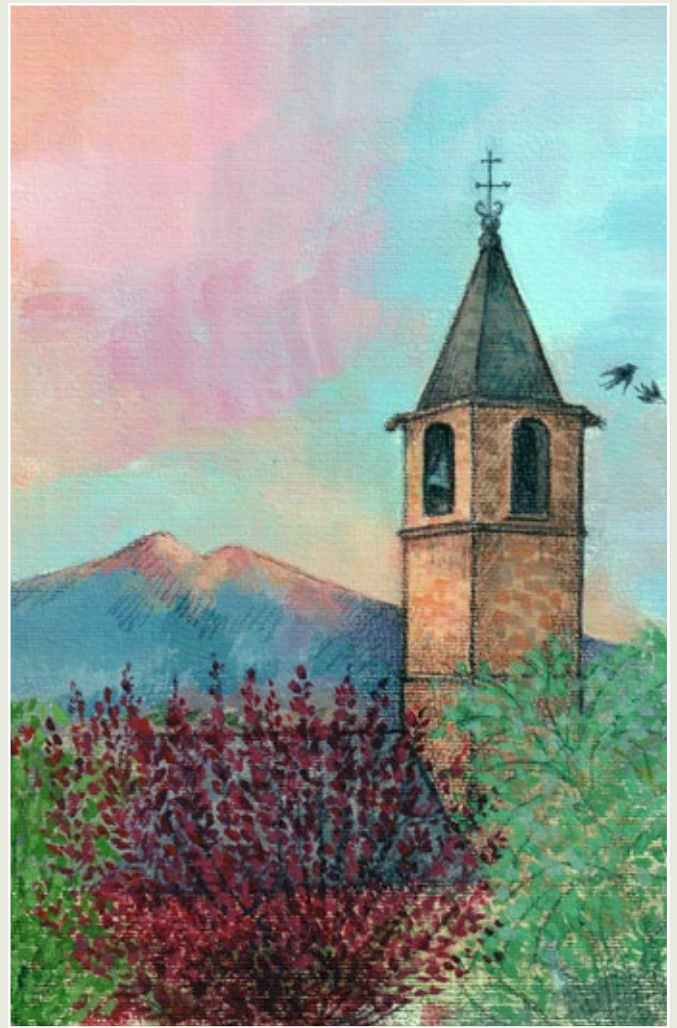
Cal destacar el premi d'il·lustració de la Generalitat de Catalunya el 1983 i el premi Junceda d'Honor l'any 2008, que ha estat un dels guardons que més il·lusió li han fet, ja que és atorgat per companys de professió.

El juny de 2018, les llibreries Laie i La Caixa d'Eines han creat el Premi anual Maria Rius d'il·lustració, destinat a valorar la trajectòria d'un il·lustrador o il·lustradora. El primer guardó ha estat concedit a la Maria en reconeixement a la seva trajectòria.

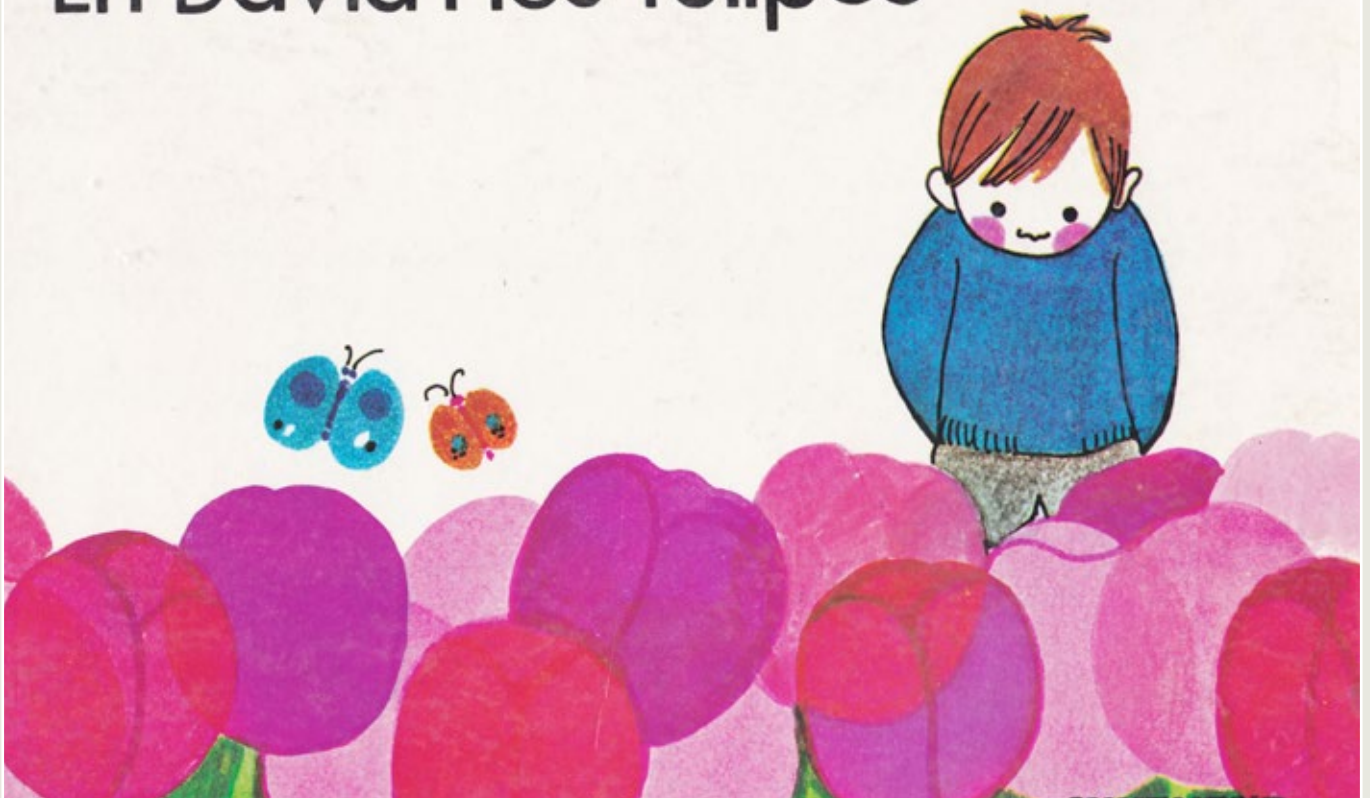
La Maria Rius ha rebut aquest any 2018 la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i el Premi Nacional d'Il·lustració que atorga el Ministerio de Cultura y Deporte, que n'ha valorat l'extensíssima trajectòria, l'atemporalitat de l'obra, el caràcter serè de la seva il·lustració sempre en diàleg amb el text i la gran implicació amb el col·lectiu d'il·lustradors. Són uns reconeixement ben merescuts per a una persona vital i compromesa amb la professió.

**Bibliotecària de l'Abadia de Montserrat
Article reproduït amb permís de Serra d'Or
(núm 707, novembre 2018) i de la seva autora.*

En David i les tulipes

Publicació del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran

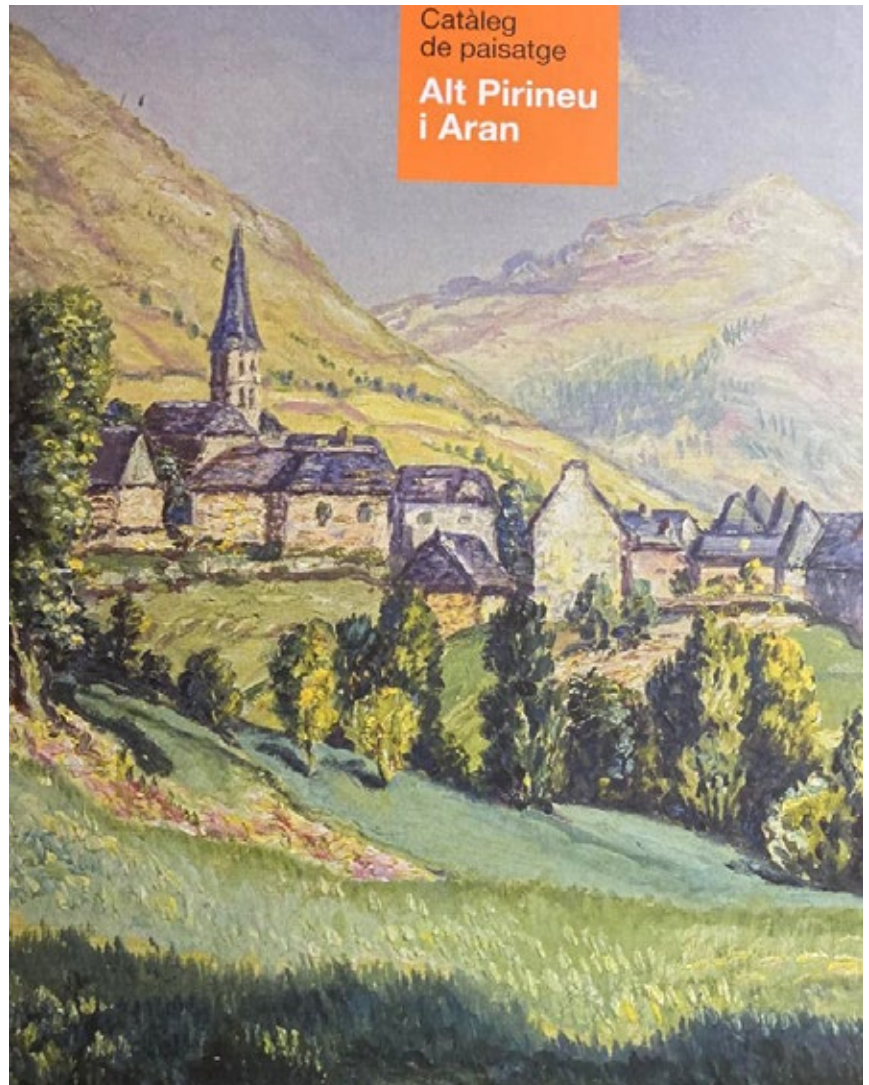
LAURA PUIGVERT

El passat mes de desembre es va publicar en paper i en format digital el Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran, que abasta les comarques de l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà i la Val d'Aran.

Els catàlegs de paisatge són els documents de caràcter tècnic, creats per la Llei 8/2005 de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, que determinen la tipologia dels paisatges de cada zona, els seus valors i estat de conservació, els objectius de qualitat que han de complir i les propostes per assolir-los. Es conceben com una eina de suport a la planificació territorial i sectorial i s'han convertit en la principal eina de coneixement sobre el paisatge de Catalunya. L'Observatori del Paisatge de Catalunya, ens de suport a la tasca de la Generalitat de Catalunya en matèria de paisatge, és l'organisme responsable de coordinar la redacció dels catàlegs de paisatge, un per a cada un dels àmbits d'aplicació dels diversos plans territorials parcials, donat que els catàlegs es conceben com a eines de suport a la planificació territorial.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya són una eina inspirada en el Conveni europeu del paisatge que compten amb una metodologia pròpia, que ha rebut el reconeixement per part d'altres territoris de la península, d'Europa i de la resta del món fins al punt que diversos territoris han adaptat el model i metodologia a les seves realitats. Aquest fet demostra que des de Catalunya s'ha contribuït a l'exportació de coneixement sobre paisatge.

El llibre del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran parteix del document tècnic amb el mateix nom

aprovat pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat l'any 2013. Per a l'elaboració del document tècnic, l'Observatori del Paisatge va coordinar un equip de treball format per especialistes en l'anàlisi, gestió i intervenció en el paisatge i en la planificació territorial del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona juntament amb experts externs i especialistes en sistemes de participació pública i social.

L'actual publicació en paper, coordinada per l'Observatori del Paisatge i el Departament de la Vicepresidència i de Polítiques Digitals i Territori, ha estat possible gràcies a un conveni signat entre la Diputació de Lleida i l'Observatori i el suport de l'Institut per

al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran. Després dels catàlegs de paisatge de les Terres de Lleida, Camp de Tarragona, les Terres de l'Ebre, Comarques Gironines, Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques Centrals, el de l'Alt Pirineu i Aran és el setè catàleg de paisatge que es publica en format paper i amb ell el conjunt del territori de Catalunya queda cobert.

El llibre de 622 pàgines combina text amb fotografies (386) i mapes (58) elaborats per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, i s'estructura en 7 blocs: els primers dedicats als aspectes generals del paisatge de l'Alt Pirineu i Aran (elements naturals, història, dinàmica de paisatge, expressió artística, valors del paisatge, així com les amenaces i oportunitats) i també al caràcter del paisatge a partir de les seves singularitats. Per altra banda, s'analitzen els paisatges d'atenció especial de l'àmbit (paisatge de l'esquí, el paisatge del Prepirineu i el paisatge de l'alt Segre), es formulen els objectius de qualitat paisatgística i la proposta dels criteris i les accions per assolir-los. El bloc 6 és el que tracta una per una les 20 unitats de paisatge identificades per l'Alt Pirineu i Aran. L'últim bloc recull la documentació de referència.

Les unitats de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran són:

1. Era Baisha Val d'Aran
2. Era Nauta Val d'Aran
3. Cims i estanys d'Aigüestortes i Sant Maurici
4. Altes Nogueres
5. Valls d'Àneu
6. Massís de l'Orri - Valls de Castellbó i d'Aguilar
7. Pastures de l'Alt Pirineu
8. Sant Gervàs - Montcortès
9. Plana de l'Urgellet
10. Solana del Baridà
11. Congost del Segre
12. Cadí
13. Vall Cerdana
14. La Vansa
15. Boumort - Collegats
16. Rodalia d'Oliana
17. Vall de Rialb
18. Conca de Tremp
19. Montsec
20. La Terreta

Arran de la recent publicació, s'han actualitzat algunes dades i s'ha creat algun apartat nou amb l'objectiu que qualsevol persona interessada pugui accedir a aquests documents, inicialment pensats per especialistes en paisatge i planificació territorial. Una de les novetats de la publicació en relació amb el document tècnic, és, a més de les fotografies de gran qualitat, la incorporació d'un capítol que descriu els vuit elements que donen caràcter al paisatge de l'Alt Pirineu i Aran. Es tracta de les valls i els congostos; els fons escènics i cims; els llacs i estanys; la neu, el torb i el fogony; el *bocage* en fons de vall, prats de dall i prats de pastura; els nuclis de població compactes singulars, les bordes i masies i el despoblament; les infraestructures hidroelèctriques; el patrimoni cultural: l'intangible i el romànic; els paisatges de l'esquí; i els paisatges de frontera.

El Catàleg també defineix un total de 10 objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit de l'Alt Pirineu i Aran, així com objectius per a cada una de les unitats de paisatge amb les corresponents accions per tal d'assolir-los. Els objectius de qualitat paisatgística pel conjunt de l'àmbit de l'Alt Pirineu i Aran són:

1. Un paisatge urbà que valoritzi els elements característics i definitoris de l'arquitectura pirinenca, amb uns espais de transició ben delimitats i ordenats que mantinguin i reforcin els patrons d'assentament urbà en relació amb el paisatge obert.

2. Uns paisatges rurals amb edificacions disperses tradicionals i històriques (masies, bordes, cabanes, etc.) rehabilitades racionalment, i amb edificacions logístiques, comercials, d'oci, energètiques, ramaderes i industrials modernes ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades amb volumetries, materials i revestiments propis del lloc.

3. Uns paisatges forestals, agrícoles i d'alta muntanya productius, que puguin ser gaudits per la societat tot mantenint els valors i la funció ecològica.

4. Uns paisatges de prats de dall, amb una singularitat i identitat diferenciades, que continuïn funcionant com a part essencial de la gestió agrícola i ramadera.

5. Uns paisatges fluvials i lacustres ben conservats que prioritzin la funcionalitat connectora i paisatgística, i que conservin el patrimoni històric (ponts, moles, forces, etc.) i el patrimoni cultural (simbologia, cançons, llegendes), i que permetin el gaudi per part de la població.

6. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions integrades en el paisatge i que permetin el desenvolupament d'activitats econòmiques i fomentin un major equilibri territorial i demogràfic, tot mantenint la continuïtat i la permeabilitat ecològica i social respecte a les seves característiques paisatgístiques.

7. Un territori amb perspectives paisatgístiques de qualitat (fites i fons escènics) que mantinguin els referents visuals i identitaris dels paisatges de l'Alt Pirineu i Aran.

8. Una xarxa de miradors i itineraris que posi en valor les panoràmiques més rellevants i actuï com a via de penetració per descobrir i interactuar amb la diversitat de paisatges de l'Alt Pirineu i Aran, tot conservant el seu ús i simbolisme històric.

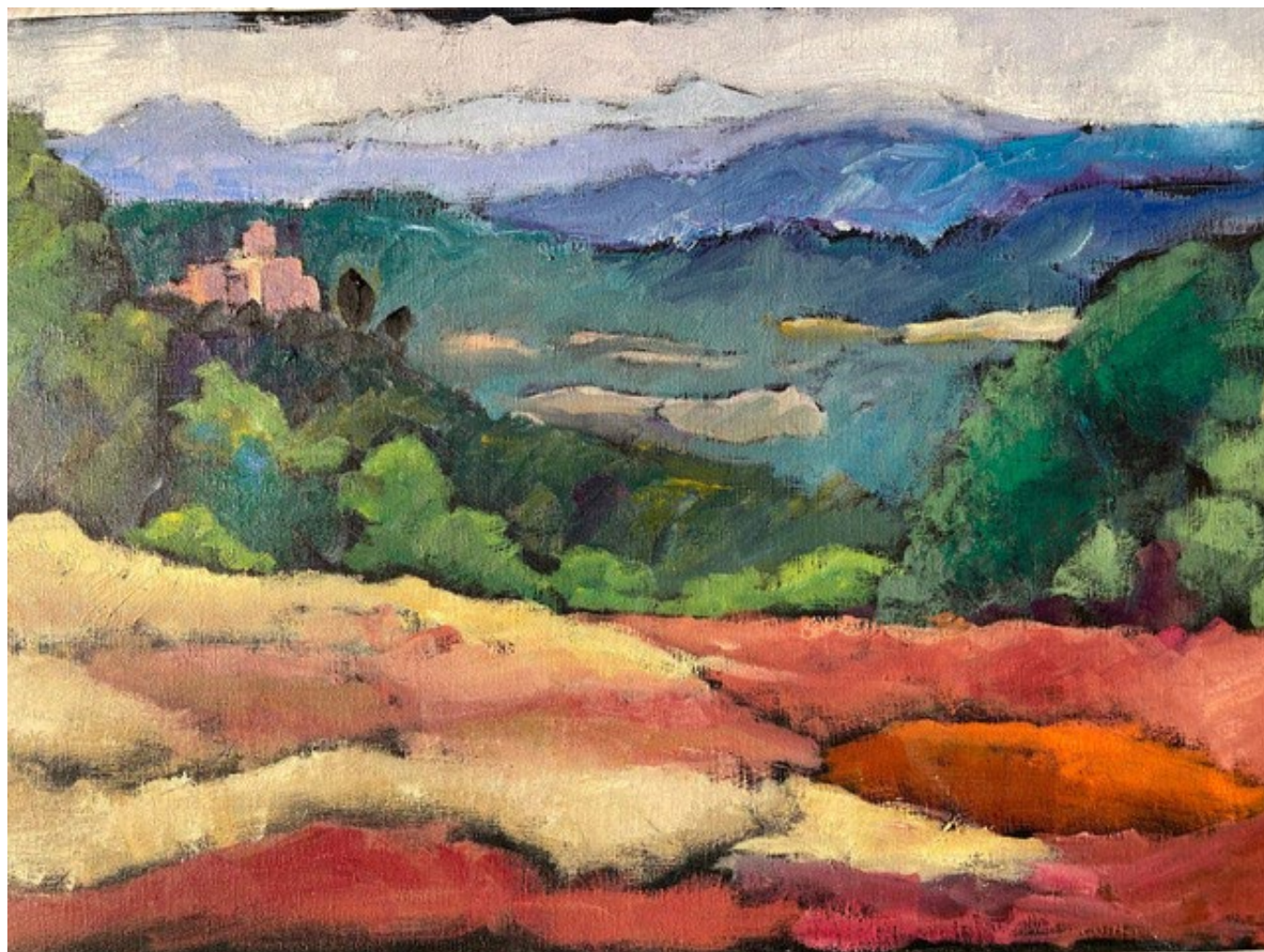
9. Uns paisatges capaços de sustentar iniciatives turístiques arrelades al territori i basades en els seus valors naturals, culturals i estètics, que satisfacin les necessitats econòmiques i socials, que diversifiquin

i desestacionalitzin l'oferta, sense comprometre'n el potencial paisatgístic futur.

10. Uns trets històrics i culturals singulars (romànic, castells, memòria històrica, toponímia, llengua aranesa, etc.) que formin part de l'imaginari paisatgístic i participin en la creació d'identitats col·lectives vinculades al paisatge.

La publicació Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran es pot consultar íntegrament a l'apartat de publicacions del web www.catpaisatge.net

(http://www.catpaisatge.net/cat/documentacio_coedi_16.php)

Pintura a l'oli de Carme Paris

El “Cerdà de l’Any”, al Grup de Recerca de Cerdanya

ENRIC QUÍLEZ CASTRO

Diumenge, 1 de maig, al Fòrum de Llívia, l'associació Grup de Recerca de Cerdanya va rebre el preuat guardó “Cerdà de l’Any, 2021”, que promou l’Institut d’Estudis Ceretans.

En alguna altra ocasió, el GRC havia estat finalista de la votació, però finalment ha estat ara quan ha obtingut aquest premi.

El guardó va ser concedit a Llívia, en presència del president del IEC, Tomàs Torrent i de l’alcalde de Puigcerdà i vicepresident de la Diputació de Girona, Albert Piñeira. El va recollir en Jordi Palomino, membre de la Junta del GRC, perquè el president del GRC estava indisposat.

Els altres dos finalistes varen ser l’acordionista i dinamitzador cultural Pep Lizandra i la treballadora social Mado Gaurene.

El GRC, com ja sabeu, es va constituir l’any 2008 i, des d’aleshores ha contribuït a la dinamització social i

cultural a la comarca, i també a la difusió i divulgació del seu patrimoni, tant des d’un àmbit més cultural com des del vessant científic. L’entitat ha estat presidida des del 2008 per l’Enric Quílez Castro i actualment compta amb més d’un centenar d’associats.

Altres guardonats del Cerdà de l’Any han estat persones com Kilian Jornet o Josep Antoni Hermida i entitats com el Cos de Bombers Voluntaris de Puigcerdà o el Club Poliesportiu de Puigcerdà.

Volem agrair al jurat del premi i a tots els que ens varen votar electrònicament el seu suport i també volem fer un esment especial pel nostre perdut vicepresident, l’Oriol Mercadal, que va ser part de la nostra ànima des de la seva fundació.

Premis GRC-Vila de Puigcerdà

ENRIC QUÍLEZ CASTRO

D'esquerra a dreta: Àlex Rubio, Paquita Valiente, Anna Esteve, Enric Quílez i Albert Piñeira (Foto: Gael Piguillem)

Dijous, dia 1 de setembre, va tenir lloc a l'**Ecoresort de Prullans (Hotel Muntanya)** el sopar anual del **Grup de Recerca de Cerdanya**, on es varen lliurar diferents guardons, com són:

El **premi Sebastià Bosom – Vila de Puigcerdà**, al millor treball de recerca de Batxillerat sobre algun tema relacionat amb **Cerdanya**. La guanyadora ha estat l'**Anna Esteve Gallifa**, amb un treball titulat: **“Cada gota compta! Estudi de l'eficiència del reg a la Cerdanya”** i va percebre un trofeu commemoratiu i una dotació econòmica de **600 euros**. L'accessit ha estat concedit a l'**Anna Marginet Creus**, per un treball titulat: **“Dels indrets al més enllà. La vinya a la Cerdanya. Tot un enigma a descobrir”**, i va percebre un trofeu commemoratiu i una dotació econòmica de **300 euros**.

El **premi Josep Egozcue – Vila de Puigcerdà**, a la trajectòria investigadora relacionada amb **Cerdanya**, ha estat concedit al doctor **Josep Padró i Parcerisa**, pels seus treballs pioners en arqueologia romana a **Llívia**, pels diversos treballs d'arqueologia prehis-

tòrica a la **Cerdanya** i per la creació dels **Col·loquis Internacionals d'Arqueologia de Puigcerdà** i va percebre un trofeu commemoratiu.

El **premi Josep Maria Martí – Vila de Puigcerdà**, de nova creació, es concedeix a la persona amb una trajectòria humanística relacionada amb **Cerdanya** i va recaure en el **Xavier Piguillem Sánchez**, especialment per la seva tasca en el món del teatre amateur i per la seva difusió també al llarg de tot **Catalunya**. El lliurament de premis va tenir lloc al restaurant de l'**Ecoresort de Prullans**, amb assistència variada d'autoritats, familiars dels premiats i gent del món de la Cultura, l'Ensenyament i la Comunicació comarcal.

D'esquerra a dreta: Àlex Rubio, Paquita Valiente, Anna Marginet, Enric Quílez i Albert Piñeira (Foto: Gael Piguillem)

D'esquerra a dreta: Àlex Rubio, Josep Padró, Enric Quílez i Albert Piñeira (Foto: Gael Piguillem)

D'esquerra a dreta: Àlex Rubio, Xavier Piguillem, Enric Quílez i Albert Piñeira (Foto: Gael Piguillem)

Catalunya carolíngia, obra d'abast nacional i científic*

JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ

Ramon Ordeig i Mata

Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga

«Catalunya Carolíngia», vol. VIII

Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2020.

L'estudi de la Catalunya dels temps carolíngis, a l'edat mitjana europea i catalana, ha conclòs amb l'edició de l'impressionant volum VIII de la *Catalunya carolíngia*, corresponent a la documentació conservada fins a l'any 1000. N'és autor Ramon Ordeig i Mata i aplega textos dels comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga.

Amb la publicació d'aquest volum per part de l'Institut d'Estudis Catalans culmina un projecte científic que va iniciar, el 1926, l'historiador vigatà Ramon d'Abadal i de Vinyals, amb l'edició del volum II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya* (1950).

Des d'aleshores, han sortit a la llum els volums: I. *El domini carolíngi a Catalunya* (1986. El referit volum de 1950 portava inclòs un full que anunciava la seva propera aparició, que es va retardar trenta-sis anys); III. *Els comtats del Pallars i Ribagorça* (1952); IV. *Comtats d'Osona i Manresa* (1999); V. *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada* (2009); VI. *Comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fonollet* (2006), i VII. *Comtat de Barcelona* (2019).

El projecte, ideat per Ramon d'Abadal, que hi treballà fins a la seva mort el 1970, ha tingut una llarga continuïtat sota la direcció dels membres de l'IEC Josep M. Font i Rius, Manel Mundó i, darrerament, Gaspar Feliu i Josep M. Salrach. N'han tingut cura, a més dels autors referits, Santiago Sobrequés, Sebastià Riera, Manuel Rovira, Ignasi Baiges, Pere Puig i Pere Ponsich. L'obra, en el seu conjunt, ha donat a la llum prop de cinc mil documents, quantitat sense gairebé cap precedent a Europa i que obre la gana quan hom pensa en l'ingent patrimoni documental que un dia es donarà a conèixer per als segles següents.

La *Catalunya carolíngia*, amb documents conservats a partir del segle VIII, ha estat, i sobretot serà, la més important base informativa per estudiar l'origen i el fonament nacional de Catalunya fins que va esdevenir un estat sobirà dins una Europa que, en aquells segles, va construir les diverses identitats nacionals independents. Es tracta, doncs, d'un imponent llegat del qual la comunitat científica i, d'alguna manera, tot el país s'han de sentir orgullosos.

En el volum sobre el qual fixem avui la nostra atenció, Ordeig publica 907 documents autèntics i 38 de falsos, tot enriquit amb un aparell crític veritablement impressionant, que consagren Ramon Ordeig com un dels medievalistes catalans més solvents, cosa que, d'altra banda, ja coneixíem gràcies a treballs erudits anteriors.

Ordeig ha furgat pacientment, bé que no de manera exclusiva, en els dipòsits arxivístics de la Seu d'Urgell, el Capítular i el Diocesa, a la recerca de les peces documentals per incloure en el llibre, que apareix editat en dos grans volums de 976 pàgines. Són de 815 i 829 els dos documents *originals* —hi ha referències a textos anteriors— més antics, que figuren en el llibre d'Ordeig.

Aquest nou volum de la *Catalunya carolíngia* permet a l'historiador conèixer innumbrables aspectes de com era la vida quotidiana de la societat catalana en els segles VIII a X, les seves relacions socials, aspectes de la producció agrícola, organització institucional i política dels comtats, que, a poc a poc, en segles

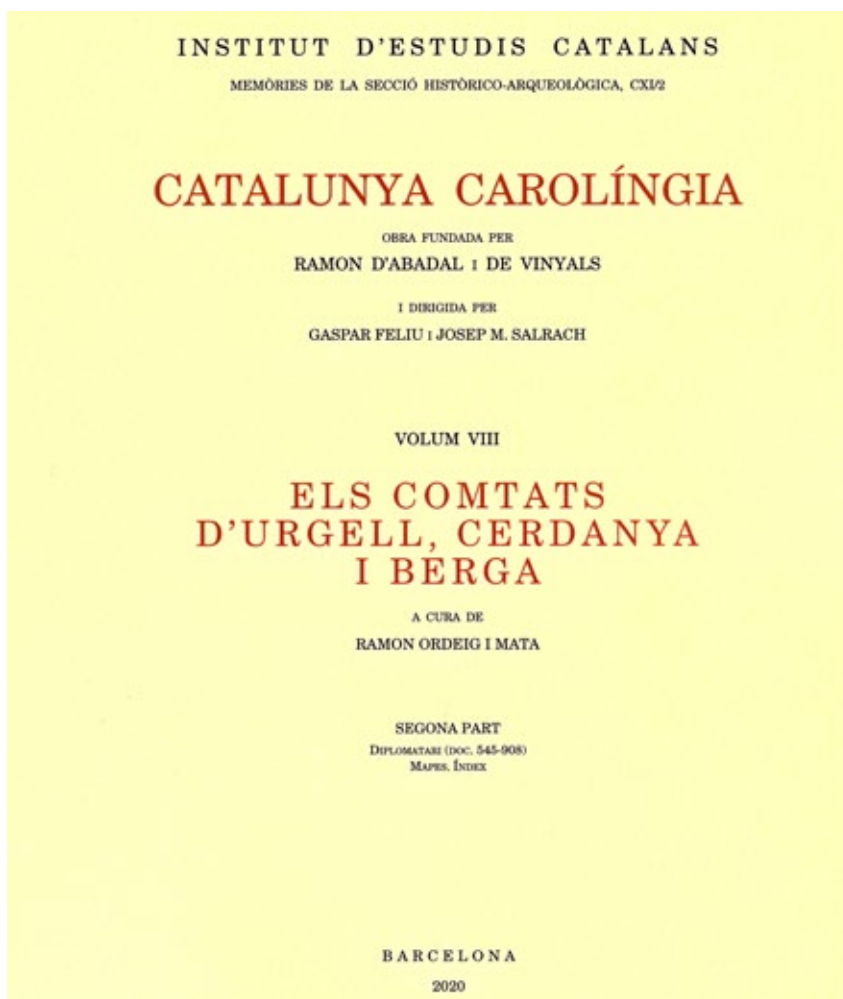
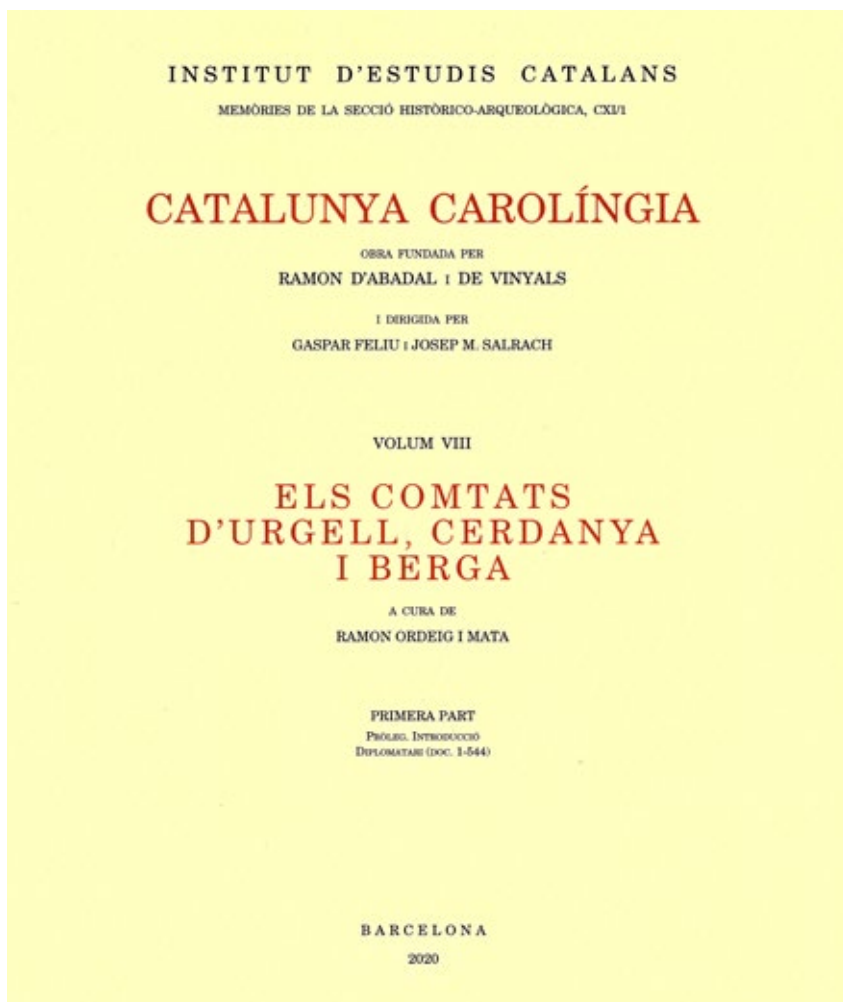
posteriors, acabarien per dotar Catalunya d'una unitat estatal ben consolidada.

Una exhaustiva bibliografia, un índex alfabètic de noms de 143 pàgines a triple columna, en el qual ha treballat també Abel Rubió, i 26 mapes fan d'aquesta obra un instrument historiogràfic de primera magnitud.

Davant d'un llibre com aquest i de tots aquells que formen el projecte *Catalunya carolíngia*, és obligat fer una darrera reflexió que afecta un dels trets nacionals més significatius del poble i la societat catalana, el de la continuïtat. Centenària.

D'ençà que, el 9 d'abril de 1920, el jove Institut d'Estudis Catalans prenia l'acord de recollir i publicar tots els documents referents a Catalunya anteriors a l'any 1000, han transcorregut cent anys i escaig. Catalunya ha viscut i sobreviscut, sovint de manera molt precària, sota els anys de la Restauració monàrquica, de la dictadura de Primo de Rivera, de la Segona República, de la Guerra Civil, de la dictadura franquista i del restabliment de la democràcia —la que sigui— després de la mort de Franco, però la *Catalunya carolíngia*, com a projecte col·lectiu, ha sabut ser fidel a la voluntat d'una institució que ha travessat dificultats extremes i que, com el país en el seu conjunt, ha aconseguit de superar.

**Article publicat amb permís de la revista Serra d'Or (número 749, maig 2022) i del seu autor*

Recordant els JOCS FLORALS D'AMSTERDAM (1974)

GUILLEM SENDRED

Des del 1941 al 1977, els catalans exiliats arran de la Guerra Civil i la desfeta republicana en mans de l'exèrcit franquista van organitzar uns Jocs Florals a l'estranger, principalment a les grans ciutats d'Amèrica, on hi havia molts residents catalans i a les ciutats europees (París, Cambridge, Perpinyà, Marsella, Tolosa de Llenguadoc, Lausana, Munic, Amsterdam, Tübingen, Brussel·les, Zuric, l'Alguer, Ginebra, Marsella, i Nova York, Caracas, Buenos Aires, Mèxic DF, Montevideo, Santiago de Xile, Sao Paulo, Mendoza, Bogotà, etc.) de manera que, durant 37 anys, es van celebrar els Jocs de la Llengua Catalana a l'exili. Els Jocs Florals que commemoraven els que s'havien organitzat a Catalunya a mitjan segle XIV (instituits pel Rei Joan I, el 1393) i més endavant, a partir del segle XIX (1859), es van celebrar Jocs Florals a Barcelona, suspesos el 1902 per l'autoritat militar, ho foren a Sant Martí del Canigó). El 1920, a Barcelona amb invitació al Mariscal Joffre, amb manifestacions patriòtiques i mig prohibits, el 1924 a Tolosa de Llenguadoc, i del 1925 a 1930 ho foren amb

dificultats. Cal admetre sempre que els problemes polítics fan dels Jocs Florals de la Llengua Catalana una manifestació patriòtica adjunta a l'acte literari. Volem recordar també que el 1908 se celebraren a Puigcerdà els Jocs Florals de la Cerdanya (ho vam recordar en un article a la Querol, núm. 27).

Tanmateix, en l'època de l'exili 1941-1977, queda palès que els Jocs esdevenen importants pel manteniment polític de la llengua catalana, prohibida a Catalunya i mantinguda pels catalans que viuen exiliats i els que resideixen a l'estranger. Aquests Jocs d'Amsterdam són els de l'any 116 de la seva restauració. Es tracta, doncs, de recordar com els catalans i amics de Catalunya van ser nominats per organitzar els Jocs Florals de la Llengua Catalana el 1974 i com es va desenvolupar per primera vegada la festa literària i cultural en territori dels Països Baixos. Ara, d'aquests fets en fa quaranta-vuit anys, i no era fàcil mantenir aquestes manifestacions amb l'assiduïtat en què es van fer.

L'organització principal es va dur a terme sota els

auspícis del Casal Català d'Amsterdam (després transformat en Casal Català dels Països Baixos); l'organització la portava la Roser Misiego, casada amb un holandès de parla també catalana, en Jan Van der Kruk, i Antoni Porta, junt amb gent del Casal Català, com la Montserrat Pérez-Bastardas, casada també amb un holandès que parla català, l'André Rijkhof, que es van entusiasmar en promoure un ingredient gairebé insòlit, com era la portada a Amsterdam d'una cobla de sardanes, concretament la Principal de Collblanc, un fet no exempt de riscos econòmics, però a la vegada d'una dosi de popularitat un cop els holandesos van ser conquerits per les notes i amb classes de ball que es van oferir a tots aquells que volien saber-ne més. D'aquesta manera, quan es van tocar sardanes a la plaça del Dam d'Amsterdam, una colla de catalans i holandesos van sortir a ballar-les. Va ser un èxit que la premsa de la ciutat va explicar amb detall. L'organització dels Jocs Florals d'aquell 1974, fou a càrrec de la Junta del Casal Català, amb la Misiego al capdavant i una junta formada per la Montserrat Pérez-Bastardas, Alfons Robert, Maria Albert, Alfred Barceló, Joan Vila, Jan Van de Kruk i Miquela Misiego, amb ajuts puntuals de Bob de Nijs, i molts d'altres.

La Crida de la Comissió Organitzadora, va resultar estimulant:

Es fa saber a tots els catalans, als que viu entre Salses i Guardamar, entre Fraga i Maó, o bé a l'Alguer; als qui per pròpia seguretat o per guanyar-vos un mos de pa us trobeu a terres estranyes. A tots aquells qui us sentiu amics de la nostra llengua i del nostre poble.

Sapiguen: El Consistori Permanent dels Jocs Florals de Catalunya ha encarregat als catalans que vivim als Països Baixos l'organització dels Jocs Florals de la Llengua Catalana en l'any 116 de llur restauració, pel mes d'octubre d'enguany a la ciutat d'Amsterdam.

(...) Veniu a Amsterdam! En altres temps acudien aquí tots aquells qui de qualsevol indret d'Europa havien de fugir per amor a la llibertat. Avui, ciutat oberta amb arrugues de vellesa i vigor de joventut, us serà acollidora. Veniu, us hi trobareu bé i podrem tots junts eixamplar el nostre cor amb la Fe i l'Amor a la Pàtria.

(...) No som un grup de catalans que fem els Jocs Florals, sinó tot el poble de Catalunya.

A Amsterdam a 15 de gener de 1974

La Crida de la Comissió Organitzadora anava signada com a president per Antoni Porta, vicepresident,

Rico Consuelo, secretària Roser Misiego Llagostera de Van der Kruk, tesorera Paulette Puig de Dankert. I els membres Nic Stolp, Daniel de Lange, Enric Riba, Pilar Guillen de Kabela i Montserrat Pérez-Bastardas de Rijkhof.

Amb aquesta important exhortació, quedava fixada la Crida a tots els catalans, sobretot de l'exili i a tots els ciutadans dels Països Baixos que els feien costat. Aviat es van posar en marxa les iniciatives més interessants, a part dels Premis a atorgar de poesia, com a element substanciador del format dels Jocs i els actes acadèmics al Museu i a la Universitat.

La Roser Misiego, amb reunions amb els membres del Casal, va elaborar un interessant itinerari per obsequiar a tots aquells que volien participar en el format dels Jocs: una visita a Amsterdam, una passejada amb barca per les principals avingudes fluvials, tres exposicions de llibres catalans, a la Universitat i als Museus, i una ballada de sardanes a la plaça del Dam, centre neuràlgic de la Ciutat, juntament amb un concert de sardanes i trobades amb tots els congressistes dels Jocs Florals. Rebutts a l'Ajuntament i a la Universitat, tots els membres van merèixer un digne caliu ple d'alegria i amistat. L'acte principal es va celebrar a l'Aula Magna del Cartesius Lyceum, amb un minut de silenci per la mort de Pere Bosch Gimpera, que s'acabava de saber. Batista i Roca va llegir el parlament inaugural, on destacà que *la llengua és l'ànima d'un poble i serà per sempre la flama espiritual que passarà als nostres descendents (...)* És tasca inútil intentar el genocidi d'una llengua; si la sabem salvar, salvarem la nostra cultura i la nostra personalitat.

Després de llegir-se els premis guanyadors, la Reina de la festa, Tina Barrass, es dirigí als assistents i és que es tractava d'una holandesa casada amb un gal·lès i professora de català a la Universitat d'Oxford, on

recalcà que uns Jocs semblants havien existit al nord d'Holanda i Gal·les, per indicar que existia una similitud entre el català i el gal·lès que ella havia estudiat, i tancant l'acte amb un parlament de Bob de Nijs en català.

De cara a les sardanes, el més urgent era intentar fer venir una cobla. La Roser Misiego es va posar en contacte amb l'Obra Sardanista Violetes dels Bosc (carta del 20 d'agost del 1974) demanant a qui es podria adreçar per fer venir una Cobla. La resposta va ser que la Principal de Collblanc i així va ser, previ aconseguiment del suport econòmic de molts entusiastes de la idea. Però fou precisament el farmacèutic Alfred Pérez-Iborra, pare de la Montserrat, que en va agafar la iniciativa de trobar els fons econòmics per pagar-ho, sobretot en anar a trobar els seus col·legues farmacèutics amics i coneguts i altres institucions cíviques de Barcelona. Algú es va engrescar a escriure la lletra de la Sardana Amsterdam, escrita per Lola Estrada i musicada per Narcís Juanola; i uns anys més tard, el clarinetista Rolf van Kreveld va fundar una cobla, la Principal d'Amsterdam, quan va estudiar i escoltar sardanes a Torroella de Montgrí. Així va néixer la Cobla dels Països Baixos. Posar noms a tants

catalans i holandesos que van participar en els Jocs Florals d'Amsterdam seria molt llarg, però alguns no els voldria deixar al marge, com el matrimoni Carme Bastardas i Sales Permanyer, Alfred Pérez-Iborra i Montserrat Bastardas, Cora Castells, Enric Adserà, Roser Guilera, Pere Simon, Luci Porta, Joan Fusté, Willem Frijhoff, M.R. Heis, Joan Vila, i els grans organitzadors que van fer possible els Jocs Florals, i els butlletins que a través dels anys el Casal Català d'Amsterdam, primer i després els del Casal català dels Països Baixos, i tots els que van col·laborar en l'edició el 2004 del llibre *30 ANYS*. També J. M. Batista i Roca, com a president de la Comissió dels Jocs, Tina Barrass com a Reina de la Festa i els premiats dels Jocs Florals, com Miquel de Palol (Flor Natural), Josep Colet (Englantina d'or), Josep M. Murià (Viola d'Or), i tots els altres que podeu trobar en el llibre de Josep Faulí: *Els Jocs Florals de la Llengua catalana a l'Exili (1941-1977)*. Celebrant-se, també, els 500 anys del primer llibre imprès en català, es van muntar tres exposicions, una a la Universitat d'Amsterdam.¹

Per acabar d'arrodonir la festa, la Principal de Col·lblanc va tocar una sessió de sardanes de concert i l'endemà, dia 13 d'octubre, van organitzar una ballada de sardanes a la gran Plaça Dam, que va resultar molt concorreguda, amb més de sis-centes persones amb algunes rotllanes de dansaires.

La premsa de la ciutat se'n va fer ressò i els assistents a la ballada van poder demostrar com es ballen les sardanes, com a dansa tradicional de Catalunya. No voldríem, però, deixar d'explicar un fet inèdit que va resultar quasi profètic, ja que avui dia també s'acostuma a fer: es tracta de la petició i recollida de donacions

econòmiques de cara a fer venir la Cobla a Amsterdam. Va ser la iniciativa d'Alfred Pérez-Iborra, farmacèutic que volgué involucrar-se directament en la festa i promoure i recollir sobretot dels seus col·legues farmacèutics els ajuts per impulsar l'arribada de la Cobla (aquest cop formada per onze músics).

Hem trobat el pressupost inicial del cost de fer venir la Cobla i les diverses partides de què constava, a saber:

Sous de la Cobla: 44.000 ptes.; viatge: 121.000 ptes.; dietes: 25.000 ptes.; impostos: 2.500 ptes. i imprevistos: 18.500 ptes. Això fa un total de dues-centes deu mil pessetes. El Contracte de treball signat entre Ràdio Domino d'Amsterdam, per Jan Van der Kruk i Josep Castellnou (contrabaix) de la Cobla, com a representant dels músics està signat el 25 de setembre de 1974, pel Sindicato Nacional del Espectáculo. Els viatges van anar a càrrec de l'Agència Deluis SA. El més important, però, era la recollida dels donants que, un per un, van ser visitats per l'Alfred Pérez-Iborra, molts d'ells coneguts del ram farmacèutics. També va mobilitzar els principals mitjans catalans (revistes com el Canigó, Presència, Serra d'Or, Avui, etc.) perquè es fessin ressò dels Jocs. Les llistes peticionàries són una mostra de la fermesa i la voluntat per anar a trobar a tots aquells que podien aportar diners i que es va calcular que podrien pujar a 192.000 pessetes, xifrades des d'un mínim de 500 ptes. fins a 25.000 de Banca Catalana. De fet, només tres o quatre van aportar 500 pessetes, però la majoria van estar entre 1.000 i 5.000, alguns, 2.500 i 4.000 pessetes. Algú, però, va fallar, com fou el cas d'Òmnium Cultural, que s'havia compromès a aportar 15.000 pessetes, un cop fos

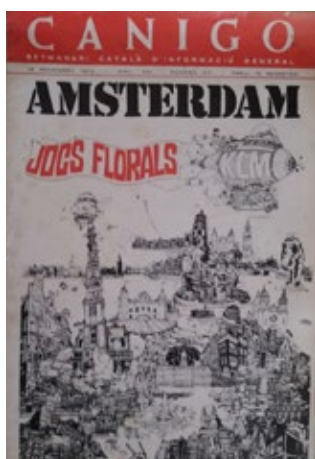

aprovat per la junta de l'entitat, però aquella reunió es va demorar i no hi va ser a temps de l'entrega, que va quedar suspesa i els organitzadors es van quedar penjats. Al final fou Pérez-Iborra responsable individual de tot l'afer qui les va aportar.

De la resta, crec d'interès fer-ne esment, perquè a punt de fer els 50 anys d'aquells Jocs, és bo recordar-ho: les llistes que Pérez-Iborra va confeccionar són interessants per saber-ne qui eren en aquell moment els que es podia anar a trucar per aquesta causa, tenint en compte que hi havia un factor de coneixença i amistat en algun cas, tot mostrant clarament els que van voler contribuir amb aquella iniciativa. Tenim apuntats alguns coneguts com de la mateixa família (Mercè Bastardas, Maria Tort, Dolors Bastardas, A. Rius, Gabriel Pérez-Iborra, Fibla, Balasch, Alfred, etc.), però també hi trobem empreses com Vinaixa, Viayna, Martinez, Rojas, Amat, Nicolau, Cuscó, Ponti, Tuber, Famades, i alguns metges com Alsina Bofill, Lecha, Sala Roig, Just, i els farmacèutics Gabriel Maragall, Esteve, Relat, Gené, Arnau, Segur, Serentill,

Calvó, Miserachs, Genover, Comes, Vilaseca, Carreras, Subirà, Condom, Mensa, Sais, Llagostera, Fuster, Ponsatí, Borràs, i d'altres com Josep Espart Ticó, Capdevila, Vilarrasa, Morató Portell, Teibo, De Carreras, llibreria Signe, Gras, etc.

Acabat l'escandall del pressupost, les entrades es van equilibrar amb els pagaments i un cop acabada la festa literària, el mateix Pérez-Iborra es va encarregar d'agrair a tots els que hi havien aportat suport econòmic o d'altre, enviant-los un record que va consistir en un mapa dels Països Catalans i el número de Presència i Canigó en què es parlava dels Jocs Florals. El conjunt, a part d'algunes inclemències meteorològiques, va resultar molt lluït. Els catalans d'Holanda i els vinguts de Catalunya van sentir-se reconfortats.

1. Per seguir el relat minuciosament, disposem de la bibliografia següent:

- Faulí, Josep. *Els Jocs Florals de la Llengua catalana a l'exili (1941-1977)*.
- *30 Anys*, publicat pel Casal Català dels Països Baixos, Amsterdam 2004
- *SERRA D'OR*, Amsterdam, 1974, gener 1975, n^a 184 signat J. Peypoch
- *SERRA D'OR*, 1941-1977 Trenta-set anys de Jocs Florals de la Llengua Catalana, desembre 1977, n° 219, signat Josep Faulí
- *PRESENCIA*, N° 344, pag. 17, signat Rec-Clar
- *CANIGÓ*, N° 371, dibuix de portada de Toner i pàgs. 10-11, *JOCS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA*, signat A.P.I. (Alfred Pérez-Iborra)
- *VIDA NOVA*, n° 60, abril 1974, A Holanda preparem els Jocs Florals 1974.
- *VIDA NOVA*, n° 61, agost 1974, Els Jocs Florals 1974 a Holanda
- *SOM I SEREM*, any I, n° 1, Portaveu del Casal català d'Amsterdam
- *SOM I SEREM*, any II, n° 2 febrer 1976 Portaveu del Casal Català d'Amsterdam
- *ARXIU ALFRED PEREZ-IBORRA*, documentació sobre la campanya d'ajuts per portar la Cobla La Principal de Collblanc a Amsterdam i altres documents. I fotografies
- *ARXIU MONTSERRAT PEREZ-BASTARDAS*: documentació sobre els actes, i fotografies.

Muziek die men aan de Costa Brava niet hoort

Amsterdam danst mee op 't Catalaanse bloemenfeest

ELS JOCS FLORALS D'AMSTERDAM

El dia 13 del mes d'octubre va tenir lloc a Amsterdam la celebració dels Jocs Florals de la Llengua Catalana que enguany arribaven als 650 anys de la seva fundació. Aquest aniversari coincidí a l'ensems amb els 500 anys del primer llibre català imprès.

La festa, doncs, tingué un caire d'especial solemnitat. Una part molt rellevant va correspondre a la Cobla "La Principal de Collblanc" que va interpretar diferents audicions i concerts de sardanes. El primer tingué lloc ja el dia 11 a l'auditori de la residència "De drie Hoven" durant el qual el compositor holandès, De Boher, va explicar les característiques de la nostra dansa i l'ús dels diferents instruments. Davant la insistència dels assistents l'orquestra va interpretar la sardana "Girona Aimada" que fou ballada per una dotzena de parelles. El mestre De Boher ha compost ja tres sardanes.

LA RECEPCIO OFICIAL

El dia 12 la mateixa cobla va donar una audició-concert per una de les emissores principals del país. Els oients manifestaren després la seva agradable sorpresa pel programa inesperat. El mateix dia al vespre tingué lloc la recepció oficial dels participants als Jocs Florals al saló Històric Museum d'Amsterdam. El Tinent d'Alcalde de la Ciutat, Ponent de la Cultura, senyor Huub Riethof, va donar la benvinguda en nom de la Corporació. Va manifestar que coneixia bé el nostre país i els seus problemes, ja que un antecessor seu havia lluitat a casa nostra. I afegí: «Us podrà sorprendre l'habillament que porto. Com veieu no és fruit d'un protocol aburgésat i insincer, amb jaqué i barret de copa. És la rebuda feta per un representant d'un país democràtic amb ampli sentit socialista, que per expressar-vos la complença del moment que vivim pot abraçar-vos habilitat amb la roba de treballador».

Li respongué el senyor Batista i Roca, en nom dels presents. Fèu esment que a la Universitat d'Amsterdam hi ha una càtedra de llengua catalana on molts holandesos aprenen el nostre idioma i literatura.

SARDANES A LA PLAÇA DEL DAM

Seguidament se serví un lunch mentre la cobla, a prec de les autoritats holandeses, tocava "La Santa Espina", cantada per tots els presents. Finalment, arribà el dia 13, el gran dia dels Jocs Florals. Ja a les onze del matí els participants tingueren unes barques a la seva disposició per recórrer la part vella d'Amsterdam, el port i el Gran Canal. A la una, es reuniren tots a la Plaça del Dam, davant el Palau de la Reina, acompanyats de nombrosos holandesos que s'havien assabentat pels seus diaris de la festa que celebraven els catalans. També la ràdio i la televisió n'havia fet esment. Tot seguit, la Principal de Collblanc va entonar la primera sardana, "Terra Nostra", i es començaren de formar les primeres rotllanes. Les anelles anaren creixent a mesura que catalans i també holandesos s'hi afegien. Eren catalans procedents dels països més llunyans —Mèxic, Venezuela, Argentina, etc.— que es donaven la mà amb els que havien vingut de la nostra terra i amb els holandesos que havien assistit durant l'hivern a les lliçons de dansa donades a Amsterdam mateix. És fàcil

d'imaginar l'emoció d'aquells moments. Entre les sardanes que foren interpretades cal destacar "Girona Aimada", "Bona Festa", "Maria de les Trenes", "Blanes Festiu", "Sota el mas Ventós", etc.

MIQUEL DE PALOL, FLOR NATURAL

A les cinc de la tarda tingué lloc la sessió solemne dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'Aula Magna del Cartesius Lyceum d'Amsterdam. Ocupaven el lloc d'honor els Mantenidors senyors Albert Junyent i Bob de Nijs, presidits pel senyor Josep M.ª Batista i Roca. I en llocs distingits hi havia els representants de l'Ajuntament de la Ciutat, els rectors de les universitats d'Amsterdam, Leiden, Cambridge i Budapest; els Directors del Nederland Museum, Centre Europeu de Cultura, etc., així com els membres del Comitè Organitzador. Començà l'acte amb un record pel professor Pere Bosch i Gimpera, que acabava de morir a Mèxic, i que era membre del Comitè d'Honor dels Jocs. Seguidament féu ús de la paraula el senyor Albert Junyent en nom del secretari senyor Roig i Querol, absent per malaltia. Llegí la memòria i donà compte del veredict del jurat, que concedia a Miquel de Palol el primer premi de la Flor Natural per la seva poesia AMORIS. Un familiar del senyor de Palol recollí el premi i anuncià el nomenament de Tine Barrass per reina de la festa. Aquesta entrà seguidament a l'Aula entre els acords de la "Santa Espina", i ocupà el sitial d'honor. Tine Barrass és holandesa, casada amb un gal·lès i professora de català a la Universitat d'Oxford. Té una vastíssima cultura referent a Catalunya, cosa que li permeté adreçar-se tot seguit als presents. Va

remarcar com a Anglaterra l'idioma gal·lès, minoritari com el català, és protegit en el seu estudi i en el seu ús, ço que fa pensar que la nostra llengua, parlada per set milions de persones, podrà conservar-se i desenvolupar-se degudament en el futur. Fou aplaudida amb entusiasme.

EL VEREDICTE

A continuació, el senyor Junyent prosseguí la lectura del veredict:

Accésit a la Flor Natural: Emili Solé i Pujol (Caracas)

Englantina d'or: Josep Colet i Giralt (Barcelona)

Accésit: Jaume Terrades (Barcelona)

Viola d'or: Josep M.ª Murià (Mèxic)

Accésit: Ramona Via (Prat del Llobregat)

Prat de la Riba: Pasqual Scanu (Sardenya)

Altres premis: Josep M.ª Poblet (Barcelona), Màrius Sampere (Barcelona) i Marc Aureli Vila (Caracas).

Salvador Seguí: Angel Colomer (Barcelona)

Emili Vilanova: Miquel Arimany (Barcelona)

Anglo-Catalan Society: Josep Llauredó (USA)

Premi l'Alguer: Albert Carrasco (Barcelona)

Victor Català: Josep M.ª Palau (Ciutat de Mallorca)

La festa acabà amb un sopar de germanor. Durant els dies 14 al 18 d'octubre és féu una exposició del Llibre Català que fou visitada per un miler de persones. Tot plegat, podem afirmar que la presència catalana a Amsterdam —i gairebé a arreu d'Holanda gràcies als mitjans de comunicació— constituí la notícia d'aquells dies i deixà un bon record i un interès renovat per les coses de casa nostra.

REC - CLAR

Ballada de sardanes a la plaça del Dam d'Amsterdam. A dalt, resso de la festa a la premsa holandesa

Presència catalana a Holanda

El Casal Català d'Amsterdam

El minervista, quan agafa una massa de tinta blanca i la tracta suaument amb una mica de blau, posem per cas, li infon unes lleugeres matisacions blavoses que, això no obstant, no li fan perdre les propietats de blancor.

Jo diria que el Casal Català d'Amsterdam és això, un bany de suau catalanitat espargit per tota l'ampla, verda, fèrtil i acollidora terra holandesa. Fou fundat l'any 1974, el 13 d'octubre, com a fruit de l'eufòria que allí produí la celebració dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, llavors encara a l'exili, i de la visita per primera vegada d'una cobla de sardanes.

En els seus inicis es domicilià a la casa particular de la persona que assumí les primeres gestions. Ara és instal·lat al carrer de Rokin, número 52, tercer pis, molt prop de la plaça Dam. Aquesta plaça té una representativitat similar a la nostra plaça de Catalunya, i el Casal podríem dir que es troba a la Ronda de la Universitat. Es puja al tercer pis per una endimoniada escaleta (varem tenir la sensació que són bastant freqüents en aquestes coquetones i típiques cases holandeses, que quasi mai no passen dels tres pisos), i és a la part més alta de l'edifici, o sigui la part que adopta forma triangular. Les parets del Casal no sé pas de quin color són. No es veuen. En tot cas són de color català, plenes materialment de cobertes o «posters», i altres impresos relacionats amb els Països Catalans. N'hi vaig veure, a primer terme, de l'AVUI, del Congrés de Cultura Catalana, d'aplecs de sardanes, i també de les figures dels nostres presidents. Arreu, per prestatges, taules i qualsevol superfície utilitzable, s'hi troben llibres, prospectes, records i estris de tota mena

que només tenen un sol denominador: Catalunya.

No ens estranyàrem que la tasca del Casal tingués un caire marcadament nostàlgic. Però no és únicament un refugi on els catalans, residents o de pas per Holanda, puguin anar a descansar o canviar impressions amb compatriotes. Quan convé, aquest refugi esbatana les portes i es projecta fins a l'últim racó holandès on calgui arribar.

Per a continuar la impressió que traguérem del Casal Català a Amsterdam ens cal ara personalitzar. Ens és necessari fer-ho per a una millor definició i també per un acte de justícia, de mereixement. En parlar del Casal Català hem de fer menció de la seva secretària, Roser Misiego i Llagostera —la Roser, com familiarment et sents inclinat a anomenar-la de seguida que la tractes. Ella és part principalíssima de les tasques del Casal. Casada amb un holandès i amb fills també holandesos, ella viu intensament aquesta Catalunya de la qual és apartada físicament i tan poques vegades com li és possible. Amb l'únic bagatge del mapa dels Països Catalans i la seva fervent devoció, Roser Misiego pronuncia conferències arreu del país, per motiu de festes folklòriques, en actes culturals, o quan ha aconseguit un nucli interessat a aprendre a ballar la sardana. Dóna a conèixer el nostre país, molt més ignorat que no ens podem pensar, sempre gota el lema de «la meva Catalunya». Un detall important és que aquestes conferències són patrocinades per l'ajuntament d'Amsterdam, i amb això entenem que no vol dir un patrocini honorífic, sinó ben al contrari, del tot material.

Una anècdota de l'entusiasme que inculca la Roser en la seva tasca, el tenim en una monitona que ella instruí. La noia, que saludarem, és aragonesa, però aprengué la sardana i l'ensenyà en un col·legi holandès on assisteixen uns quants fills d'espanyols. Com a anècdota també podem considerar el fet que avui, a Holanda, pot aconseguir-se fàcilment un acte familiar a l'església —casament, bateig, etc.—, en versió catalana. Cal només dirigir-se al Casal, exposar-ne la necessitat, i el traductor no es farà pregar gens. I exactament igual si hom pensa telefonar-hi per a la traducció d'un text, per exemple, una nada-la.

El Casal, així mateix, edita un Butlletí, a part altres tipus d'impresos explicatius de les peculiaritats catalanes. Tipogràficament són peces senzilles —reproduccions mecanografiades a l'offset i coberta a colors—, però tenen la gran força que hi inculquen els seus editors, que no pot superar ni la més costosa de les revistes. Enclou dades i activitats de totes les nostres figures artístiques i literàries, informació, d'activitats, classes de català, etc.

Comprenc que la visita va ser massa breu. Lastimosament reduïda a un temps massa curt, però no impedí copsar l'existència d'aquests pocs metres quadrats —potser no més de trenta— que al bell mig de la ciutat d'Amsterdam respiren catalanitat i són presència i extensió del nostre poble. Si aneu a Holanda, són mereixedors de la vostra atenció.

Josep Ventura

Joseph Roth, la finesa de l'observador

JOAN GANYET I SOLÉ*

La nostàlgia de l'imperi, la dolorosa pèrdua de la brúixola d'una escala de valors reconeguda i la immensitat dels canvis geopolítics que sotraguejaren aquell món, van marcar amb ferro roent a una generació de brillants creadors centreeuropeus. Afirmava Roth: "La meva experiència més inoblidable va ser la guerra (1914-1918) i la fi de la meva pàtria, l'única que vaig tenir: la monarquia austrohongaresa".

Convençut de la força de l'atzar, va viatjar per mitja Europa en la dècada dels 30 amb les antenes posades, mentre s'anava covant la serp totalitària dels feixismes. Corresponsal del Frankfurter Zeitung a París, apuntava el 1925: «Jo no escric el que es diu comentaris elogiosos. Dibuixo les faccions (irregulars) de l'època... Soc un periodista, no un reporter, soc un escriptor, no un fabricant d'editorials». *Joseph Roth* (Brody, 1894-París, 1929), inscrit a la comunitat jueva amb els noms de Moisès Josep, ens va llegar un autèntic tresor en forma de llibres: "Job", "La cripta dels caputxins", "La llegenda del Sant Bevedor", "Anys d'hotel" i, sobretot, "La marxa de Radetzky" (1932), la seva obra més universal, una novel·la de guerra, una obra mestra. Els protagonistes de les seves novel·les són antics combatents de la I Guerra Mundial, que al seu retorn són sacsejats per l'impacte d'una societat que no té res a veure amb la que deixaren. Fou un escriptor rutilant, amb reflexos de fina ironia i una gran facilitat per a la caricatura: la seva descripció d'un personatge sovint no precisa més que d'un parell de pinzellades.

D'"Anys d'hotel" són els següents fragments, representatius del seu àgil i incisiu estil literari:

- *El vaixell dels emigrants*: "Els jueus vells suen sota les seves precioses càrregues, fins a arribar als grassons policies portuaris amb casc, magnífic exemple d'autoritat a mitges terrestre i marítima. Les seves rodones galtes rosades semblen il·luminades per dins, com si tinguessin a la boca un d'aquells fanalets de les festes estiuenques".

- *El vaixell dels emigrants es diu Pittsburgh*: "Ara viatgen a Amèrica: una llibertat gran i bella espera

als nens, una tomba a la seva anciana mare. S'hauran escapat d'Europa, el continent dels pogroms, la policia, el mercat negre, el tràfic il·lícit de roba".

- *Viatge al Bàltic*: "N'hi ha prou amb contemplar la infinitud del cel i de l'aigua per a oblidar. El vent que agita l'esvàstica no sap res d'ella. Les ones en què es reflecteix no són responsables d'aital profanació. Però els éssers humans són tan estúpids que ni tan sols contemplar l'eternitat els estremeix".

- *Melancholia d'un tramvia en el Ruhr*: "Les ciutats entreguen els seus carrers a les poblacions veïnes (...) Hem arribat al nostre destí, molt semblant al lloc d'on venim. Es diria que ja no és possible desplaçar-se en l'espai, sinó tan sols en el temps, com si es tractés de la certa, inevitable i definitiva mort del darrer trosset de terra verge".

- *Magdeburg recordada*: "En els carrers deserts

els fanals argentats semblen ser allà més per complaure a la pluja que per ajudar als vianants” (...) “Que tou es torna un amb els anys! Com més saps, menys confies en els sentits”.

- *Esbossos. El príncep Avalov-Bermont*: “Aquest príncep és un plebeu rus que ha fet carrera militar. Té una veu aspra i ronca. Les síl·labes, breus i seques, semblen desfilat per acabar formant companyies de frases. El seu discurs és una desfilada militar; els seus gestos, ficticis exercicis de tir”.

- *Rose Gent Schow*: “Té l’expressió atractiva i seductora de les noies més morboses, una expressió que sembla eixida dels recòndits pecats dels somnis i destinada als pecats més somiats” (...) “La gent ingènua és sovint venjativa”.

- *Hotel Kopriva*: “Està gairebé sempre ple. Això no obstant, gairebé sempre és possible trobar-hi habitació. Perquè hi ha hotels en els quals la llei de la geometria dels cossos sòlids queda abolida per una altra que resa: «On n’hi cap un n’hi caben dos».

- *On va començar la Guerra Mundial*: “A la tarda va venir a veure’m una noia, i en aquesta època les noies es feien trenes. Duia a la mà un gran barret de palla groc, i era com si hagués vingut a veure’m l’estiu, amb el fenc, els grills i les roselles”.

- *Pel Volga fins Astracan*: “Durant uns mesos tots viatjaren en totes les classes. Però ben aviat se separaren, gairebé voluntàriament. «Veu el que ha aconseguit la Revolució?» em va dir un americà en el vaixell. «Els pobres s’amunteguen a sota i els rics juguen a dalt al seixanta-sis» (...) “El puixant alè de la plana cobreix els turons i el riu. Notes l’amargor de la infinitud a la boca. Davant els pujols i aquest mar sense ribes, et sents perdut i amenaçat”.

“Per a un ingenu d’un poble del Volga, el comunisme és civilització”.

“El paper matamosques, que va inventar un americà, i que de totes les benediccions de la cultura és la que més odio, se’m va aparèixer a Astracan com una noble obra humanitària”.

- *Albània*: “A la meitat del carrer hi ha apostat un policia de tràfic amb guants de cotó blanc per si de cas aparegués un cotxe”. (...) “Canten una cançó sobre les bananes per a demostrar que han vist món, i potser també per a expressar la seva profunda nostàlgia dels Estats Units, que abandonaren a causa de la seva profunda nostàlgia de Tirana”.

- *Hotels. El xef a la cuina, Txecoslovàquia*: “Dels 4 pobles que viuen en aquest Estat, txecs, alemanys, eslovacs i jueus, reuneix totes les seves qualitats positives: és treballador com un txec, metòdic com un alemany, imaginatiu com un eslovac i astut com un jueu” (...) “A vegades parla d’aquells temps (la Gran Guerra) i sempre que ho fa afegeix: «Els oficials del meu Estat Major menjaven millor que combatien»”.

- *El patró*: “Poques vegades obre la boca, ni tan sols per parlar. Si no tingués dents, ningú ho sabria”.

- *La destrucció d’un cafè*: “Una senyora, dempeus o asseguda, atenia la barra. Potser ni tan sols existia i era només un dibuix fet amb llapis de color carn sobre paper de seda”.

- *La ciutat estranya*: “Déu m’ha donat, per un costat, la suficient set de bellesa per imaginar incendis en l’horitzó i, d’altra banda, una ànima pietosa per apagar-los, que a més és capaç de comoure’s davant d’un temple il·luminat a la vorera d’algun camí”.

“El dolor és el més gran i més exitós moviment internacional i el seu llenguatge és tan universal com la música”.

- *Grillparzer*: “A Àustria no agraden els que tenen ulls que escolten (amb la sola excepció de Beethoven, que era sord)”.

“Espanya ha estat molt prospera a Àustria històricament. Els Habsburgs són espanyols que van adoptar el caràcter austríac i van conservar els rituals espanyols (qui no sent les castanyoles en la percussió de l’inici de la Marxa Radetzky no té oïda musical)”.

- “Tots jeuen sota l’herba: Beethoven, Bruckner, Stifter, Raimund, Nestroy, Grillparzer. Representar a Àustria significa ser incomprès en vida, desconegut en morir i periòdicament retornat a l’oblit amb cada commemoració d’un aniversari”.

Joseph Roth, un genial observador de l’Europa d’entreguerres...

*Arquitecte

PLUTARC, consells sobre política

JOAN GANYET I SOLÉ*

Plutarc (Queronea, C 46 dC - Delfos, C 120 dC), historiador, biògraf i moralista grec, va tenir una gran influència en l'imperi romà, que es manté encara avui. Ha estat estudiat per Montaigne, Shakespeare, Quevedo o Rousseau. Nascut a Queronea, al nord d'Atenes no lluny del mont Parnàs, *Plutarc* va viure sota el domini de Roma, però com a ciutadà romà, durant els mandats de Vespasià, Domicià i Trajà. Molt admirat en el seu temps, va ser designat el 100 dC un dels dos sacerdots del temple d'Apol·lo de Delfos. Autor de les "Moralia", obres morals i de costums, va dedicar 15 anys de la seva vida a la redacció de la seva obra fonamental, "Vides paral·leles", biografies de grans homes presentats en parelles, un grec i un romà: Alexandre el Gran i Juli Cèsar; Pèricles i Fabi Màxim; Pirros i Màrius; Foció i Cató el Jove, etc.

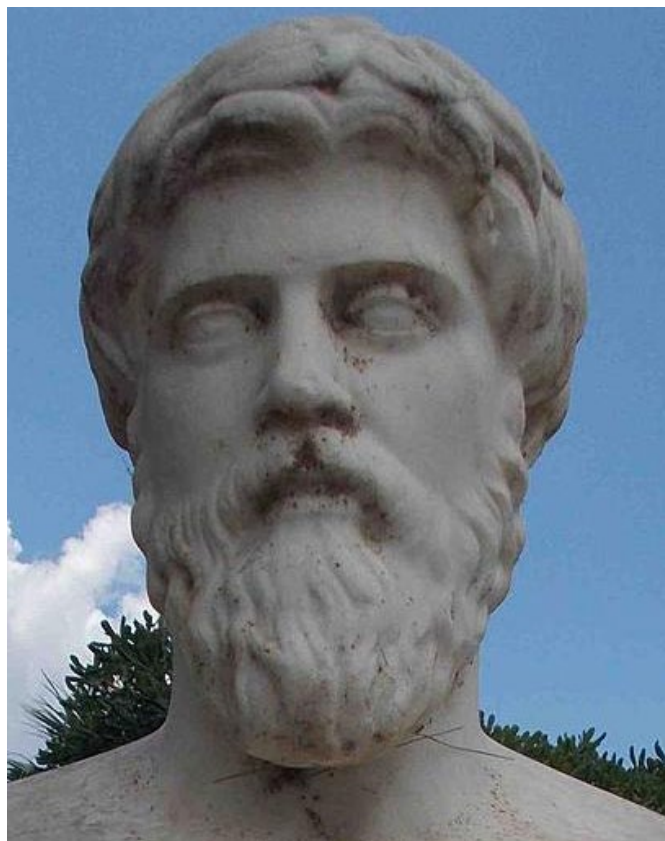
Precisament mentre treballava a "Vides paral·leles", Menèmac, un jove de bona família de Sardes, que volia dedicar-se a la política, li demanà consell: desitjava ser «un bon parlador, però també un home de fets» (Iliada). *Plutarc* es mostra complagut per l'encàrrec i enceta les lliçons amb la descripció de les antivirtuts del polític: la philoneikia, el gust malaltís per la competició; la philokérdeia, l'afany de riqueses; i la philotomia, la recerca desmesurada d'honors.

Alguns dels "consells", de gran actualitat en els nostres dies:

- "A la base de l'activitat política hi ha d'haver una determinació basada en el bon judici i el raonament, i no pas per un rampell provocat per un buit afany de glòria, o un cert regust per la confrontació, o pel fet de no tenir res més a què dedicar-se".

- "Algú que comença la carrera política ha d'escollir com a guia una persona que no sigui simplement reputada i poderosa, sinó que també ho sigui per la seva virtut. Així, Clístines va promoure l'ascens d'Arístides; Càbrias el de Foció; Sulla el de Lúcul·le; Màxim el de Cató".

- "Els qui es dediquen a la política no solament han de donar compte de les coses que diuen i fan

en públic, sinó que també es fa safareig dels seus sopars, de les seves aventures sexuals i del seu matrimoni, d'allò que fa de broma i del que fa seriosament".

- "Com s'ho faria per arribar al poder i dominar el poble un particular, d'aspecte i abillament ordinaris, que volgués dirigir la ciutat, si no tingués la paraula que l'ajuda a persuadir-lo i a atreure'l? Els qui piloten els vaixells es valen d'altres que donen ordres als remers, però el polític necessita tenir en ell mateix tant la ment dirigent del pilot com la paraula que dona ordres".

- "El discurs del polític no ha de ser exuberant ni teatral com si estigués fent un panegíric. De Foció se n'admirava l'expressió concisa; Polieucte manifestà que Demòstenes era el millor orador, però que Foció era el més eloqüent, perquè el seu discurs contenia el màxim de sentit en el mínim de paraules".

- "Cal que el polític cedeixi la responsabilitat a d'altres, i que no vulgui manegar tots els afers de la

Arc de Berà. Font: Wikipedia. Autor: Macmanu

ciutat, sinó que disposi d'homes fidels i honestos i que atorgui a cadascun d'ells una ocupació d'acord amb el seu talent particular. Així, Pèrcles se servia de Menip per dirigir l'exèrcit; per mitjà d'Efiates va fer disminuir el poder de l'Areòpag; va fer passar el decret contra els de Mègara per mitjà de Carí i va enviar Lambó a fundar Túrios”.

- “Quan el poble es malfia d'alguna mesura veritablement important i saludable, convé que no tots els polítics es mostrin del mateix parer, com si hi hagués hagut un acord previ, sinó que dos o tres amics haurien de parlar seriosament en contra, i després canviar d'opinió com si haguessin estat convençuts. D'aquesta manera arrosseguen el poble, perquè sembla que es deixen guiar pel que realment convé”.

- “Escau al polític aquest precepte: «Complaire el poble tot cedint en les minúcies, però mantenir-se ferm en les coses importants», perquè el qui es mostra en totes les qüestions massa primmirat i dur, i no cedeix ni afluixa mai, ans es manté sempre aspre i intransigent, acostuma el poble a respondre-li conflicte per conflicte i a estar sempre descontent”.

- “Sobre l'afany d'honors: Cató, quan Roma ja era plena d'estàtues, no va consentir que li'n dediquessin cap: «Prefereixo», va dir, «que la gent pregunti per què no hi ha cap estàtua meua més que no pas per què n'hi ha”.

- “Sobre la munificència: el poble detesta més un ric que no dona res del que és seu que no pas un pobre que roba de l'erari públic, perquè pensa que en un cas això és degut a l'arrogància i al desdeny, mentre que en l'altre és degut a la necessitat”.

- “Els conflictes privats en provoquen de públics, i els petits en causen de grans, si es passen per alt i no reben tractament ni remei de bon principi. I no hi ha cap instrument de persuasió més eficaç que oferir-se un mateix en les conteses privades com a mediador serè, que se cenneix a les causes primeres i que no atia la baralla ni la ira ni cap altra passió de les que exacerben i agreixen les inevitables disputes”.

- “La maldat que fa el seu camí a través del poder atia qualsevol passió i fa que la ira acabi en el crim; l'amor en l'adulteri i la cobejança en les confiscacions. No és possible ocultar els vicis quan s'ocupa el poder”.

Plutarc afirmava que “un exèrcit de cérvols dirigit per un lleó és molt més terrible que un exèrcit de lleons dirigit per un cérvol”; que “la paciència té més poder que la força”; i que “no pot executar coses grans qui fixa la seva atenció en les coses petites”. Era admirador d'un dels més refulgents astres de tots els temps: “Alexandre Magne, quan va veure Diògenes a Corint, corprès per la seva noblesa natural, pel seu seny i la seva grandesa d'esperit, va dir: «Si no fos Alexandre, seria Diògenes»”.

La diligència a Acs passant pel Pimorent

NÚRIA CASAMITJANA

Introducció.

Durant segles, els desplaçaments entre poblacions a Europa s'havien fet a peu, amb mula o a cavall. Els camins eren dolents o bé no existien. La xarxa viària era l'heretada de l'època romana, i la majoria de vegades, sense manteniment suficient.

Els que no podien disposar de mitjans propis per cavalcar, i no feien la ruta caminant, podien usar el transport col·lectiu.

La creació de les postes, establiments on es realitzava la presa i canvi de cavalleries, va ser la primera base d'un sistema de transport públic, on cavalls amb una petita tartana transportaven viatgers. Estaven a les vies principals per proveir de cavalls descansats que substituïen als que havien fet el camí i així realitzar més fàcilment el trajecte fins a la posta següent: els cavalls anaven menys fatigats i els passatgers podien recórrer en menys temps les distàncies.

Al començament del segle XIX el transport públic francès més conegut era el de les diligències i les *malleposte* vehicles aquests que depenien de l'administració

de correu postal. En les vies secundàries que no hi havia servei postal oficial, eren les diligències les que portaven també el correu al destí.

Amb la introducció del tren, que feia més còmodes i ràpids els desplaçaments, aquest sistema postal va anar desapareixent progressivament en les rutes més importants cap a la segona meitat del segle XIX. En canvi, les diligències van subsistir en camins més secundaris, on continuaren també amb la distribució del correu.

La qualitat del viatge estava condicionada per l'estat del camí i per la gestió que en feia l'empresa de transport corresponent. Amb els viatgers hi anava el majoral o conductor de la missatgeria com a representant de l'empresa de transport. Era el responsable de l'expedició i de l'estat del vehicle, per tant, de les reparacions necessàries. Portava el full de ruta i la llista de viatgers, però no conduïa. Aquesta tasca corresponia al postilló.

Diligència Acs-Puigcerdà "Diligence et voyageurs en route pour Puycerda". Foto: Eugène Trutat (1840-1910) Catalogue BNF

“Transit de diligences de Bourg-Madame à Ax”. Al coll de Pimorent. Postal

El trajecte Acs-Bourg-Madame.

El 1821, la carretera procedent de París i Tolosa acabava a Acs. Temps després se'n va projectar la perllongació cap al Pimorent i Andorra. El Conseil Départemental de l'Ariège ho volia, així com els responsables de les forges que s'alimentaven de les mines del Pimorent, però l'exèrcit ho rebutjà perquè temia que facilités una invasió des del costat espanyol. Malgrat tot, els treballs van començar el 1847¹. La carretera no va ser carrossable fins al 1860².

El 1888, hi havia una diligència diària que feia el trajecte³, el qual passat l'Hospitalet havia de recórrer

una volta de sis quilòmetres per on podien circular més fàcilment els vehicles, però si el viatger feia el camí a peu, podia agafar una drecera fins al coll.

Jean-Marie Rosenstein a la seva obra *Histoire des diligences catalanes*⁴ comenta que el 1896 hi havia un servei d'anada i un de tornada entre la Guingueta d'Ix i Acs. La diligència sortia de la Guingueta d'Ix a dos quarts de set del matí per arribar a Acs a les quatre de la tarda. La que cobria el recorregut des d'Acs sortia a les 10 del matí i arribava a la Guingueta cap a les vuit del vespre.

El 1898, en un anunci publicitari al setmanari *La Cerdanya* també s'hi detalla l'horari de la diligència: sortia de Bourg-Madame a les sis del matí i arribava a Acs a les dues de la tarda, la sortida d'Acs era a les vuit del matí i l'arribada a Bourg-Madame a les quatre de

1. Pailhès, Claudine. *La vie en Ariège au XIXème siècle*. 2008 Editions Cairn.

2. Le relais de diligences de Bourg-Madame. Enquête menée par la classe de CM1 et CM2 de l'école de Bourg—Madame. *Ceretania*, 2001-03, p.41-52

3. JOANNE, P. *Pyrenées*. 1888.

4. Rosenstein, Jean-Marie. *Histoire des diligences catalanes*. Prada, 2013. Ed Terra Nostra

la tarda. El trajecte ja es feia una mica més de pressa⁵.

Des del 1905, qui s'ocupava de la diligència diària a Acs, era Jean Buscall de la Guingueta d'Ix, si bé a l'hivern no hi havia servei. El 1911, juntament amb els que organitzaven el transport des d'Acs, que eren els germans Not, van sol·licitar una subvenció per establir un servei públic de transport amb automòbils. El *conseil général* que va estudiar la petició el setembre i va indicar que el servei havia d'assegurar que els automòbils disposarien de 10 a 12 places, i que farien un viatge en cada sentit. Sembla que el servei es va fer amb una limusina d'unes 7 places i que, per altra banda, es va buscar més la satisfacció dels viatgers des d'Acs que dels procedents de Bourg-Madame. Com que no complien el que ells mateixos havien exposat en la sol·licitud, es va estimar que no corresponia per a aquell any la subvenció, que podien sol·licitar-la per l'any següent, 1912, si justificaven que podien organitzar millor el servei⁶.

L'any 1921, Jean Buscall va obrir a Bourg-Madame un *relais* de diligències, l'Hotel de la Paix. Encara que ja des del 28 de juny de 1911, el tren groc arribava a la Guingueta d'Ix des de Montlluís, els viatgers podien necessitar allotjament o alguna diligència per desplaçar-se a poblacions de l'entorn. Alhora, trobar allotjament també era útil als passatgers procedents d'Acs.

Paral·lelament, s'havia anat desenvolupant el projecte del ferrocarril. El 18 d'agost de 1904, els governs espanyol i francès havien signat a París el conveni pel qual es comprometien a construir la línia de ferrocarril transpirinenc d'Acs a Ripoll passant per Puigcerdà, que els dos estats ratificaren a final de gener de 1907. Els treballs de la construcció del túnel del Pimorent començaren el 2 d'octubre de 1908, però la Primera Guerra Mundial va fer suspendre l'obra, que no es va poder reprendre fins a l'agost de 1925.

El tren des de Ripoll havia arribat ja a Puigcerdà el 1922, i el tram de la Tor a Puigcerdà, es va inaugurar el 5 de juny de 1928 amb l'entrada per primera vegada a França d'un tren procedent de l'estat espanyol. El 1927, el *Tren Groc* ja havia arribat a la Tor.

Finalment, el juliol de 1929, es va poder fer la inauguració oficial de tot el traçat ja electrificat entre Acs i la Tor de Querol.

Amb l'evolució del transport a motor i l'obertura de la línia de tren fins a Acs, van desaparèixer els viatges en diligència per la vall de Querol i el Pimorent.

Una ruta complicada.

El pas del Pimorent era difícil i a vegades impossible a l'hivern per l'acumulació de neu que era freqüent. Així ho explicaven viatgers que hi passaven a peu o cavall en etapes anteriors a la diligència, quan el camí a través del port no estava adequat per a aquestes.

El desembre de 1822, Adolphe Thiers⁷, historiador i polític que va arribar a president provisional de la Tercera República, escriu que, durant el sopar a l'alberg de la Tor, abans de passar el Pimorent, la conversa entre els presents tractava del mal temps d'aquell moment preveient que molt possiblement haurien d'esperar una setmana o més per passar el coll.

Pel que fa al pas en diligència, sabem que els darrers dies de gener de 1889, el fred i la neu era tanta, que les diligències no van poder passar durant uns dies els colls de la Perxa, de Toses i del Pimorent. Pel Pimorent el servei de correu es feia a peu. Tres o quatre homes de Porté (igual que feien els de Sallagosa al coll de la Perxa) el portaven caminant, rellevant-se i auxiliant-se, si calia⁸.

I a final de març, el correu arribava tard tots els dies a Bourg-Madame, però, així i tot, acabava arribant, mentre que el de Ripoll no arribava a Puigcerdà, perquè amb les inclemències meteorològiques eren molt prudents i no passaven la collada i es quedaven a Dòrria⁹.

Hi ha constància, també, que el gener del 1895, una gran nevada que cobria tota la comarca havia impossibilitat l'arribada dels correus que venien pel coll de la Perxa, Toses i Pimorent. El gruix més gran de neu era a la vall de Querol i s'explica que els veïns de Porté hagueren de sortir de casa seva per les finestres del primer pis, ja que la neu arribava als dos metres.

5. La Cerdaña, 23 d'octubre 1898

6. Roger Latour Ed, 2017. *De Bourg-Madame au Puymorens. D'un siècle a l'autre.*

7. THIERS, Adolphe. *Les Pyrénées et le Midi de la France, pendant les mois de novembre et décembre 1822*, Paris, Ponthieu, 1823.

8. La Voz del Pirineo, 20 de gener 1889

9. La Voz del Pirineo, 30 de març 1889

Cotxes de la cursa de 1905 al "pont du Torrent" al coll de Pimorent. M. Coquart amb una Ariès 15 HP equipada amb pneumàtics Michelin. Darrere, el cotxe de M. Louis. Armes et sports. BNF

A Cortvassill s'havien ensorrat les teulades de dues cases. Durant l'episodi, l'administració de camins sota la direcció de l'enginyer Vigué, no deixà de prestar auxili per obrir el pas i facilitar el trànsit¹⁰.

També el març de 1898, es van interrompre els viatges pel coll de la Perxa, Pimorent i Toses per l'abundància de neu¹¹. Igualment, a començament de febrer de 1900, el correu es rebia amb un cert retard, perquè la nevada a la vall de Querol era d'un metre de neu en molts llocs¹².

I encara que no hi hagués neu, de l'any 1901, Jac-

ques Churet explica que "durant la montée du col du Puymorens les chevaux sont épuisés et les voyageurs sont fréquemment invités à mettre pied à terre, afin de permettre aux pauvres bêtes de traîner le véhicule avec une désespérante lenteur".¹³

La dificultat per passar el coll en moments d'inclemència meteorològica queda molt ben descrita per Ardouin-Dumazet en la publicació del 1904 de la sèrie dels Pirineus Orientals dins la seva obra *Vogaye en France*¹⁴, en la qual explica com va ser el seu pas pel Pi-

10. La Voz del Pirineo, 13 de gener 1895

11. La Cerdaña, 13 de març 1898

12. La Cerdaña, 4 de febrer 1900

13. CHURET, Jacques. De Querol a La Tour. Histoire de la Vallée de Carol. Perpinyà, 1976, p.269

14. ARDOUIN DUMAZET, Victor-Eugène. *Voyage en France. 39ème série. Pyrénées, partie orientale.* Paris, Nancy: 1904. Berger-Levrault et Cie

morent en una data primaveral, com és el 21 de juny.

Quand je quittai l'Hospitalet la pluie serrée et froide qui m'avait poursuivi depuis Ax était plus glaciale encore, elle se mêlait de flocons de neige. La crainte du mauvais temps, la pensée qu'aucun voyageur n'osera passer le col de Puymorens par ces averses et ces neiges ont fait supprimer la voiture de Porté du service, mais comme le cahier des charges ne prévoit pas une telle mesure à cette époque, il faut pourtant me faire traverser le col.

Pour moi la chose est facile, mais j'ai la malchance d'avoir une valise avec les effets qui me permettront de séjourner à Puigcerda et à Perpignan. Après conciliabules, on décide que ce colis sera porté par l'homme faisant le courrier jusqu'au col, où la voiture de Porté doit se trouver.

Me fiant à cette conception ingénieuse, je suis parti (...)

Le chemin est raide, dégradé par les eaux de la fonte des neiges; celles-ci n'ont pas disparu complètement encore, bien que nous soyons au 21 juin, (...) Mon guide qui halète sous le poids de ma valise et qui, plus d'une fois, a dû s'arrêter pour reprendre souffle, me dit : Voilà le relais !

En effet, le courrier de Porté vient faire l'échange ; lui aussi a jugé bon de ne pas gravir le col avec sa voiture. Le cheval devra porter ma valise, (...) Notez que j'ai payé en bas le prix de la voiture que je n'ai pas eue. On charge mon colis sur la bête, (...)

La route décrit de grands lacets que je puis éviter en prenant l'ancien chemin. Abandonné

depuis longtemps, sillonné par les eaux, souvent rempli de flaques, il est fort pénible, mais rac-

courcit de moitié le trajet. (...) Et la voiture? demandai-je en rentrant à l'auberge.

La voiture ! on a décidé qu'il n'y en aurait pas aujourd'hui, parce que je suis seul voyageur et que c'est dimanche ! Elle n'est pas montée de Porta, mais j'ai le temps de l'y atteindre en confiant mon encombrante valise à un guide. Or, de porteur, on n'en peut trouver, à cause du jour de repos. Comme le courrier est un service public, je menace de signaler le cas à M. le directeur des postes, au préfet, au ministre, au viguier d'Andorre. Je ne sais quelles foudres j'ai fini par agiter, mais on décide que les frères du voiturier se chargeront de mon bagage jusqu'à Porta (...)

La vallée par laquelle nous descendons est parcourue par un grand torrent, l'Aravo, auquel on donne aussi le nom de Carol, celui du hameau central (...) Voici Porta, (...) ici le courrier n'a pas imité ceux de Porté et de Puymorens : la voiture est attelée, prête à nous emporter, ma valise et moi, jusqu'à Bourg-Madame. (...) J'ai pris place à côté du cocher,

sur le siège du break.(...)

I un altre tipus d'incident del correu d'Acs a Bourg-Madame va ser el que es va viure el 22 de juny de 1919, quan va arribar a Ur. En passar pel davant dels guardes de frontera, els cavalls es van espantar i el cotxe va bolcar i va caure des d'uns 20 metres. A l'accident tots els passatgers van resultar ferits i un cavall va morir¹⁵. Hi ha constància, doncs, que l'any 1919, encara que circuessin automòbils, la diligència a cavalls continuava fent el trajecte.

Excursions turístiques des d'Acs.

El tren va ser beneficiós en molts aspectes i també per a les estacions termals, perquè en va ampliar el potencial cercle de clients, que hi anava a prendre les aigües. Tant és així, que a partir del moment que va arribar el tren a Acs des de Tolosa, el 22 d'abril de 1888, va incrementar-se extraordinàriament el nombre de curistes i de turistes que hi anaren.

La línia de la *Compagnie des chemins de fer du Midi* comptava amb cinc trens d'anada i cinc de tornada, de Tolosa a Acs. La durada del trajecte era de 3 hores 10 minuts en tren exprés i de 2 hores 17 minuts en tren ràpid. Mentre abans de l'arribada del tren, el nombre de visitants a Acs entre juny i setembre acostumava a ser d'uns 4.500 a 5.000, l'any 1893 era ja de 16.000 i el 1899 de 18.985. Aquest increment va originar una oferta d'excursions per la rodalia als que estaven fent les cures d'aigües¹⁶.

Entre les excursions recomanades per l'entorn hi destaquen la visita a les mines de ferro del Pimorent, o al mateix coll. Especificuen que les mines estan a 2.140 metres d'altitud, a una hora i mitja, per camí de mula des del coll. Igualment, aconsellen l'excursió al Lanós (on anuncien que s'hi pesquen truites salmonades excel·lents) que s'hi pot arribar des de Porté en mula durant unes tres hores i suggereixen realitzar l'ascensió al Carlit d'unes dues hores i mitja de durada des del Lanós.

També proposen i hi ha publicitat de l'excursió fins a la Cerdanya, amb servei d'una diligència diària a Bourg-Madame passant el Pimorent i visitant

15. El Pirineo, 22 de juny 1919

16. Marcaillou d'Aymeric, Hippolyte. *Ax-les-Thermes illustré : ses richesses thermales, son histoire, ses excursions*. 1900.

Arribada de la cursa a Bourg-Madame. Armes et sports. "La coupe des Pyrénées" p. 332.

Puigcerdà. Aquesta excursió ja l'havia realitzat Albert Vidal abans que el tren arribés a Acs. Hi havia anat per prescripció d'un metge de Tolosa, i amb una previsió d'estada d'unes tres setmanes per acabar el tractament¹⁷. Durant aquest període de temps, va enviar una carta a la seva esposa, el 22 juliol de 1875, descrivint el viatge que havia fet a Bourg-Madame des d'Acs. Li explica que el trajecte dura 9 hores i el de tornada només 7, i continua escrivint:

Arrivé à L'Hospitalet, on passe du département de l'Ariège dans celui des Pyrénées-Orientales, on continue l'ascension de la montagne et on atteint le col de Puymorens à 1931 mètres au-dessus du niveau de la mer. De là, on embrasse d'un seul coup d'oeil toutes les montagnes des environs, dont quelques-unes, le pic d'Andorre entre autres, étaient encore couvertes de neige. Dès qu'on passe sur le versant opposé, tout change. Les montagnes sont d'une aridité désolante, pas une plante, pas un sapin, des rochers partout, dans le fond la route et la rivière étranglées par les

deux chaînes des montagnes. C'est un spectacle grandiose et effrayant à la fois. La diligence descend avec une rapidité qui donne parfois le frisson au fond de ces immenses puits. La température devient de plus en plus chaude, on se ressent de l'exposition au midi et du voisinage de l'Espagne. Le pays ne redevient fertile qu'à la Tour de Carol, petit village. La vallée s'élargit peu à peu. Au tournant de la route on aperçoit brusquement une plaine très fertile, arrosée par plusieurs petits ruisseaux, c'est la Cerdagne espagnole. La route côtoie constamment la frontière à partir de la Tour de Carol.

Cal destacar, també, que el setembre de 1903, es va realitzar l'anomenat Cinquè Viatge d'Estudis Mèdics per estudiar les indicacions i aplicacions d'aigües minerals, marítimes i sanatoris climàtics. En aquella edició, en tretze dies, del 10 al 23 de setembre, van visitar els establiments del sud-est de França i van recórrer 1.300 km entre Tolosa i Lió, 430 quilòmetres dels quals els van fer en diligència, encara que no era la regular de cada dia.

Et ces 430 kilomètres de route on été faites par 111 personnes dans des contrées com la Cerdagne et le Roussillon, où il est très difficile, loin des grands centres

17. Cade, Michel. L'histoire à travers champs. Mélanges offerts à Jean Sagnes (2002). Presses Universitaires De Perpignan
De textos recopilats per amics, col·legues i antics alumnes

d'excursions, de réquisitionner le nombre de voitures et de chevaux nécessaires pour un pareil transport. (...)

Peu connue sous le rapport des richesses thermales, cette région l'est peut-être moins encore sous celui des beautés naturelles et de la grandeur des sites; c'est que contre elle conspirent à la fois l'éloignement, les difficultés d'accès et la médiocrité des ressources de tous ordres qu'elle offre au touriste. (...)

Un seul fait permettra de juger de l'énorme effort qu'il a fallu déployer pour l'organisation de cette véritable campagne. Pour nous transporter, nous et nos 2000 kg de bagages, on a dû mobiliser les voitures à 100 km à la ronde; il en est qui, venues de Saint Giron, de Foix, de Pamiers, de Quillan, on fourni jusqu'à quatre jours de route avant de venir nous prendre à la descente du train spécial à Ax, pour nous faire parcourir ensuite les 150 kilomètres de pentes rapides qui, successivement, s'élevant à plus de 1.900 mètres au col de Puymorens, redescendant vers les plaines élevées de la Cerdagne. (...)

Et cependant, grâce à l'activité, à l'intelligence des organisateurs; et quasi grâce à des concours locaux dévoués, tels que ceux de nos confrères de la région, tout s'est passé, en somme, que l'on n'aurait osé l'espérer: il y a eu de la place pour tout le monde dans les voitures, les tables on toujours été copieusement et souvent luxueusement servies. (...)¹⁸

Viatgers destacats.

Segurament, es podrien destacar més personatges coneguts que van pujar a la diligència que a través de la vall de Querol els portava fins a Acs, però en ressaltaré tres de prou importants, perquè se n'ha parlat en diverses ocasions:

Jacint Verdaguer

L'agost del 1877, el poeta Jacint Verdaguer, amb el seu amic Mn. Jaume Collell, canonge de Vic, van anar a Puigcerdà amb la intenció de caminar fins a Lorda. Segons recull a les seves memòries Mn. Collell, el 7 d'agost iniciaren el viatge en diligència cap a Puigcerdà, on es trobaren amb Lluís Cutxet i l'apotecari Josep M. Martí, dos exponents de la vida cultural cerdana. I escriu¹⁹:

El dia 9, vigília de sant Llorens, a punta de dia sortiem de Puigcerdà, amb lo manteu arrollat a la bandolera, i el sac de ma amb un bastó a l'espatlla, i passant quasi bé a les fosques a la vora de l'Estany anarem a dir missa a la parròquia francesa de la Tour de Querol. Si caminavem d'aire per aquella vall fresca a l'hora de Sol-ixent, no cal dir-ho. A l'iglèsia de La Tor no hi trobàrem lo senyor Rector; però fou prou galant la majordona de deixar-nos celebrar, quan s'enterà de quin intent portavem en aquell viatge i li recordarem noms d'uns amics de Cerdanya que tenien relació amb aquell poblet.

I amunt, sempre amunt, fins al coll de Puymorén, arribant a Porté a l'hora bona de posar-nos a taula per dinar, en un hostel que feia olor de bona cuina. Allí ens trobarem amb un home que li deien en Sapat, qui en un bon carruatge prenia a Puigcerdà passatgers per dur-los a la Vila d'Ax, que ara en diuen Ax-les Thermes, per haver-hi allí bons balnearis d'aigües termals. El Sapat quasi ens recriminà perquè els dos capellans catalans anessem a peu; i tant va ponderar la gatada que feiem, exposantse a tenir que caminar a boca de nit, desde Puymorén a Ax a peu, tot baixada, que ens deixarem convencer i pujarem al cotxe, en part ocupat per un inspector d'ensenyança que havia anat a recullir en un poble de la Cerdanya francesa, a una filla seva que havia quedat vídua amb dues criatures. I a entrada de fosc, entravem nosaltres a la fonda, Hotel d'En Sicre.

El fet es recorda en una placa de marbre a la façana de l'església de la Tor.

Picasso

L'estiu de 1906, Picasso amb la seva companya, Fernande Olivier, va fer una estada a Gósol, que el va marcar significativament en la seva experimentació artística²⁰. Allà hi va compondre més de tres-centes obres, entre les quals hi ha olis, aquarel·les i dibuixos, i encara que el sojorn no va arribar als tres mesos, va ser un dels períodes creatius més transcendents de l'artista.

Després de la seva estada a Gósol, renovat, ple d'inspiració i de creativitat, va desplaçar-se a París. El viatge des de Gósol, d'on va sortir-ne la matinada del 15 d'agost, el va fer pel pas dels Gosolans fins a Bellver en mula, i després en diligència fins a Puigcerdà.

18. LAIGNEL-LAVASTINE. *Voyage d'études médicales de 1903 aux stations du sud - est de la France*. París, 1904: Imp de la Cour d'Appel.

19. Ceretània 2001 03 p. 42.

20. JACQUES PI, JÈSSICA. *Picasso en Gósol, 1906: un verano para la modernidad*. A. Machado Libros, SA. Madrid, 2007

Posteriorment, agafaren la diligència que per la vall de Querol anava fins a Acs. I a l'estació d'Acs agafaren el tren que els portà a París. Així ho anota Picasso a l'última pàgina de l'anomenat *Carnet Català*, un dels dos quaderns coneguts del període que va passar a Gósol.

Emmanuel Brousse

També cal esmentar Emmanuel Brousse, qui en tant que periodista, impressor i polític va recórrer els Pirineus Orientals. Fruit de les dades i els coneixements obtinguts, publicà diversos llibres entre ells *La Cerdagne Française*²¹, el 1896.

Hi recull, a més de matèries generals, hidrografia, clima, fauna i flora, geologia, mines, comerç i indústria, agricultura, història... la descripció d'una dotzena d'itineraris. L'itinerari novè surt de la Guingueta d'Ix, per anar al coll de Pimorent. Es desprèn del text que el fa en vehicle, segurament carruatge de cavalls, almenys fins a Portè, on destaca que es pot dormir esplèndidament a l'Hotel Barnola, i d'aquí pujar al coll, on es troba un refugi gran de pedra preparat per rebre els viatgers.

Una cursa d'automòbils.

A principis del segle XX, els vehicles de tracció animal van començar a declinar en favor dels de motor de gasolina o d'alcohol.

L'any 1905, el diari *La Dépêche*²² va organitzar la *Coupe Pyrénées*, una cursa de regularitat que partint i acabant a Tolosa feia 1.300 km en set dies. El dia 21 d'agost, aquests automòbils arribats de Perpinyà van recórrer el tram entre Bourg-Madame i Acs i van passar pel Pimorent. Aquesta cursa va ser un gran esdeveniment. S'hi havien inscrit 83 vehicles, dels quals se'n van presentar 65 a la sortida de Tolosa el dia 20 i en van acabar el recorregut 53 el dia 27.

El cinquè control de pas estava a Puigcerdà, i el sisè a Bourg-Madame. El vuitè era a Acs, final d'etapa del dia. Els cotxes venien classificats per categories segons el preu de venda. Se'n valorava la velocitat, la frenada i

Coll de Pimorent, pas de l'autobús en temps dels primers automòbils. Postal

el confort. Marc Sorel va guanyar la competició amb un automòbil *De Dietrich*.

L'esdeveniment va ser tan important que a l'àpat de final de cursa hi van assistir cinc ministres des de París. Però encara faltaven uns anys perquè els cotxes de motor substituïssin totalment les diligències a cavalls.

Article reproduït de la revista RECORDS DE L'ARAVÓ, (núm. 18, juny de 2022, publicat per APPMC), amb permís de la revista i de l'autora.

21. BROUSSE, Emmanuel. *La Cerdagne française*. Perpignan: Impr.-Libr. de l'Indépendant, 1896 (Pyrénées inconnues).

22. *La coupe des Pyrénées. Concours de grand tourisme organisé par la Dépêche avec collaboration de la Vie au grand air*. Paris:1905. Impr. de Chaix.

Un tren entre Alp i Andorra?

GUILLEM LLUCH TORRES

Fa unes setmanes coneixíem que el Govern, a través de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya (FGC), ha licitat la redacció de quatre documents per analitzar la viabilitat de quatre noves línies de tren-tramvia en diversos punts del país, un d'ells el Pirineu. En el nostre cas, es tractaria d'una línia que uniria l'estació d'Urtx-Alp amb la Seu d'Urgell i Andorra, creuant, doncs, bona part de la plana cerdana, la Batllia i el Baridà, fins a arribar a l'Urgellet i a la vall del Valira.

Tot i que tan sols estem parlant de l'elaboració d'un projecte, la notícia ha tornat a posar al damunt de la taula el debat sobre la necessitat i la idoneïtat d'una línia com aquesta. Vagi per davant que soc un apassionat del tren i que l'utilitzo sempre que en tinc ocasió. Com a aficionat del món ferroviari, imaginar-me un tren-tramvia recorrent aquesta part del Pirineu m'illusiona. També em sembla positiu tot allò que contribueixi a fomentar el transport públic. Ara bé, apartant aquesta passió ferroviària i analitzant-ho amb una

mica més de fredor, sembla un projecte difícilment realitzable i, fins i tot, poc útil o pràctic.

D'una banda, hi ha unes dificultats tècniques evidents que farien que el cost del projecte fos molt elevat: per creuar el Baridà i bona part de l'Urgellet, així com per remuntar la vall del Valira, seria necessària la construcció de nombrosos túnels i viaductes, tenint en compte l'estretor de la vall del Segre entre Sant Martí dels Castells i Torres d'Alàs i la del Valira totalment.

Més enllà del cost econòmic que representaria, el pas del tren tindria un impacte en el paisatge que caldria valorar i també comportaria un seguit d'expropiacions i compensacions de terreny que cal no menystenir. Per tot plegat, caldria tenir en compte l'opinió de la gent del territori on es farien aquestes importants obres. Personalment, no crec que l'impacte paisatgístic d'una línia de tren sigui excessiu -el pas del tren de la Pobla pel congost de Terradets o el mateix de Puigcerdà per la vall de la Molina no em sembla que

comportin cap daltabaix- però possiblement, un cop més, la meva passió ferroviària em fa no ser del tot objectiu en aquest aspecte.

Sigui com sigui, assumir el cost de la construcció d'aquesta infraestructura podria ser positiu si la seva utilització posterior ho justifiqués, és a dir si contribuís que els cerdans i alt Urgellencs deixessin el vehicle privat a casa i utilitzessin el tren per als seus desplaçaments quotidians o si ajudés a treure cotxes de la sovint col·lapsada N-145, la carretera d'accés a Andorra, fent que alguns dels desplaçaments des de Barcelona i l'àrea metropolitana fins al Principat es fessin en tren.

Malauradament -tant de bo m'equivoqués- veig complicat que aquesta línia donés resposta a cap d'aquests dos aspectes. D'una banda, perquè en tenir el punt d'inici o final a Alp, i no a Puigcerdà, faria que els veïns de la comarca que s'han de desplaçar sovint a la capital, on hi ha la majoria de comerços i serveis, no la veiessin com una alternativa pràctica ni còmoda, tenint en compte que caldria arribar fins a Urtx-Alp i allà pujar a un altre tren -confio que es farien coincidir els horaris- per acabar de fer els pocs quilòmetres fins a la Vila.

És cert que aquesta qüestió es podria arreglar si l'ample de via del tren-tramvia s'adaptés a l'ample ibèric de la línia d'Adif. En aquest cas, els combois podrien continuar circulant cap a i des de Puigcerdà sense necessitat de fer cap transbord. Tot i això, intueixo que el fet que es vulgui implantar un servei tipus tren-

tramvia i la tendència d'anar abandonant l'ample ibèric i optant per l'ample internacional dificultarien la compatibilitat de les dues vies.

De l'altra, perquè com a alternativa al vehicle privat per accedir a Andorra seria molt poc atractiva per als visitants de Barcelona i l'àrea metropolitana. Actualment, per anar des de l'estació de plaça de Catalunya fins a la d'Urtx-Alp el tren més ràpid triga 2 hores i 53 minuts. Certament, aquest temps es podria reduir uns minuts si s'implantessin serveis directes o semidirectes. I, sent molt optimistes, encara es podria reduir més si algun dia veiem completat el desdoblament de la línia entre Montcada i Vic.

Tot i aquestes millores -que ja serien molt- veig complicat reduir el temps de trajecte més avall de les dues hores i quart. A aquest temps caldria afegir-hi un quart d'hora més per donar marge a fer el transbord de línia -si, com intueixo, els amples de via de les dues línies fossin diferents- i, com a mínim, una hora més per arribar fins a Andorra. Estaríem parlant de, almenys, tres hores i mitja de trajecte d'estació a estació -temps al qual cal afegir el desplaçament entre el domicili i l'estació de sortida i entre l'estació d'arribada i la destinació final de l'usuari. Sumat tot plegat, serien almenys quatre hores de viatge per anar de porta a porta, un temps que, fins i tot amb retencions moderades a l'N-145 com les que hi ha habitualment els caps de setmana, seria considerablement superior al que es pot assolir amb el vehicle privat.

Òbviament, per extreure unes conclusions fonamentades sobretot plegat cal esperar a veure el projecte i quins plantejaments fa -entre altres, amb relació a l'ample de via i a la possibilitat d'evitar la necessitat de fer transbords a Urtx-Alp. Les dificultats expressades en aquestes línies i el natural escepticisme pirinenc quan es parla de millores al nostre territori, però, em fan veure poc futur a aquesta hipotètica línia.

Sense vergonya

ALFONS MILLS

“Sense vergonya!!!”. És el que alguns carrossaires entre el públic ens cridaven al grup dels “Sense Barca” que van pujar a l’escenari a recollir el primer premi del jurat de la Festa de l’Estany 2022, la major part, nens i novells del grup que no entenien els ànims irònics i malintencionats que els victorejaven.

Més enllà de la subjectivitat d’atorgar un premi, hi havia un relat darrere del tot injustificat que motivava la indignació d’alguns grups. Sembla que ens acusaven de trencar part d’un element del grup veí de nau i de sostreure alguna cosa de l’altre grup amb qui es compartia espai. Però això, ho vaig saber després, pels vídeos i pel context.

Mentre s’apel·lava a la nostra vergonya, jo era a la carrossa descansant. Els anys ja passen factura, la nit anterior va ser llarga i la rua del matí, especialment

lenta. Després de l’entrega, mentre els carrossaires recuperaven la posició al seu remolc respectiu i amb la indignació per l’ordre en els premis encara a flor de pell, em va passar pel davant una noia molt eixerida que es va molestar a felicitar-me irònicament i dir-me que a veure si el pròxim any guanyàvem sense robar. *Perdona?* Li vaig etzibar. Per intentar fer-me perdre els papers, em va recriminar que ja era hora que guanyéssim, que mai ho fèiem. *Em veus preocupat pel premi que tant t’indigna? Fa 20 anys que faig carrosses i mai m’ha preocupat el premi del jurat, al contrari. El premi el dona el públic. Si ets capaç de connectar-hi, tens tot el premi que necessites.* Li vaig argumentar.

Resulta que a la noia li havien explicat que la nit abans havíem trencat coses d’una altra carrossa i havíem robat gasolina de l’altra. En un espai compartit

i vigilat, cedit per l'ajuntament, en el que tres grups havíem treballat durant setmanes la darrera nit, van aparèixer uns desperfectes malintencionats i el dit acusador ens assenyalava sense dubtar-ho.

Com a quasi tot en la vida, les versions contraposades, els favors nocturns i la falta de comunicació va fer la resta. Li vaig donar la meua versió i va marxar més o menys contrariada. Moments després vam presenciar una escena de tensió d'allò més vergonyosa mentre ens dirigíem al dinar. Tampoc hi vull donar més importància perquè conec el protagonista i no vull furgar en un moment en què el malentès, la falta d'informació i la imaginació van jugar-li una mala passada.

Ja entenc la competitivitat i les ganes de guanyar de moltes persones, al meu voltant també n'hi ha. Vivim en una societat en la qual competim des que naixem, pràcticament. L'èxit se sol mesurar per la derrota del del costat i el triomf, en la capacitat de passar per sobre del competidor. A més, fer una carrossa suposa un esforç titànic i sempre mires amb més estima la teua creació que la del veí.

Potser perquè vaig començar en això de la festa sense cap pretensió de concursar, jo ho entenc de forma diametralment oposada. Primer érem els simpàtics, que s'ho passaven molt bé i feien riure molt. Després vam començar a millorar en l'àmbit tècnic, amb la incorporació de persones multidisciplinars i força adrets i vaig arribar a escoltar de carrossaires veterans que estaven de moda en aquell moment: "al final encara haureu après a fer carrosses". Aquell dia vaig adonar-me de l'enveja i la porqueria que la competitivitat generava i la mala llet que algunes persones gastaven.

Segurament, qui em llegeixi pensarà que soc part implicada i no tinc legitimitat ni objectivitat suficient. Possiblement és així. Però si heu arribat fins aquí llegint i us estimeu la festa de l'estany, deixeu-vos d'històries. Gaudiu de la festa, feu fruir a qui us mira. Passeu una bona estona i pregueu perquè passin els dies fins a la propera festa. Compartiu històries amb el grup on esteu i si el dia de la festa us premia el jurat, aplaudiu i sentiu-vos orgullosos. Però si no us fan guanyar cap copa ni diners, feliciteu els guanyadors amb esportivitat i gaudiu igualment del dia i de l'esforç de setmanes d'estiu. Perquè guanyeu o perdeu, continuareu sent els mateixos. Ho haureu passat bé o

malament igual i us haureu cremat treballant molt o massa.

La frustració és un mal amic i enguany la vaig veure de ben a prop. No porta enlloc ni val la pena. Entenc que els premis fomenten el nivell i l'esforç, les ganes de fer-ho millor i de guanyar al del costat. Però hi ha línies que, si es creuen, ja no hi ha camí de tornada. Durant cada any que porto vinculat a la festa, he vist decisions polèmiques d'un jurat que, de vegades, és més sensible als errors de les creacions; altres, a la idea general i sovint valora molt els motius cinematogràfics. Criteris subjectius que hi pots estar més o menys d'acord, però que si entres al joc o ho acceptes, pots acabar fent el ridícul, com alguns dels que li cridaven a menors d'edat allò de "sense vergonya". Com diu el tòpic, el jurat et treu i de vegades et dona.

Molts de nosaltres, dins dels "Sense Barca", no en tenim gaire de vergonya, és veritat, per altres motius que els recriminats. Si els que cridàveu en tinguéssiu, segurament us ho pensaríeu dues vegades abans de vomitar la vostra frustració infantil del tot injustificada contra un enemic que no ho és, ni vol ser-ho i a més, alimentada per persones tòxiques per la societat. No deixa de ser la meua opinió emparada en la mateixa llibertat d'expressió dels que s'expressaven lliurement aquell diumenge.

Un petó per a tots i fins a la propera festa de l'estany, una festa de tots i que així sigui per molts anys, amb més vergonya o menys.

L'escalfament

MIQUEL LLIMONA

Hem viscut un estiu molt calorós. Les estadístiques, tan presents en les nostres vides, diuen que pot ser l'estiu més càlid des que es tenen dades, és a dir, des de fa cent anys, més o menys. Les estadístiques ens persegueixen i amb la seva forma de predicar la veritat per majoria omplen les nostres vides de dades esgarrifoses relatives als desastres que han de venir. Són, m'atreviria a dir, una mica amenaçadores. No sé si tot el que transmeten es pot justificar en un període de temps curt com un sospir si el comparem amb els temps de la Terra, però sí que és cert que reflecteixen una tendència alarmant.

No tinc cap pretensió de científic; en escriure aquestes línies, apel·lo a la meva experiència, fins i tot diria que sensorial, d'aquest estiu que encara cueja. Malauradament,enguany no he pogut passar gaires dies a la Cerdanya, com solia fer en anys anteriors. Amb prou feines, una meravellosa excursió a través de la vall d'Eina i fins a Núria i dues nits a Puigcerdà,

amb passeig per l'estany i sopar a la plaça Major. Crec que durant el mes d'agost ha plogut força a muntanya. Aquells aiguats esclatants, quasi m'atreviria a dir, primitius, que convoquen la naturalesa i deixen, després de passar i mentre la tarda s'encalma, una deliciosa netedat en el paisatge, un sentit de món primigeni, una alegria una mica salvatge. I una deliciosa sensació de frescor, de treva a la calor i al sol desmesurats. Però les nits d'enguany a Puigcerdà, amb els seus cels bullint d'estrelles, en amainar la pluja m'han semblat estranyament càlides. Com si les hagués ocupat un vent que vingués del sud. Sopàvem a les terrasses en mànigues de camisa i sentíem un aire insòlitàment tebi, una mica desconcertant. Més tard i un cop a la cambra de l'hotel, havíem d'entreobrir les finestres i dormir sobre els llençols per conjurar la calor. Era com si l'esperada frescor d'altres estius, que obligava a cobrir-se amb un jersei i feia difícil poder sopar a fora no aca-

bés d'arribar; m'atreviria a dir que l'aiguat havia passat sense endur-se'n la xafogor del dia.

Confesso que nits tan càlides a muntanya m'han provocat una tènue inquietud. Com si estigués esperant algú que finalment no vindrà i m'ha dut a pensar si serà certa la desastrosa predicció que fan les estadístiques pels pròxims anys. Juntament, amb l'amenaça que les pluges benefactores seran escasses i es produiran de forma desordenada, descarnant la terra seca i no curant-la com fa el bon ploure, que xopa el sol amorosament. Totes aquestes prediccions, que malgrat que algunes d'elles més s'assemblin a profecies i auguris, en la seva immensa majoria són perfectament científiques, fins allí on puc comprendre, ens omplen de malestar i d'una lleugera sensació d'angoixa. Que la nit després que la pluja hauria d'haver escombrat la roentor del dia, continuï sent inversemblantment càlida, als que comencem a comptar anys ens omple de neguit i d'inquietud. Sé que no té cap garantia científica, però aquests fenòmens, encara que siguin tènues, marquen un canvi de rumb que la pell nota, com un presagi.

Sortosament, la vall d'Eina estava exultant de verd i les muntanyes exhalaven aigua com si fóssim a la primavera. Feia goig de contemplar aquelles solituds que puguen cap al cel tan blau. Just en arribar a Núria, la torbonada que ens venia seguint i amenaçant va esclatar en aigua i pedra que, en qüestió de minuts, convertí qualsevol pendent en la llera d'un torrent. Un aiguat acompanyat de vent d'aquells contra els que no hi ha refugi. I malgrat tot, passada la tempesta i aclarit el cel de tarda, la calor encara era present com si no hagués succeït res.

I no és per parlar de la torridesa que aquest estiu, ja durant el mes de juliol i després a l'agost, s'ha abatut sobre Barcelona i moltes altres ciutats europees, fins i tot, algunes habituades a temperatures que per nosaltres són més hivernals o la terrible sequera que assola el continent i castiga amb especial duresa els nostres embassaments. He passat també alguns dies a Tarragona. M'agrada el mar. Però l'aigua, a causa del fenomen de l'extrema xafogor, està molt calenta, excessivament i estranyament calenta, de manera que els habitants de sota la superfície deuen també notar que aquest estiu

fa molta més calor que altres anys. Amb les ulleres de mirar sota l'aigua, he pogut veure els peixos avançant més lentament, no fugint quan m'acostava a ells, talment com si se sentissin cansats i aclaparats per la roentor de l'aigua. No sé si això té alguna base científica o es tracta d'una quimera meva. Insisteixo, no parlo de fets provats, sinó de sensacions.

Però, a vegades, aquestes també ens avisen. El cos, i sobretot el cos que ja ha viscut anys, actua com a termòmetre dels fenòmens de l'entorn. I qui sap si el desassossec i el malestar per la insistència de la xafogor i aquesta sensació que, a poc a poc s'està produint un

canvi que no podem preveure on ens portarà, són certes de tantes i tantes prediccions catastròfiques com desborden la informació que rebem.

Tant de bo que no sigui així i que l'estiu vinent tornem a sentir intacta i deliciosa la frescor que cau al vespre després de la pluja.

La Catalunya Buida

BERNAT POUS

El 29 d'abril, el Cinema Avinguda s'omple de gom a gom. És divendres, comença el cap de setmana i s'estrena *Alcarràs*, la primera pel·lícula en català en guanyar l'Os d'Or a la *Berlinale*. Mentre el túnel del Cadí es comença a descongestionar, i l'habitual migració de segones residències arriba a la Cerdanya, al cinema acaben els anuncis, es fa el silenci i la pel·lícula comença a rodar.

És una imatge d'una altra generació, que s'ompli el cinema de Puigcerdà. Pertany a quan encara no teníem *Netflix* al menjador, quan no calia que es prohibissin els dispositius electrònics a les escoles, perquè ningú no en tenia, i quan el carrer Major s'omplia cada dissabte i cada diumenge de cerdans, francesos i gent d'arreu que anaven a comprar.

Per molts motius, això ja no passa. Un d'ells és la gran atracció migratòria que tenen les ciutats, especialment les capitals. Educació, oportunitats, entreteniment i riquesa s'ajunten en un sol lloc i es crea un imant cap a tot el territori limítrof. Això implica que les ciutats creixen a un ritme molt més ràpid que la resta del territori, i els efectes es componen: les ciutats tenen cada vegada més a oferir, i el territori es buida.

Tots hem sentit a parlar de *l'Espanya Vacía*, i de la facilitat que tenen algunes ciutats, i especialment Madrid, d'atraure la població jove de la resta de l'estat. En els últims quaranta anys, la població de l'àrea metropolitana de Madrid ha augmentat un 55%, mentre que la resta d'Espanya només ho ha fet en un 19%. Aquest fenomen no és únic, i es repeteix a altres països europeus centralistes: a París i França (28% i 16%, respectivament) o a Londres i al Regne Unit (42% i 17%).

El cas de Catalunya és encara més paradigmàtic: a l'àrea metropolitana de Barcelona hi viuen avui 5,7 milions de persones (un 46% més que el 1982), mentre que a la resta del país hi viuen 2 milions de persones (un 1% menys).

És cert que a aquesta dada l'afecta que a Catalunya no hi ha altres ciutats grans, i que les capitals de província no són grans centres econòmics. Però el fet és que la Catalunya territorial es buida, i llevat d'algunes places a l'administració, de PIME i d'alguna enginyeria, no hi ha oportunitats perquè les noves generacions es quedin als seus pobles. Més de la meitat de la meua generació hem marxat, i cal que pensem com ho podem fer perquè ens puguem quedar a casa. Ja sigui amb una millor comunicació amb Barcelona, o creant oportunitats que vagin més enllà del turisme.

Sense entrar en detalls, per no malbaratar la pel·lícula, és molt fàcil i molt colpidor veure a familiars, amics i coneguts en cadascun dels personatges, i en les seves lluites particulars.

I és molt dur de veure com a la Cerdanya s'acaba la pagesia, sobretot tenint en compte que d'aquí a deu anys es preveu una crisi alimentària al món, mentre avui és difícilíssim fer de l'agricultura una activitat lucrativa. Ja sigui amb fills de pagesos, nous pagesos o fins i tot amb corporacions, val més que preservem els nostres camps, les nostres granges i les nostres muntanyes, si volem mantenir el nostre paisatge i la nostra manera de fer.

El 29 d'abril, s'acaba la pel·lícula i el cinema segueix en silenci. L'escena final es fon amb els crèdits i el públic queda mirant la pantalla, assegut, amb la boca oberta i l'orgull ferit.

Intercanvis que enriqueixen

PAU BOMBARDÓ

Pau Bombardó, autor de l'article

El passat dimarts, 16 d'agost, vaig assistir a una conferència a càrrec d'en Carles Pont i organitzada pel Grup de Recerca de Cerdanya, emmarcada dins el cicle "A l'estiu recerca't". La ponència girava entorn de la influència que tenen avui dia les xarxes socials en el panorama polític i com aquestes afecten les campanyes electorals, entre altres. Considero que es va tractar d'una xerrada molt interessant i que, una vegada vaig abandonar la sala, el meu jo interior estava molt agraït que, durant aquella hora i mitja, l'hagués exposat a tal magnitud de coneixements.

Sincerament, he de confessar que mai abans havia assistit a una conferència d'aquest tipus per voluntat pròpia. És més, potser per la mandra, per la feina o per l'agenda, mai m'havia plantejat ni la més mínima

possibilitat d'assistir-hi. Però tot són excuses, excuses i més excuses. I és ben cert que quan es vol fer quelcom, es troba la manera i quan no, l'excusa.

Però aquell dia va ser diferent. Mogut per la invitació d'un company, vaig decidir assistir-hi. La conferència es va desenvolupar sense incidències i amb una aflluència de públic que, honestament, vaig considerar notable respecte les meves expectatives. La meua sorpresa va ser quan, en una ocasió en què vaig alçar la mirada, em vaig autodeclarar com la persona més jove de la sala. La més jove. En el mateix moment, i fent un càlcul ben barroer, vaig determinar que la mitjana d'edat de tots els assistents superava amb escreix, almenys, els trenta anys més que jo. I en tinc dinou.

Aquest és només un exemple, basat en la meua

experiència, en què vaig ser conscient de la manca d'assistència de nosaltres, el jovent de la comarca, en aquest tipus d'actes culturals. És ben cert que no podem generalitzar, i que potser, malgrat que jo no ho hagi vist, en altres actes d'aquestes característiques el jovent hi tingui molta més presència. Tot i que, francament, ho dubto.

Aquella conferència, a mi em va fer despertar l'esperit crític a les xarxes socials, que sovint a tots plegats ens queda més amagat del compte. I no només en aquest aspecte, sinó que també, i sobretot, em va fer despertar el meu esperit crític de ciutadà amb dret a vot. Si jo aquell dia, mogut per les excuses que normalment utilitzava, no hagués assistit a la conferència, potser hauria guanyat més estona estirat al sofà, o mirant la televisió, o empassant-me a les xarxes els *inputs* ocults dels polítics d'arreu. Però hi vaig anar, i allò em va fer sentir viu, despert i, sobretot, enriquit culturalment.

Jovent de la Cerdanya, soc ben conscient que a vegades se'ns fa feixuc assistir a conferències, a reivindicacions, a xerrades, a debats, però hem de ser conscients que nosaltres som el futur, per molt que en certs moments ens costi de creure. Si nosaltres no assistim a les conferències d'avui, qui assistirà a les de demà? O pitjor encara, qui les organitzarà?

Sense cap mena de dubte, hem de trobar la fórmula per, d'una banda, fomentar l'assistència del públic jove als actes culturals (amb temes que siguin de més interès en aquesta franja d'edat, per exemple), i de l'altra, introduir els joves en aquest cercle d'intercanvi de coneixements. Perquè tant els grans han d'ensenyar moltes coses al jovent, com el jovent ha d'ensenyar moltes coses a la gent més gran. Es tracta, sens dubte, d'un *win-win* on només hi guanya el conjunt de la societat.

I compte, amb això no vull dir que els joves siguem pobres ignorants que desconeixem de què va el món, ans al contrari. El que plantejo és una fusió de coneixements procedent de diverses realitats socials que permeti enriquir-nos a tots i garantir un món millor el dia de demà.

En conclusió, animo, d'una banda, a tots els joves de la Cerdanya a enriquir-se i, sobretot, a enriquir. De l'altra, insto els actuals organitzadors de conferències a fer tot el que estigui a les seves mans per a atraure el públic jove. Tant de bo la pròxima vegada que assisteixi a una conferència no hagi de fer aquesta mateixa reflexió.

No sé quants joves llegiran aquest article, però si tu ets un d'ells, dona-hi una volta. O dues. El present, però sobretot el futur, està a les nostres mans.

Durant l'època estival, els incendis forestals a l'àrea mediterrània solen estar a l'ordre del dia, siguin provocats intencionadament o no. Cada estiu tenim la dosi diària d'aquest fet als telenotícies. Es crema una porció de bosc i, seguidament, el lloc esdevé, primer, dantesc i quan ja ho hem paït, com a mínim, trist i desolador.

Deu ser molt cert allò que l'home és l'únic animal que ensopega dos cops amb la mateixa pedra. Els aiguats i les consegüents riuades ens han allisonat al llarg dels anys de la perillositat de construir les cases massa a prop de rius i platges. Però no n'hem tingut prou amb una, dues o vint vegades de catàstrofes de cases o pobles sencers que l'aigua s'ha emportat avall. Desconec si ja hi ha legislació en aquest sentit, com a mínim en els municipis que ja han rebut aquests impactes catastròfics, però, paradoxalment, ho continuem veient a les notícies.

Pel que fa als incendis forestals, tres quarts del mateix. El darrer exemple el tenim ben recent: una vintena o més de cases totalment destruïdes pel foc al Bages. Com es pot refer una persona, una família, quan fins i tot se li han cremat els records més íntims i ben guardats i no hi ha ni retorn ni solució, de cap de les maneres? Em pregunto si amb aquest darrer episodi tampoc no n'hi haurà prou i se seguiran deixant construir cases enmig de boscos normalment secs, que molts diuen que, a més, estan mal gestionats.

Sé, per experiència pròpia, com n'és de bonic i relaxant viure en una casa enmig del bosc. Hi vaig viure durant deu anys, de petita, enmig de pins marítims i amb vista al Mediterrani, el mar que em va veure néixer a menys de dos quilòmetres de la seva platja. Però un bon dia, als anys 70, els meus pares van decidir que, als estius, viure al mig del bosc era molt perillós per molt idíl·lic que fos, atès que de tant en tant, s'esde-

venia algun petit incendi als matollars del Maresme, que feien reflexionar sobre el gran risc d'incendi del nostre entorn i van decidir vendre la propietat amb gran recança.

A la Cerdanya, sortosament no se'n veuen gaires d'incendis (mentre escric aquestes ratlles, de sobte, m'entra l'olor de fum d'algun petit incendi a prop de la duana!) però de tant en tant n'hi ha hagut i n'hi continua havent. Si el canvi climàtic, indefectiblement, es va instal·lant a casa nostra, no podrem perdre de vista les possibles afectacions d'incendis forestals a la comarca, ara, gairebé impensables, però que, ben segur, seríem a temps d'evitar, ja que tant es parla de prendre mesures davant el canvi climàtic. Per exemple, anar pensant a fer un ús racional de l'aigua.

Tot això em remet a una recent visita que vaig fer a l'Arborètum de Queixans, un magnífic projecte que es va encetar fa uns deu anys, precisament arran d'un gran incendi d'aquella part de la Cerdanya. Soc conscient que aquest no és precisament el millor any per veure la natura en plena forma. Feina tenen els arbres i la resta d'espècies vegetals a suportar i a sobreviure a la sequera i a les altes temperatures que ens regala el clima, enguany. Si bé era conscient que les espècies no lluirien com cal, em va sobtar la manca de manteniment de l'espai pròpiament dit. Vaig entrar a l'ajuntament de Fontanals per informar-me si el projecte s'havia abandonat i també vaig entrar a la pàgina web específica de l'Arborètum. En cada cas, sembla que no és aquesta la intenció. Es veu que s'està a l'espera de temps millors per fer-hi l'actuació pertinent, però no

hi ha data.

Tant a la web com als mateixos plafons de l'entrada de l'Arborètum, informen que, entre moltes altres lloables finalitats –com oferir un nou recurs de cara a la desestacionalització del turisme (a mi m'ho va semblar de seguida que hi vaig accedir)– a banda del que porta intrínsec d'experimentació pel que fa a les espècies que s'hi van plantar, hi ha un clar objectiu pedagògic d'explicar als visitants i als escolars sobre com s'ha d'interactuar amb la natura per fer una bona gestió del territori.

De moment, la visita no es pot recomanar perquè l'equipament no es troba en condicions de ser visitat, atès que molts cartells són il·legibles i el recorregut necessita un bon repàs. Em va saber greu perquè hi vaig anar amb la intenció de fer-ne difusió en algun article o llibre d'itineraris, precisament com un recurs turístic-pedagògic que s'escapa de l'habitual. Tant de bo l'ajuntament de Fontanals de Cerdanya hi pugui posar remei ben aviat.

Asseguda en un banc de l'agradable caseta que es troba a l'entrada de l'Arborètum, després d'admirar la bonica vall ceretana que des d'allà s'estenia als meus peus, els ulls se me'n van anar a uns altres boscos estranys i propers, repartits aquí i allà, i em vaig entristir. Els arbres d'aquests "boscos" són altíssims, plens de vigor, i la branca principal no la mou el vent sinó un motor. Són arbres de ferro que emeten soroll, no pas de fulles mogudes pel vent, precisament. Vaig pensar que, per molt que ens exclamem, continuarem ensopegant repetidament en les mateixes velles pedres.

A l'hivern, Jocs Olímpics; a l'estiu, Raphael

CARLES PONT

Estem construint un món d'opïnadors. Les xarxes socials són el gran aparador on l'adjectiu punyent fa guanyar seguidors i estimula la dopamina. Però com deia Pierre Bourdieu: no tothom ha de tenir opinió. El qui escriu, per exemple, li costa tenir-ne per defensar els Jocs Olímpics d'hivern; encara no he pogut llegir ni un document sòlid del projecte.

No m'agrada com les administracions donen gat per llebre amb el tema de les infraestructures assegurant que si hi ha Jocs refaran el tren de Puigcerdà o desdoblaran la C-16 de Berga a Bagà. Què s'han cregut! Des de fa anys, molts ministres, consellers i gent de poltrona, han promès que farien aquestes infraestructures. Ara, per convèncer els pirinencs, llencen quatre promeses, ens diuen que durant quinze dies tots menjarem enciam i farem llum amb plaques solars, i que gràcies als Jocs tornarem a estacar els gossos amb llangonisses. Francament, aquests arguments recorden als quatre grans de blat que es tiraven a les gallines els anys de postguerra.

Tampoc acabo de veure els arguments d'alguns dels que defensen que no es facin els Jocs perquè s'omplirà de cases la vall de la Cerdanya. Voleu dir que amb Jocs o sense no tenim ja cases per donar i per vendre? El motiu pel qual es fan segones residències no és únicament responsabilitat dels de fora, ni dels Jocs Olímpics... És, sobretot, dels cerdans que es van vendre el prat, l'hort o el camp. No és cap crítica sarcàstica: és una descripció que es pot recolzar amb els arxius dels notaris de Puigcerdà, de la Seu i, sobretot, de Barcelona.

Em sembla que som en un punt en què l'arbre no ens deixa veure el bosc. Certament, l'organització dels Jocs Olímpics pot tenir un impacte massa gran per un país tan petit. Ara bé, ens hauria de fer tant o més mal que es continuï construint habitatges amb pedra importada que s'ocupen 15 dies l'any; que no tinguem un model productiu clar més enllà del turisme; que a l'estiu la Cerdanya sigui notícia perquè el Raphael hi fa un concert que s'omple de gent de quartos... I, sobretot, ens hauria de remoure que en un país democràtic hàgim de donar l'opinió del tema de la celebració d'uns Jocs Olímpics d'hivern pidolant informació

clara i transparent.

Tornant a Bourdieu, cal recordar de l'autor les seves paraules en què assegurava que "l'home polític és el que diu: Déu és de part nostra". L'equivalent avui dia és "l'opinió pública està de la nostra part". Vet aquí l'efecte fonamental de l'enquesta d'opinió: constituir la idea que hi ha una opinió pública unànime i, així, legitimar una política i reforçar les relacions de força que la sostenen o la fan possible".

Venen temps en què les enquestes decidiran què cal votar a la consulta sobre els Jocs Olímpics. S'acosten dies d'explicacions poc precises i molt soroll dels mitjans que ja tenen decidida la seva postura. Cadascú que s'aixoplugui com pugui. Tanmateix, deixeu-me dir que és un bon moment per parlar d'un altre joc, el Joc de la Vida. Un model matemàtic creat per John Horton Conway que explica que de models molt complexos en poden sortir regles ben senzilles. La regla més simple és que el Pirineu necessita fer batalles internacionals amb idees fortes que durin més de 15 dies. N'hi ha una que fa anys es va plantejar i que desconec els motius pels quals ha quedat en un calaix: demanar a la UNESCO declarar la vall de la Cerdanya Reserva de la Biosfera.

La Cerdanya de lluny

JOAQUIM NADAL I FARRERAS

Foto: Joaquim Nadal

Si no és amb la mateixa experiència, no és fàcil d'evocar un paisatge, un ambient, una atmosfera en la distància. Evocar des de lluny és un exercici amarat de nostàlgia i d'enyorament.

Aquesta és la sensació, i el sentiment, que ens han transmès des de sempre els emigrants i els exiliats. Els catalans i catalanes que van haver de marxar al final de la Guerra Civil Espanyola evocaven un any darrere l'altre la terra que van haver de deixar enrere

i somiaven el retorn. Com més temps passava, més gran es feia l'enyor i més fort el mite de la terra de la pàtria.

Molts ja no ho van veure mai més i alguns van haver d'esperar molts anys i fins a la mort de Franco per a poder tornar. En el moment del retorn es produïa un fenomen que ha estat fins i tot recollit en la literatura. De la mateixa manera que en el moment de marxar ennuegats, amarats de llàgrimes i de tristesa i dolor,

en el moment de passar un coll o altre van girar el cap per darrere vegada i van estendre la seva mirada cap a la plana empordanesa que havien de deixar enrere, en el moment de la tornada l'emoció inicial repetia l'ennuegament ara però d'il·lusió pel retrobament. El cert, però, era que en el primer cop d'ull i superada l'emoció del moment, la sorpresa dominant era el tamany del territori; molts, acostumats a les grans planes del continent americà, des de Xile i l'Argentina, fins als Estats Units, passant per Veneçuela o per Mèxic, acostumats als rius, a les muntanyes, a les dimensions del nou continent se sobtaven de la petitesa del nostre entorn.

El gran Empordà del comiat esdevenia en el retorn una plana petita, amable, plena de color i de sol, però lluny de la immensitat dels paisatges viscuts lluny de casa.

És des d'aquest canvi d'escala que podem atorgar valor a la descoberta de la Cerdanya per un nord-americà, per exemple, que se n'enamora, hi passa temporades, hi fa amics i com aquell que diu, s'hi estableix. O una catalana que la coneix bé i durant anys n'ha gaudit i fins i tot hi ha treballat i en la distància del gran estat de Texas se n'ha enyorat múltiples vegades i s'ha delit per tornar a les muntanyes conegudes, als rius elementals, als estanys d'aigua fredíssima, als boscos frondosos, a les tonalitats del canvi de les estacions. I hi ha tornat amb parella i fill cada vacança dels darrers anys amb el fill delitós de tornar a la "casa blanca", la casa que identifica amb la gran nevada d'un desembre relativament recent.

Cada cas és un cas diferent, però l'atractiu és variat. És la intimitat càlida de la llar de foc, és la fresca de les nits d'estiu quan a la plana les temperatures s'enfilen desmesuradament, és la calma i el silenci, és la transparència nítida de les nits estelades de serenes profundes, és el temps que discorre a ritme lent, són les hores que s'estiren i donen per llegir, per mandrejar, per caminar.

Són els prats de dall, és el bestiar a les cledes, els cavalls cerdans, les vaques que remuguen, l'horitzó net de la gran plataforma encerclada dels cims més emblemàtics. Des del Cadí al Carlit, des del Puigmal al pic de l'Àliga.

Són els llums de Puigcerdà i de les pletes en la baixada per la collada o per la Molina quan el dia cau i l'objectiu s'acosta.

És l'escalf d'una gastronomia sòlida i solvent. És l'enlluernament per un món abastable, amic, lluny del tragí i el brogit de la ciutat, lluny de les cabòries.

El magnetisme de la Cerdanya per a una mirada de lluny és el magnetisme de la vida quotidiana, de l'aire net, de la calma, del silenci, del paisatge, del canvi de ritme.

He observat de prop algun d'aquests casos i el delit per pujar a Cerdanya hi té uns accents especials, una pressa irrenunciable, un desig profund.

Són valors que jo mateix aprecio i gaudeixo, però que en els que no ho tenen tant a mà esdevé una pulsio íntima, un desig peremptori per quelcom que durant temps ha estat inabastable i arraonat en el rebost dels records.

Foto: Joaquim Nadal

El carlisme pirinenc com a mostra de la realitat política a la primera meitat del segle XIX.

GUILLEM SENDRED

“PER DÉU, PER LA PÀTRIA I EL REI. LA VIDA D'UN CARLISTA PIRINENC (Antoni Martí, 1806-1863)”. Amadeu Gallart Sort. La Seu d'Urgell. Editorial Salòria, 2022. 245 pàgines.

Explica l'Amadeu Gallart que va ser Maria Carme Batlle Gallart, una prestigiada historiadora medievalista, cosina germana seva, que li va proposar d'escriure sobre el dietari d'un rebesavi comú, l'Antoni Martí Fuster (1806-1863). El dietari és un document realment interessant, marcat per unes fites personals i històriques, però breu i succint. Va pensar que la presentació més amena possible seria la de combinar les dades històriques reals amb una biografia amb dosis raonables de ficció. En forma de diàleg, l'Antoni Martí ens va explicant la seva vida seguint les pautes marcades al dietari i els seus rebesnets, l'any 2021, li van comentant i discutint les seves afirmacions. La biografia és intensa, tant com les mateixes circumstàncies de la Primera Guerra Carlina.

Crec que al llarg de la narració s'explica el que va representar la ideologia carlina en la primera meitat del segle XIX i, en aquest sentit, és un llibre que descriu la societat pirinenca catalana que va fer possible els èxits carlins i d'aquí les motivacions socials i econòmiques d'aquest moviment “anticapitalista”. Ens diu Gallart: “per crear una narració que faci que el lector no s'encalli en la seva lectura he intentat, espero que aconseguit, que les peripècies del meu rebesavi, la seva vida a la Seu convivint amb polítics liberals malgrat el clima de guerra, el seu pas per Andorra, Berga i França, les seves relacions amb els bisbes del moment, amb Simó de Guardiola i amb Caixal, amb els seus companys carlistes, so-

Il·lustració al llibre de l'Amadeu Gallart.

bretot els urgellencs germans Dalmau de Baquer i les seves consideracions crítiques sobre militars carlistes com el Ros d'Eroles o el Comte d'Espanya... constitueixin una narració trepidant d'una part molt important del nostre passat. No crec que es pugui definir en si el llibre com d'història local, en té una part perquè bé que s'ha de centrar en algun lloc, però el seu esperit s'orienta cap a una mirada global sobre el moviment carlista al Pirineu català”.

Andorra, com a país, té pes en aquesta narració.

Els bisbes coprínceps d'Andorra, Simó de Guardiola i Caixal tenen relacions difícils amb les elits andorranes. Eren moments, els de les guerres carlines, en especial de la primera, en què l'existència diferenciada d'Andorra penjava d'un fil. Els bisbes, per raons polítiques i històriques, eren els màxims garants del fet andorrà. L'Elisi francès quedava molt més lluny i si els bisbes, procarlins estaven en oberta confrontació amb la monarquia liberal espanyola, amb Andorra com un cau obertament carlí, el resultat podia ser una absorció espanyola a canvi d'alguna compensació colonial per a la part francesa. És curiós, com en aquests

moments, el copríncep episcopal va ser a la vegada una protecció i una amenaça per a mantenir l'estatus andorrà.

Els fets de la primera guerra carlina són ben especials i això facilita la seva narració a l'autor. Antoni Martí no era un militar professional, però va actuar activament com a tal. Els capítols sobre Berga presenten un món digne d'una producció fílmica. La composició social que residia a Berga en aquells moments, era d'una densitat i una complexitat difícil d'imaginar avui dia, més encara de com va ser a la Seu durant el període de la Regència d'Urgell. Berga era la capital del carlisme català, i a partir de la rendició de Maroto a Espartero al País Basc, la capital del carlisme hispànic.

El protagonista, Antoni Martí, s'hi mou com peix a l'aigua gràcies als seus contactes personals.

L'Amadeu pensa que: *"el meu lector es pot veure induït a la lectura del meu llibre per tres raons ben definides, la primera, perquè vulgui passar una bona estona llegint un llibre que combina la història amb la biografia d'un personatge singular; la segona, perquè es vulgui endinsar en les complexes i interessantíssimes raons que empenyien el moviment carlista català i la tercera, perquè li faci gràcia l'escenografia d'uns fets que transcorren entre la Seu, Andorra, Berga i França"*. A més, el llibre també es completa amb la transcripció del dietari i un pròleg molt explicatiu elaborat per la prestigiosa historiadora Maria Carme Batlle Gallart.

Petita biografia de l'autor: Amadeu Gallart Sort és llicenciat en Econòmiques i en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona. Ha treballat com a gestor administratiu i com a col·laborador del negoci familiar de vins i licors. Va ser el primer alcalde democràtic a la Seu (1979-1983), com a cap de llista de l'equip de Redreçament i Progrés. Apassionat de la política, de la nacional, com a militant del PSUC, ICV-Verds i Catalunya en Comú; i de la local, com a membre al seu dia, del grup pel Progrés i dels Grups de l'Alt Pirineu. Ha publicat diversos treballs d'història i d'economia, i articles al Periòdic d'Andorra i a Viure als Pirineus.

Ha escrit diversos llibres, bàsicament de memòria històrica, com *"Trossos de Temps de la Seu de postguerra"*, amb Sol Gasch; *"Alt Urgell, una visió de conjunt. Volum III"*, amb Sol Gasch i Mercè Grau; *"La Lluita per la República a la Seu, a l'Alt Pirineu i a Andorra. La figura d'Enric Canturri (1931-1939)"*.

DOSSIER:
**ANTOLOGIA
DE POETES
CERDANS**

TRIA I TEXTOS DEL MANEL FIGUERA

Imma Carrera

Imma Carrera i Grañó neix a Bolvir el 1973. És la segona de tres germanes en una família de ramaders i agricultors. Als deu anys ja escriu poesia, l'estil de la qual queda molt marcat d'ençà de la mort del seu pare, quan ella tenia només tretze anys. Des de llavors ha presentat diverses obres als Jocs Florals de Cerdanya (Alp), la majoria de les quals han estat premiades. Per aquest motiu se la guardona amb la Flor d'Argent el 1990. Aquest mateix any es trasllada a viure a Barcelona, però el 1993 publica el recull de poemes *Quatre poetes de Cerdanya* amb Imma Cros, Rosa Casas i Manel Figuera. Els primers poemes seleccionats pertanyen a aquest llibre i mostren la seva evolució des que se li mor el pare fins a l'aparició d'un possible amor a l'adolescència. Els que venen a continuació, en canvi, van de l'octubre de 2001 al març de 2003 i estan caracteritzats pel fet de ser mare. La seva poesia, íntima i rica en l'aspecte literari, conté metàfores, al·literacions i paradoxes com a recursos estilístics.

Ha volat un ocell

(Al meu pare després de la seva mort)

De petita, jo plorava
per coses sense importància
que la vida no em marcaven
ni em feien passar cap ànsia.
Però un matí, dos de gener,
matinet em van cridar
i amb els ulls negats de llàgrimes
i amb la veu tremolosa,
poc a poc, i amb por de dir-ho,
se'm va anunciar,
amb paraules que ressonen
en el buit de les entranyes:
"L'ocellet que t'estimava,
l'ocellet que et protegia,
ha volat."
I jo deia no pot ser,
i pensava
me l'han robat,
me l'han pres
i no he pogut fer res;
i vaig pensar tantes coses,
i es van pansir tantes roses,
i vaig anar a mirar el seu niu,
on no hi era, en efecte.
I jo volia volar,
i el volia agafar,
però les meves petites ales
no hi podien arribar.
Però en volar,
moltes plomes va deixar,
i el millor d'ell, que era tot,
amb el cos no va marxar,
sinó que dins el meu cor
i el de tots els que l'estimàvem,
va quedar.
Per tant, no me l'han pres,
ni ningú mai me'l prendrà,
però una cosa sí que he après,
i és no plorar per no res,
perquè sí, ara ja sé
el que és de debò *plorar*.

Enyorança

Sí, t'enyoro,
i com més dies van passant,
més t'estic enyorant.
Els meus ulls no puc controlar,
no puc ja aguantar-me el plorar,
en res no em puc concentrar,
i en tu, dia i nit, no puc deixar de
pensar.
És gran la meva malenconia,
el meu cor no accepta cap
alegria,
els meus peus no caminen
lleugers
i els meus ulls no miren res més
que la teva fotografia.
El meu cor s'oprimeix i la meva
ànima pateix
quan veig en la teva mirada
que em mires però no em veus,
que somrius i ja no vius.
És molt dura la vida
sense la teva companyia,
és molt fred el camí
quan entro a l'habitació
on sempre havies dormit
i veig que no hi ha el teu llit.
Quina il·lusió puc tenir
si amb tu no la puc compartir?
Que dur és arribar
quan tu no em véns a esperar!
Que trist és parlar
quan tu no ens pots escoltar!
Que trist és plorar
quan tu no ens pots consolar!
Però si et volgués anar explicant
tot el que m'està passant,
mai no podria acabar
i al coll ja tinc un nus
que no em deixa continuar.
I les llàgrimes avall
m'han fet adonar
del que és de debò *enyorar*.

Somni d'infant

Si avui l'amor et ve a trucar a la porta
i tu et sents massa jove encara,
digues-li que no, que sí,
que ja estàs tipa d'obeir,
que vols ser lliure encara.
Digues-li que el sol està molt lluny,
que hi vols volar, que tens ànsies d'arribar
i no pot ser llarga l'estada.
Digues-li que torni un altre jorn,
que tu estàs dormint encara.
Digues-li que avui estàs somiant,
que no et trenqui, no, el dolç somni d'infant.
Digues-li que és un amic el que més falta et fa ara.
Digues-li: "Jo, quan somric, encara somric a la mare."
I sobretot digues-li que et fa por despertar,
i que et fa por decidir,
i que et fa por caminar.
I quan et sentis segur i ja caminis per tu,
ja sortiràs a buscar aquell qui vols estimar.
I si fou llarga l'espera i marxà abans el seu tren,
i vas prendre una drecera que no hi va poder arribar,
pensa que a voltes la vida, quan un camí has de triar,
no es comporta com a amiga i et deixa talment errar.
Però sobretot no ploris, que no pot estar la cara d'una noia lliure encara,
de llàgrimes amarada.
Tu sola vas triar, abans que amor, llibertat.
Si és teu cor qui et traeix, que d'amor està mancat,
és perquè et volgué unir als somnis de llibertat,
i tots dos junts fer camí, camí de l'eternitat.

Miracle en el si matern

Moviment dins les entranyes d'un ésser viu i indefens,
a poc a poc va prenent forma la idea d'una persona,
d'una ànima en un fràgil cos reflectida en un esbós.
Quelcom ja esdevé etern,
Miracle en el si matern.
I visc sempre en companyia del projecte d'una vida.
I em sé feliç, per l'espectacle de llum i color,
de força i passió, que esclata en el meu interior.

Algun batec de temor pel futur ignot,
preguntes, dubtes i pors,
que esvaeix l'amor.

I va apropant-se l'instant que brolli la vida esclatant,
que m'envaeixi de nou la solitud d'un mateix,
la plenitud d'una altra vida,
tanmateix.

Nadal 2001

Ara que ve Nadal...
la tendresa d'un infant,
austeritat d'establia,
la bellesa d'un nou cant,
d'una nova melodia,
que anuncia esclatant el delit de l'harmonia.

Solidesa dels germans,
Llum d'un estel infinitament més gran.
Escalfor de la llar en la nit més glaçada,
riallada d'infant en senzilla flassada,
no hi pot haver do més gran que la seva mirada.

Ara que ve Nadal
la tendresa d'un infant,

austeritat d'establia,
obrim el cor i les mans
a la claror d'aquest dia.

Nadal 2002

I els Reis Mags de l'Orient que saben mirar, entendre el cel,
savis pel neguit de coneixement besllumen l'Estel,
que és llum de l'Home més gran.

Només l'estel els pot guiar vers qui nosaltres fem Infant,
cap al jaç humil de la veritat,
cap a un nou pensament que el cor fa flamejar
i fa florir novament el paisatge nevat.

És Nadal i Jesús neix de nou.
Com cada any per no caure en l'oblit.
Com cada any Jesús esdevé petit.
Per poder-lo abraçar.
Per donar-nos l'opció de tornar a començar.

Nou any

Ara que ja tens records,
ara que tens tants anhels,
ara que encara hi ha pors però brillen més els estels.

Ara que ja veus l'albada,
ara que es trenca la nit,
que els somnis dins la flassada es comencen a esvaïr,

les promeses del nou dia dibuixen el teu somrís.

Un cor vital, compromès.
Dificultat de projectes.
Per un cor gran no són res.
No hi ha emoció sense reptes.

Un nou any per l'esperança.
Per l'èxit i per l'amor.
Un nou any sense recança.
Un nou any ple de color.

Rosa Casas

Rosa Casas Coll

Tardors de la Cerdanya

Rosa Casas Coll neix a Puigcerdà el 1948. És la poetessa més popular de la Cerdanya i una de les més llegides, si no la que més. Ha conreat la poesia, tot i que s'ha aventurat en la novel·la amb *L'olor de les pomes* (1998), escrita amb Manel Figuera. En vuit ocasions ha guanyat la Flor Natural als Jocs Florals de Cerdanya (Alp) i el 1990 se li fa entrega, en aquest mateix certamen, de la Flor d'Argent. El seu primer llibre és *Quatre poetes de Cerdanya* (1993), escrit també amb Manel Figuera, a més d'Imma Carrera i d'Imma Cros. Un any després, el 1994, treu *Tardors de la Cerdanya*, un recull de poemes —els seleccionats són d'aquest llibre— fruit dels seus sentiments més íntims, barrejats amb passió, amor i desamor, un cert enyor i meditació. També n'ha escrit d'implicació, en què mostra el malestar per la desaparició progressiva de la pagesia a la comarca. Al final del llibre n'hi ha d'alguns viatges que ha efectuat pel món, un dels quals per Tailàndia. Ha publicat poemes a la revista comarcal *Rufaca*, a l'*Enciclopèdia de les Comarques Gironines* i en un ex-libris de l'Institut Català de les Dones que va sortir el 1992. Més endavant va canviar la ploma pel pinzell de pintar i és autora de diversos quadres paisatgístics, però darrerament ha tornat a la literatura i se li publicarà aviat una novel·la ambientada a la Guerra Civil. Viu a Puigcerdà.

El darrer cant d'amor

Quan les fulles mortes de la vida
seques i marcides caiguin als meus peus,
jo recordaré les fulles verdes,
jo recordaré aquells amors teus.

Quan aquest cos tan estimat es corbi
i trontolli sota el pes feixuc dels anys,
caminarem tots dos de vora a vora,
caminarem tots dos com bons companys.

Quan en el teu rostre llaurin les arrugues,
quan arribis a la fi del camí,
només hi haurà una cosa que jo vulgui,
i és que estiguis amb mi.

Quan els teus ulls ja no demanin guerra,
quan ja no vagis buscant llibertat
i ja caminis tot mirant a terra,
tu saps que jo estaré al teu costat.

Has sigut nit fosca, també nit d'estels,
amistat tranquil·la i encesa passió
com un dia de sol i un matí de rosada,
la meva estimada, la meva il·lusió.

El meu amor no és fulla morta,
és viu, floreix dins del meu cor
i aquestes flors avui et canten
el meu darrer cant d'amor.

Tornar a morir

La dura terra remou dues urpes descarnades
que foren mans formoses d'anells engalanades.
Descansar en pau no poden i furguen cada nit.
Ai!, amor!, tu ets culpable d'aquest maleït neguit!

Un mussol ja s'espanta i canta amb crit d'esglai,
el vent també es lamenta i xiula per l'espai;
dins de la cara blanca res d'això s'ha sentit
i un home i una dona s'abracen amb delit.

El trist espectre avança amb pas balancejant,
la llum de casa seva el fa seguir endavant;
tremola i es fa enrere, quan arriba a la porta
ja no és alegre i bella: és consumida, morta.

Per la finestra mira amb por tímidament
i udola amb desesper d'enyor i patiment,
el seu amor acarona una noia esplendorosa
de pell blanca i nacrada i de galta suau i rosa.

Fa un any que és morta i ja l'ha oblidat,
per una nova companya el seu lloc és ocupat,
a la mà de la intrusa veu lluir un diamant
que un dia li regalà el que fou espòs amant.

I per final del suplici el mirall li ha mostrat
una visió esgarrifosa, una cara espantosa, el seu
retrat.
Ara ja més no suporta tant desengany, tant sofrir;
L'amor l'ha ressuscitada i la fa tornar a morir.

Brindis amarg

Alço la copa per un món perdut.
Alço la copa per un mal company
que de ma vida el millor s'ha endut.
Alço la copa pel meu desengany.

Miro el mirall, els ulls sense vivesa,
sense la joia de la joventut
i, ai!, veig al fons tanta i tanta tristesa,
és l'enyorança d'un món perdut.

Et vaig donar els millors anys de la vida,
te'ls vas jugar i sense res m'has deixat,
el teu egoisme he vist que no té mida,
la fe que en tu tenia, el meu pecat.

Tal com jo era no existiré.
Tant m'has cremat que m'esvairé en fum,
però el foc en què jo em cremaré
potser t'encengui i no vegis tanta llum.

T'ençegaria si al teu cor hi ha brasa,
si sents encara com un ser humà,
si veus que amb tu he viscut tants anys a casa,
potser el passat et pesarà demà.

Potser un dia tu sentis tristesa
i un xic de fred per haver-me perdut,
potser et quedi una mica de tendresa
quan recordis la nostra joventut.

Però si dins del teu pit hi ha un cor de roure
que oblidí aquest amor en un instant,
si tant com una vida no l'ha pogut commoure,
ja pots tancar la porta i seguir endavant.

Havanera d'amor

Una noia que es banyava una nit de lluna plena
va sorprendre la mirada d'un jove i bell pescador.
Va veure els seus ulls tan blaus, la seva pell tan
morena
i aquella mirada ardent que li treia la fredor.

Sortí nua del mar, negres ulls i blanca pell.
Li va preguntar, confús: —Per què et banyes a la nit?
S'espolsà el cabell mullat i s'atansà vora d'ell
amb el cor esvalotat i sentint un gran delit.

—Jo sóc de la terra alta, visc al cim de la muntanya;
del fred i del torb m'abrigo, que per això sóc tan
blanca,
i tant m'agrada, la mar, que ni de nit se'm fa estra-
nya,
i m'agraden els teus ulls, i ets del meu arbre una
branca.

Aquella nit s'ajuntaren la pell blanca amb la pell
bruna,
li va treure la fredor d'aquella blancor de neu,
mar i muntanya es besaren sota l'esguard de la
lluna
i van sentir de l'amor una ferida molt greu.

Quan el dia clarejava, ella se'n volia anar.
—Queda't amb mi, floc de neu, prop de l'amor i del
sol.
Si el mar i jo t'estimem, per què hauries de marxar?
Ella, plorant, respongué amb terrible desconsol:

—No em puc quedar, pescador, sóc dona de fred i
de nit;
he estat feliç unes hores amb les teves abraçades,
perquè a dalt de les muntanyes tinc ja casa i marit.
He de tornar al vent del Nord i a les carícies glaça-
des.

Quan no hi hagi pagesos

Quan no hi hagi pagesos a Cerdanya
i no es vegin prats de mil verds estorats,
la nostra terra esdevindrà una estranya
i cerdans i hostes sempre més enyorats.

No deixem perdre de tan bella terra l'encant,
que si no hi ha arbres, no hi ha fulles mortes
ni es sent de cap ocell el cant,
i sense això se'ns tanquen a tots moltes portes.

Si no hi ha pagesos, no hi haurà bestiar,
no hi haurà vedells, ni egues, ni pollins,
no hi haurà camins per on passejar,
la gent no vindrà, anirà terra endins.

Què passarà quan sota el vent no onegi el blat?
Per què no el sembren els pagesos matiners?
Perquè de passar penes s'han cansat
i la terra els han comprat per molts diners.

Potser molts pagesos si fossin ajudats
per tan noble tasca poder continuar,
tornarien altra volta esperançats
a la terra de Cerdanya cultivar.

Lluitem, cerdans, per eixa guerra,
hem de salvar aquest bé de Déu,
hem de guardar la nostra Terra
amb verd i blau, amb cel i terra, amb sol i neu.

El desencant del poeta

Quan de la vida arribo a la tardor,
després de tanta lluita, busco la pau
i veig que sols em resta una amargor
que ja no em deixa veure el cel tan blau.

És molt dura la vida quan a mi em toca.
Quants pedregams i arços hi ha hagut en el meu
camí?
Voldria ser tan fort com una roca
i no una fulla morta que venta un mal destí.

Un sac d'Il·lusions mortes a l'esquena
que em pesen i no em deixen caminar.
Déu meu, quan em trauràs aquesta pena?
Déu meu, per què no em treus d'aquest penar?

Per millorar la vida he lluitat dia a dia,
he lluitat dia a dia per conservar l'amor.
Lluitava per la fe que en la gent jo tenia,
la gent que mica en mica m'ha anat trencant el cor.

Cor fràgil d'un poeta, cor fràgil d'un infant
que buscava quimeres en aquest món estrany,
hauries d'aturar-te en aquest trist instant,
no voldria passar la tardor d'aquest any.

Si no em puc arrencar espurnes de tendresa,
m'hauria de clavar espines de rancor,

hauria d'oblidar tantes falses promeses!,
però sóc tan sols un poeta amb un sensible cor.

Ja mai més no veuré grogues les ginestes,
ja he fet tard per tornar a rebrotar l'amor,
escollaré en silenci els llamps i les tempestes;
ara, tan sols, em resta la solitud i el plor.

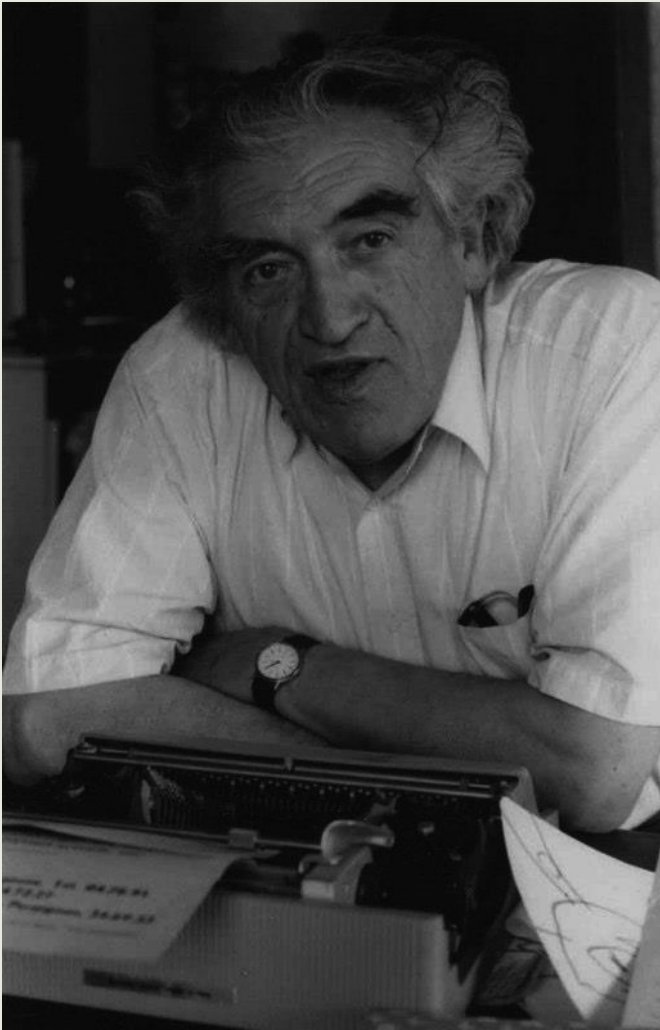
Tailàndia

No sé per què a vegades el món sembla petit.
Tailàndia va semblar-me una joguina.

Infinatat de temples multicolors i daurats,
escultures, flors, bonzais, palaus,
canals amb cases enlairades sobre l'aigua,
mercats flotants, nens banyant-se,
dones rentant, velles sense dents, sacerdots budis-
tes
i un joc tenebrós, nenes jugant a prostitutes
venent una carn massa tendra,
una pell massa suau,
uns llavis massa dolços,
massa pintats
per sobreviure.

Tailàndia era com una joguina,
però hi havia jocs massa tristos.

Jordi Pere Cerdà

Parlar de Jordi Pere Cerdà —pseudònim d'Antoni Cayrol— és sempre quedar-se curt. Neix a Sallagosa el 1920. Ha escrit poesia, teatre, conte, narració curta i novel·la. Entre els seus guardons hi figuren el Premi Nacional de Literatura Catalana (1995), el Premi de la Crítica de Serra d'Or (1986) i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1995), entre d'altres. Al maig 1991 és escriptor del mes i el 1995 és nomenat Cerdà de l'Any. D'entre les seves obres en prosa cal destacar *Contalles de Cerdanya* (1961) —reeditada el 2001 amb el títol *La dona d'aigua de Lanós—*, *El món de Jordi Pere Cerdà* (1983), *Col·locació de personatges en un jardí tancat* (1984), *Paraula fonda* (1988) i *Passos estrets per terres altes* (1998). També és important el seu teatre, recopilat a l'*Obra teatral* (1980), recull d'*Angeleta*, *La set de la terra*, *El sol de les ginestes*, *El dia neix per a tothom* i *Quatre dones i el sol*. El 2001 va tenir lloc a Ocea i

a Llivia el concorregut «Col·loqui Jordi Pere Cerdà: literatura, societat, frontera». Els diversos actes van ser publicats el 2004 en un llibre que supera les cinc-centes pàgines.

Quant als seus poemes, molts, van ser recopilats primer al llibre *Obra poètica* (1966) i completats més endavant al de *Poesia completa* (1988), recull dels poemaris *La garba i la guatlla*, *Tota llengua fa foc*, *Cerdaneses*, *Dignificació del carràs*, *La pell del Narçís*, *Dietari de l'alba*, *Un bosc sense armes*, *L'agost de l'any*, *Ocells per a Cristòfor* i *Cantorer*. És difícil fer una poesia tan elaborada que brolli de la mateixa terra, que els versos en facin sentir i que hi neixin uns personatges castigats per les inclemències i la duresa de viure a muntanya. Però Jordi Pere Cerdà ho aconsegueix amb encert, com a gran poeta que és. Els dos primers poemes, durs, són d'aquest estil i pertanyen a *La garba i la guatlla* i a *Cerdaneses*. Els tres següents, de *La pell del Narçís* i del *Dietari de l'alba*, tenen un caire més intimista i transmeten sensacions personals, sobretot al cinquè, relacionat amb la gestació del seu fill al ventre de la mare. El penúltim, riquíssim en imatges, pertany a *Un bosc sense armes*. L'últim és breu; aprofita el cop de les onades del mar contra una penya per simbolitzar la brevetat de l'existència i el pas del temps inevitable. Jordi Pere Cerdà mor el 2011 a Perpinyà.

A continuació reproduïm unes paraules seves, com una justificació de la seva literatura.

«Jo no he dit mai que escrivia una història. Escric el temps que passa fora del terme natural de l'aixecar del sol i de l'entrada del fosc. El que provo amb l'escrit seria més aviat com una fal·lera —millor: cercar la il·lusió— de córrer per agafar l'espai que es posa en un posant de ballada, els segons que descansa el músic al posant d'una ballada, on tot sembla ofert i el desig mort perquè ja no el burja la necessitat d'ésser mogut. La il·lusió basta i tot ho omple. L'espai ofert a la memòria lligada al veïnatge del jo que soc i escolto. Diuen: sí ho és! I qui pot dir! Aquí amb temps hi havia una casa, com un castell, els arbres l'amagaven de tan grans. Mai no els podaven. Si no vols domar l'arbre, l'arbre se't menjarà amb les arrels. Les arrels dels arbres són boques de ventosa, xuclen el vent arran de terra, d'amagat. Les coses de la vida que porten més balanç queden amagades. No les veiem; potser no corren prou de pressa entre l'aparèixer i el desaparèixer del sol. Potser no sabem el valor que té la quietud inquieta, de l'instant que no es mou, i vigila.»

Fontpedrosa

Fontpedrosa
pedregosa,
Déu hi va passar de nit.
Va donar als pobres
a les mans deu dits,
corròns per blingar
rocs per fer parets
a flanc de muntanya;
hortes de tres pams
per matar la gana,
i la font que raja
tan pura i gelada,
on van refrescant
els seus desenganyos.

Dones de Llo

Dones de Llo,
suors negres de la terra
solidificades al sol,
amb posats de santes Maries velles.

Arrufides com
estorregalls de terra argila,
els ulls vius com d'esquirols
més que no els llavis parlen i diuen

que pena és vida:
pintades de ferum d'ovella,
i el cansament al damunt,
que ve del feix sobreavançat de feines.

Tot surt del roc:
les cases, l'església, la gent.
Pits magres, puntes de sílex,
seques i dures espines de la llet.

Dones de Llo,
aqueixa nit curta de son
en la bravor de l'estiu ensuat,
refusa, dolorós, la pau al vostre cos.

Tan curta sembla la carícia de l'amor
per a vós, suors
solidificades al sol,
amb posats de santes Maries velles.

Un vent vegetal

Un vent vegetal passeja
ses arrels sobre el meu rostre
cercant el fil llunyà
que aparenta la pell
amb l'escorça de l'arbre.
Llepa pausadament
amb carícia llarga,
repetida, infinita,
feta d'escuma densa,
de bravor blanejada,
de granes que parteix
l'impuls pesent del viure.
Jo em sento al ventre el part
anguniós del mascle,
un borronar de sang
enrogint l'arç del goig.
Ensems un vast deliqui
ve a entebeir la terra
molla de neus passades;
em sadolla un desmai,
per la barra dels ossos,
com una mort secreta,
com un viure immortal.

Sé que tens secrets

Sé que tens secrets.
Igual que l'arbre,
guaites amb
milers d'ulls
mig clucs entre les fulles;
que tens secrets de mar
sota la copa tendra,
afinada, del ventre,
en ressaca de rius,
vespilles dins ta sang
amb exòtics colors
de peix equatorial.
Tots ells freguen mon cos
amarrat a la nit
on jaus tan calmament
concreta,
mineral,
illa d'apagat foc.
Amb el gest de ta mà,
que et serva,
tinc esment que et travessa el meu somni
avançant dins ton cos
com una cremadura

en el viu de la carn.
M'enganyo?
No goso tan sols clavar l'esguard.
Escolto
el moviment del marbre,
si em pervé
el frisar d'un sospir.
Jo voldria ferir
el país del teu son.

Espera

Ets fet com una ametlla
per dedins, de carn tendra,
protegit d'una clòfia
de pell fermissa i verda,

i ta mare, com l'arbre,
ostenta vers el sol el sol
de ta presència
present i amagada.

Jaus en el pallús d'or
d'una aurèola ventral,
i ets la font de claror
que ens fa cantar les sangs

quan escoltem de nit
fremiments del teu viure,
cor obscur que desvetlles
tes pròpies harmonies,

l'encanteri interior
d'un firmament d'estrelles,
riqueses entranyals
fetes pel teu desig.

Amo dels grills de llet,
flor d'angoixa plaent,
volguda cremadura,
nostres sangs encimentes.

Pel bosc dels nostres nervis
entre els quatre vessants
de materna piràmide,
ets la vall genital,

meravella de l'aigua,
ànima nova, vida,
ametlla de carn tendra
completa i pressentida.

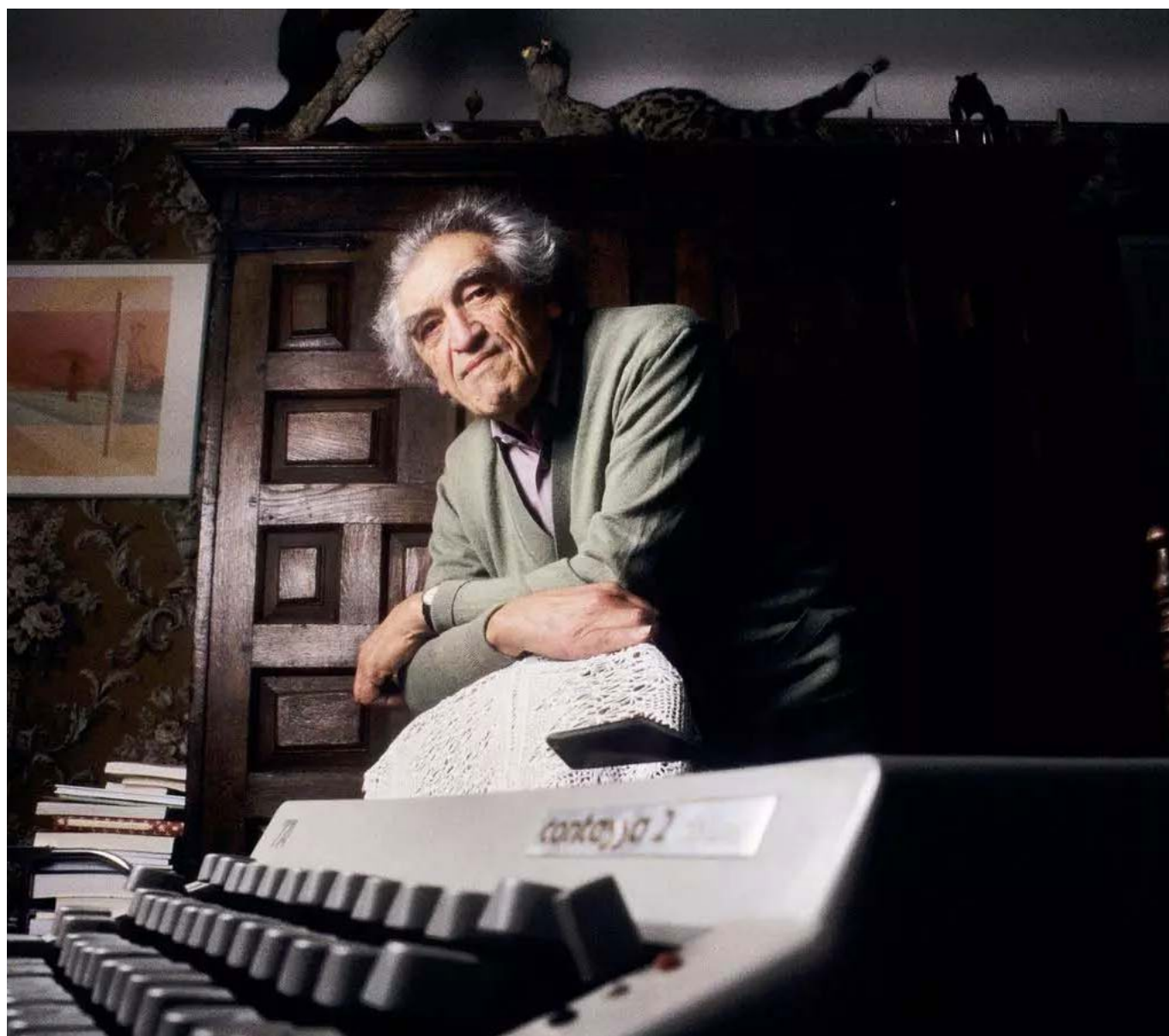
Entre Sallagosa i Llivia

El camí fa seguir tota una companyia
de pollanques vestits de llances de soldats,
magre tropell perdut que va d'un segle a l'altre
sense entendre com el dia ha canviat;
talment en trons i llamps la mirada poruga
s'adona massa tard que la vida ha passat.
Jo, l'únic foraster renegat de batalles,
penjant el meu farcell a la D del desig,
segueixo el fil agut, astut, d'aquest viatge,
caminant infinit d'un món que havem perdut
encenent dins el cap un dret de senyoria,
vestigis d'un panteix que em fa terra i llaüt.
Poeta sense trucs provant cent i un mode
d'amansir aqueix ramat de dies pressentits,
bellugant al viver de les glòries llunyanes.
Somiant-te abolida, frontera il·lusòria,
cortina de pollanques, que el sol tira i desfà,
com la dona que amaga l'ampit de la finestra
prepara delitosa el llit del seu combat.
Pollanques plantats dins la memòria,
potents de majestat,
un ressò mitològic us aureola el cap
d'epopeies guerreres i d'un parentiu d'odis.
Traçant vostra filera com un paral·lel gràvid
que el sol hagués firmat, i queda,
carcanada de cadàver,
llençolat dins les pàgines de la història
Nord-sud.
Com si la flor espellis dos pètals
diferents, banda i banda de cor,
desdint-se l'un de l'altre.
Nord-sud.
Solà i obac.
No sé quina Corea em passa per l'esperit,
nord-sud,
un nom per autoruta,
i el devesall absurd de les tribus antàrtiques,
el cotxe en la petjada d'antigues invasions,
quatre setmanes en els voramars d'infinitos
sorrallencs.
Nord-sud.
La història és el mirall
de la nostra veritat ajustada a la mida;
no sempre hi sabem veure el rostre del passat;
m'avanço dins el marc del seu estany de vidre
sense saber per què.
Tinc un crit per guiar-me que surt de mes arrels,
per sobre aquests pollanques:
és senyal i segell.

El mar contra la penya

El mar contra la penya.

Li conec els desigs,
n'he viscut els turments
i la desesperança,
el buit pesent del pit,
el calmàs de la mort,
l'angunia de l'espera,
quan neix en el silenci
furtiu
el plec de l'ona nova.

L'habitació del poeta Jordi Pere Cerdà, fotografiat a casa seva, a Perpinyà, rere la màquina d'escriure que el va acompanyar tota la vida. PERE VIRGILI

Josep Comas Travé

Nascut a Barcelona el 1941, Josep Comas Travé, que als tres mesos ja vivia a Puigcerdà, és un enaltidor tenaç de la Cerdanya i de tots els llocs on està vinculat, entre els quals Barcelona. El 1962 comença a escriure i fa recitals de poesia per Catalunya i Barcelona en locals com la Cova del Drac. Entre els anys 1970 i 1975 envia poemes a divuit revistes barcelonines i comarcals, entre les quals *Rufaca*. Entre el 1988 i el 1992 fa cinc exposicions de poesia: al Restaurant Amaya, a la Caixa de Catalunya, a la Caixa de Pensions, a l'Ajuntament de Sant Just Desvern i a la Generalitat de Catalunya. Amb Juli Carbó i Montardit funda, a l'abril de 1992, el Grup d'Amics de la Poesia del Casc Antic de Barcelona, i amb Manel Figuera, Lluís Llanas i Emília Fabra funden, al maig de 1994, el Grup d'Amics de la Poesia de Cerdanya.

El 1998, juntament amb els mateixos companys i l'ajut, diu ell, «d'arreu de Catalunya i de l'Ajuntament de Puigcerdà», en concret de la seva Àrea de Cultura, es fa la Trobada de Poesia en Llengua Catalana a Puigcerdà. Des d'aleshores s'organitza cada juliol, com un acte més de la Setmana Cultural del Roser i avui encara se celebra. Hi sol participar més d'una cinquantena de rapsodes i de poetes vinguts de diferents indrets de Catalunya. Al llibre *Poeta autodidacte d'hostaleria*, presentat a l'agost de 2001 a Puigcerdà, hi recopila la major part dels seus poemes —tots els que hem seleccionat són d'aquest llibre—, carregats de sensibilitat i d'implicació solidària. No en va, és tan amic dels seus amics que els defensaria amb la vida si calgués. Un tret que el distingeix és la participació en molts actes poètics que s'han fet arreu de Cerdanya.

Puigcerdà

El Cadí per una banda,
la Tossa per l'altre costat,
el Carlit que treu la cresta
i el Puigmal li fa costat
i al mig de tot una Vila
de què estic enamorat.

Puigcerdà, art del romànic
i de la Festa del Llac,
esvelta dalt d'un turó
que Déu li ha regalat.

Mirador de la Cerdanya,
de clima tan bo i preuat,
de pastors i de pagesos,
congestes i prats nevats.

En Cabrinetty alletares
per poder-te defensar
i trencares les muralles
per posar-te a caminar.

No perdis mai la franquesa
ni oblidis que tu ets pairal:
de Cerdanya ets mestressa
i el nostre Cap i Casal.

Foc

Si cremeu nostres muntanyes
molt mal cor deveu tenir,
colla de bordegassos!
Sou gent de molt mal verí.

Cremeu la terra, cremeu-la!
La tornarem a plantar
dia a dia, passa a passa,
per poder-vos oblidar.

Incendiaris sou de feina,
aneu-vos-en a l'infern!
Aquí duem una altra eina
i la terra treballem.

La flama encesa que vibra
és nostre esperit ben fidel,
colla de bordegassos!
Això no ho cremareu.

Rierol

Arbres frondosos
de roca viva

un rierol baixa
pel desglaç
i donant voltes
molt tortuoses
s'endinsa alegre
amb rau compàs
dringar d'una aigua
clara i formosa
fresca de llavis
i claredat.
Avui els marges
de verd floreixen
avui les penes
ja ens han passat
rierol nostre
no desesperis
rierol nostre
resta callat.

Ecologia

No destruiu la natura,
fotuts animals!,
no sou ni persones,
escolteu-me si us plau!

La vaca i l'ovella,
marcant son camí,
mosseguen l'herba
i en deixen el bri.

L'isard quan vigila,
a prop del seu fill,
no mou ni les trenca,
les fulles dels pins.

L'ocell, fent volada,
procura deixar
el niu net a l'arbre,
l'any vinent pot tornar.

De papers i llaunes
els marges ompliu,
quan surt la granota
astorada se'n riu.

No destruiu la natura,
fotuts animals!,
teniu dues potes
i quatre us en cal.

Verds camps

M'agrada veure-us! Verds camps,
m'agrada veure-us,
taques difuses de diferents colors,
prats de Cerdanya, pins i userda,
amb un cel blau, esplendorós.

Cerdanya, vall, al fons muntanyes
amb el Puigmal que treu el cap,
i aquests tres rius,
que donant ses aigües,
tortuosos, baixen esperançats.

Ja neix avui la primavera,
fresquet el vent, a neu al cim,
la garsa al camp, l'hivern coixeja,
el Sol reneix i, bell, somriu.

M'agrada veure-us! Verds camps,
m'agrada veure-us,
taques difuses de diferents colors,
prats de Cerdanya, pins i userda,
amb un entorn meravellós.

Gent d'hostaleria

Som la gent d'hostaleria,
lliures i bons pensadors,
treballem totes les festes
i Sant Jordi fins i tot.

Per Nadal tota la tarda,
per les nits fins a les dues
quan tots els altres fan festa,
nosaltres correm a tot.

Sant Esteve és ben nostre,
no és cap governador,
no ha pogut fotre'ns la festa
i ara ràbia fins i tot.

Sempre lluitem amb força,
car tenim molta raó,
no som esclaus ni pallassos,
orgull de treballadors.
No volem cap violència
ni busquem enfrontaments,
els sous guanyem amb decència
perquè hi tenim bona gent.

Silenci

M'agrada el silenci que davalla
de la nit fosca i la claror matinal,
en què l'alba despunta ennuvolada
i la gota de la pluja és com cal.

M'agrada el silenci i la nit serena,
en què els sentiments de joia o bé tristor
es donen la mà ran de mes venes
i el nou dia fa néixer una il·lusió.

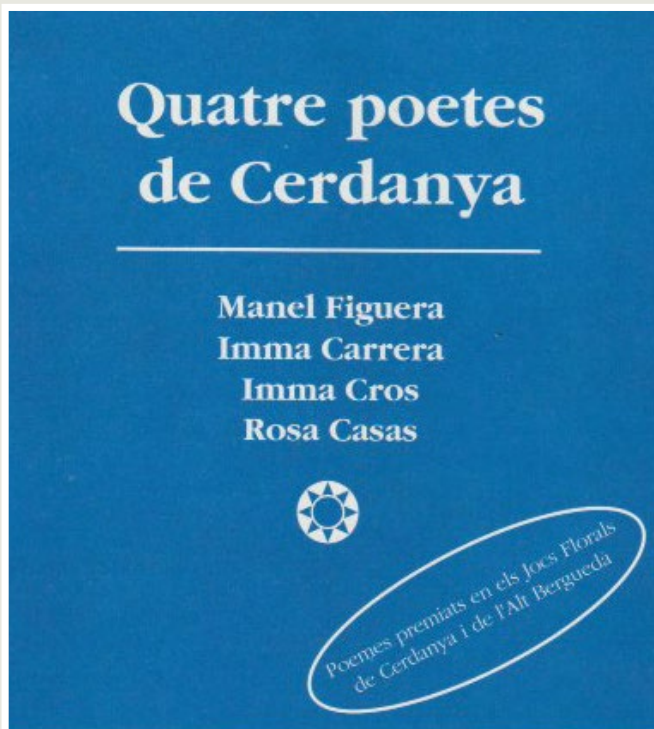
Silenci ras i quiet de la rosada
que humiteja la fulla al mes de juny
i m'empeny altra volta la ventada
com el pagès assaonat de falç al puny.

Silenci nocturn del desfici i de l'insomni,
a on fins i tot poemes faig brollar,
en la màgica nit i el matí nostre
on els núvols blancs jo vaig guaitar.

M'agrada la quietud d'aquestes hores
en què la ment descansa i també el cor,
i tant si ets ric com pidolaire
amaniu la vida amb més amor.

M'agrada llambregar i veure el dia
que mica en mica clareja pel terrat
i sentir la flaire fresca i viva
que crida en sentir-se més honrat.

Imma Cros

Imma Cros i Tubau neix a Puigcerdà el 1971. En la seva etapa adolescent és quan escriu poemes i narracions curtes. Alguns dels poemes van sortir publicats a la revista comarcal *Rufaca*, entre el 1986 i el 1991, i al llibre *Quatre poetes de Cerdanya* (1993), recull de tres autors més: Rosa Casas, Imma Carrera i Manel Figuera. Premiada cinc vegades amb la Flor Natural als Jocs Florals de Cerdanya (Alp), el 1990 va ser guardonada amb la Flor d'Argent en aquest mateix certamen. Ara viu a Barcelona, però passa els estius a Cerdanya. Els set poemes seleccionats, extrets del llibre *Quatre poetes de Cerdanya*, mostren la seva evolució temàtica des de la infància, passant per la visió de la comarca, fins al sentiment d'un amor profund cap al final de l'adolescència. Acostuma a expressar-se amb versos curts i poemes més aviat breus, tot fent un encertat ús de l'al·literació com a recurs estilístic.

A l'estudiant

Matemàtiques, Llengua, Química...
Història, Geografia, Català...

Ai!, mare!,
jo no vull estudiar.

Jo vull ser pastor,
i a la muntanya pujar!...,
però, mare,
jo no vull estudiar.

Jo vull ser mariner,
i per la mar blava navegar!...,
però, mare,
jo no vull estudiar.

Jo vull ser ocell,
i mil cançons refilar!...,
però, mare,
jo no vull estudiar.

Jo vull ser flor,
d'una gran olor!...,
però, mare,
jo no vull estudiar, no.

Comarca aimada

Terra petita i formosa,
entre dos rius situada,
és la més meravellosa,
comarca de la Cerdanya.

És catifa de colors
que amb suor ha estat brodada
per ceretans cors
arrelats a aquesta terra aimada.

Grans i petits pobles,
cada matinada,
es desperten alegres
en tu, comarca aimada.

I és la Cerdanya
en un enfrontament dividida
entre França i Espanya,
però catalana per vida.

Amor d'amic

Amor d'amic senzill de portar
en la calor del fred hivernal,
en la gèlida nit del curt estiu.

Amor d'amic senzill de portar
a la porta de casa meva,
seguint l'hora a casa teva...

Amor d'amic senzill de portar
cap a altres passatges transportats,
i entrem en un altre mar...

Amor d'amic senzill de portar,
amb un amor, un esguard,
tranquil, càlid, suau, meu...

Amor d'amic senzill de portar,
no moris mai, segueix-me arreu,
amical amor teu i meu,
amor d'amic senzill de portar.

Senzill...

Paraules dolces,
dolces musiques,
musiques d'estiu,
estiu llunyà,
llunyana tendresa,
tendresa de joventut,
joventut plena,
plena d'amor.

Amor profund,
profunda melangia,
melangia de tardor...,
tardor groga,
groga i trista,
trista com el cel.

Cel de plom,
ploma de neu,
neu que dorm,
dorm al cim,
cim airós.
Airós i triomfant,
triomfant primavera,
primavera amiga,
amiga d'una ànima,
ànima serena,
serena com la mar.
Mar verda,
verda maragda,

maragda del Pirineu.
La Cerdanya...,
Paraules dolces,
batec de l'ànima.

Només el record

Vés-te'n, noi, del meu costat.
Deixa'm ara si et plau.
Deixa'm, noi, véste'n ara...
Jo no vull el que m'has donat.

Ignoro els teus pensaments.
No vull conèixer la teva vida.
Deixa'm, noi, véste'n ara...
El fet no queda esborrat eternament.

Jo no vull la teva mirada
sobre el meu cos, no ho vull.
Deixa'm, noi, véste'n ara...

Només estimo el record
de la teva mà en la meva cintura
mentre ballàvem.
Deixa'm, noi, véste'n ara... si et plau.

Pare...

El teu esguard
clavat en els meus ulls,
la força de l'amor
per sobre l'infinit.

El silenci etern,
un dolor per sempre més.
Callar per no fer mal.
Mirar per dir-te adéu.

I avui l'esguard,
l'amor i el dolor
s'han fos per oblidar
el que no va poder ser.

Petons a la pell

Llavis de foc,
foc i mel.
De mel els petons,
petons a la pell.
Pell i suor,
suor i cel.
Cel estelat.
Petons a la pell.

Manel Figuera

Manel Figuera i Abadal neix a Barcelona el 1957. Apassionat per la muntanya des de ben petit, el 1982 es trasllada a Cerdanya, primer a Bellver, després a Puigcerdà i actualment a Vilallobent. Professor de primària, de català per a adults i corrector de textos, des del 1992 treballa al Consorci per a la Normalització Lingüística. L'1 de setembre de 2022 es jubila. Del 1999 al 2007 és regidor de Cultura i Turisme a Bellver de Cerdanya i del 2012 al 2018 presideix l'Associació llibre del Pirineu. Tot i que publica articles a la revista *Rufaca*, la vocació per escriure se li desperta més aviat tard. El seu primer llibre és *Quatre poetes de Cerdanya* (1993), amb Rosa Casas, Imma Carrera i Imma Cros. Ha escrit novel·la —*Els fills de la terra* (1995, reeditada i reescrita el 2021), *L'olor de les poemes* (amb Rosa Casas, 1998), *La treva de Talltendre* (1999) i *El darrer pas* (2000)—, a més de força narracions curtes, deu de les quals Premi Carlit als Jocs Florals de Cerdanya. Ha estat guardonat dues vegades amb el Roser d'Argent del Premi Vila de Puigcerdà (2004 i 2009). També ha rebut el Premi Pirineu de les Homilies d'Organyà (2006) i el Premi Francesc Bru de Canals (2013). El 2015 fa una compilació de les narracions curtes guanyadores d'aquests certàmens i treu el llibre *Històries de valls pregones*. Ha escrit, d'altra banda, llibres d'investigació i de recerca, com els tres sobre el parlar de Cerdanya —Premi Josep Egozcue 2018 del Grup de Recerca de Cerdanya— i una extensa antologia literària de Cerdanya: *Rufaca de paraules* (2006). Quant a les guies d'excursions, el que més li han publicat, el 2020 rep el Premi Artur Osona, de l'Associació Cultural del Llibre de Muntanya de Vic.

La poesia és un gènere literari que ha conreat poc, tot i que, a part de *Quatre poetes de Cerdanya*, té dos llibres més de poemes: *Berles* (2000) i *Paraules a la pols de les pedres* (2003). La muntanya fa que el paisatge sigui un element constant als seus versos, que acostumen a ser rítmics, breus, concisos, de vegades durs i amb una certa dosi d'acidesa, però sovint com a metàfora d'on es desvetllen sentiments. L'últim poema triat, però, pertany a un estil que també fa servir, el de denúncia. En aquest cas es basa en una notícia publicada als diaris. Ha estat guardonat en cinc ocasions amb la Flor Natural als Jocs Florals de Cerdanya i en quatre més amb el primer premi dels Jocs Florals de Maçaners (Alt Berguedà). Col·labora en revistes la revista *Garona-Nogueres*.

Còdols

Al llarg del camí
he trobat còdols enduts i arrossegats
per la força dels torrents
vessants avall,
i han arribat als rius
impetuosos que un cop a la plana
s'han amansit,
però els còdols han continuat rodolant,
fent tombs,
sense afermar-se enlloc,
i han acabat abandonats
en qualsevol riba sabulosa
d'un trist i oblidat meandre.

És veritat.
Hi ha paraules
que, de tant que les hem dites,
s'han gastat i escorregut.

Enrere només hi ha petjades
i davant camí,
molt de camí.

Berles (poema 13)

No sé qui seria sense tu.
No sé com seria sense tu.
Formes part de mi
com les ones a la mar
o la neu a les muntanyes
tot i el nostre exili
acceptat i voluntari.

No hi ha vespre sense tarda.
No hi ha nit sense horabaixa.
Res no detura aquest lent degotall.
El riu, inexorable,
va cap a la plana.
No hi ha mort si no hi ha vida.

Berles (poema 19)

Silencis: foc i cendres,
passat i present.
Silencis: nit i estels,
present i futur.

On ets, darrera berla?
On serves l'esguard
que ni l'enyor no em retroba?
Orba, les gavarreres
t'han barrat el camí.

La fredor d'una imatge,
d'unes frases escrites,
és la barca enmig de la mar.

Silencis: sol i ones,
bes i carícia
abans del crepuscle.

Viratges (poema 16)

Qui té raó?
Qui té la raó?
Qui posseeix la certesa
del que ens colpeja?
Qui es pot anomenar propietari
de la tempesta i la pluja?

Jo, dins la boira espessa,
no tinc arguments per respondre,
però hi avanço
malgrat la foscor del voltant
i les ensopegades
amb les pedres i el fang.
Tinc la meva raó.

Esquitxos (poema 5)

Em veus pel carrer i no em saludes.
No m'importa, jo tampoc no et saludo.
Em veus pel carrer amb algú més
i em llances un "holaaaaa!" sense titubear.
Demà de quin color et tenyiràs els cabells?

Empremtes

És per tu que segueixo la serra.
L'arbre blanc jeu a la carretera
que ara em mena a la casa adossada.

És per tu que no esguardo la plana.
Has furtat la sentor de la sèquia
que entre verns sadollava grandalles.
Has colpit el cloquer, i les pletes

esdevenen avingudes pètries
amb trepitjos de cotxes monstruosos.

Massa llums que combaten la lluna.

Imatges

Juga la vall amb el ball de fulles.
Ones dels ocres corren i ocupen
buits de verdor a redós del temple.
Dansa amb el vent la tardor daurada.
Brillen els cims de la serralada.

Et brilla el rostre amb el to del vespre.
Perpetu és el bes del teu somriure.
No hi ha més branques a les estrelles.
Solcs a la pell estalonen vides.

Solca el record amb remor d'icones.

Melics i minifaldilles

"Una adolescent acut a classe vestida amb minifaldilla i ensenyant el melic. Un professor li diu que la indumentària és contrària a la normativa escolar. Indignat, el pare de l'adolescent manifesta que no es pot cohibir els nens."

La nena mostra les corbes del cos
als companys de la classe,
lluïnt una samarreta cenyida
i una estreta faldilla molt curta.

El professor li diu que es vesteixi
d'acord amb unes pautes mínimes
d'urbanitat, tal com està escrit
en les normes del centre.

El pare declara a la premsa
que la seva filla ha estat discriminada;
que l'educació, a l'escola, ha de ser lliure
i evitar qualsevol tipus de marginació.

La nena segueix mostrant el seu cos
als companys de la classe. Alhora,
se'n riu de la companya que té al costat
perquè no porta roba de marca.

M. Rosa Grau

Maria Rosa Grau Grau neix a Puigcerdà el 24 d'abril de 1928. Estudia a les Germanes Carmelites i des de ben jove se sent atreta per la literatura, de la qual es considera autodidacta. El 1960 participa en el concurs de contes La Llave de Oro (Madrid), el 1997 obté el primer premi de Poesia Particular a Sant Marc, el 2000 l'Ajuntament de Puigcerdà li publica el poema de Nadal, el 2004 participa en el llibre *Poemes de la Casa Elizalde*, que publica la Generalitat de Catalunya; la Caixa de Catalunya li publica el 2008 el conte *L'esmolet savi*; en aquest mateix any escriu el poema *Trinxat* per a la Festa del Trinxat, que es fa cada mes de febrer a Puigcerdà, i des de fa dotze anys participa en les trobades de poesia de Puigcerdà. Als seus poemes, intimistes i carregats de sentiment, hi segueix una certa mètrica, però en l'últim hi fa una evolució en aquest aspecte i es deixa portar pel vent que fa volar la ploma. En tots hi manifesta l'amor que sent per Cerdanya i pel Pirineu; tant n'evoca la natura com les persones. És el cas, aquest, del poema *La dona de Cerdanya*. Mostra, també, un cert enyor per les vivències passades i preocupació perquè es conservi la terra que tant estima. Actualment alterna la residència entre Puigcerdà i Barcelona.

L'arbre gros

He tocat la teva escorça
i he sentit el teu cor bategar,
l'arbre gros que conec
del Casino Ceretà.

Sé que has sentir alegria
quan t'he posat la mà,
de petita vares coneixem,
sempre hi venia a jugar.

—Ah!, tu ets la Maria Rosa
del carrer dels Terrers!
Veus com el protegeixo
amb el meu braç estès?

Sí que veig aquest arc
que el teu braç ha passat,
més com una corona
al meu cap has posat.

Voldria que m'expliquessis,
en veure't tan majestuós,
històries que tens guardades
dintre d'aquest tronc tan gros.

Dels carlins als nostres dies
si n'hauràs vistes passar,
moltes penes i alegries
d'aquest formós Puigcerdà.

—He sentit xerrameques,
sospirar, també plorar
promeses d'amor immenses,
i també he vist matar.

La meva tòfuda brancada
que guarda com un tresor
històries d'un altre dia
d'aquest poble poderós.

M'alaben i em somriuen,
aixecant el cap al cel,
tots aquells ulls que em miren,
presos m'he quedat d'ells.

Per això les meves branques
cada tardor en aquest temps
ploren amb les meves fulles
aquests ulls que no em miren
més.

Tant que podria dir-te,
tant que et podria explicar,
viu sempre amb alegria
i saluda'm en passar.

Un moment

No hi ha dia que no pensi
en el que el Senyor m'ha donat,
tant si és de dia o de fosca
o tot d'un cop s'ha ennuvolat.

Jo bé voldria comprendre
aquest món tan complicat
on de cop tot és tan fàcil
o també equivocat.

Però... segueixo en aquesta
òrbita
sense saber el perquè,
com un panyell de teulada
que el vent batega a mercè.

I sóc persona agraïda
del que tinc al costat,
penso que quants voldrien
la meva felicitat.

Ah!, de quina manera
m'inquieta i trastorna
no saber dels misteris
i també d'algunes coses,
però no puc endevinar-les
i pateixo per saber
i els dubtes creixen i creixen
sense saber per què.

M'admiro i em sorrenc
i em sento esporuguit
davant de tanta grandesa
semblo talment un mosquit.

Igual com un engranatge
de perfeccions aconseguit,
ecologia... perfecta i
avui neix i és destruït.

En passar... com un diria?,
sento que em vaig allunyant.
Qui sóc jo?
No puc quedar-me.

Tinc el cor molt, molt malalt,
però no vull entristir-me.
Vull sentir-me content
perquè en aquest món
les coses són... sols un moment.

Els ulls de l'ànima

Quan els meus ulls
No puguin veure-us
Muntanyes dels Pirineus
Gegantesques, enlairades
Coronades per la neu

Voldria que amb els ulls de
l'ànima
Més oberts que els dels humans
Percebre en la mirada
Sentir-vos a les meves mans

Veure sempre aquests paratges
Sentir el seu aire en passar
Escoltar com sorolla l'aigua
De les fonts relliscar

Pujar per les serralades
A la carena arribar
Descobrir com neix el nou dia
La seva llum poder atrapar

Sento el perfum d'aquesta terra
Quan camino fent el volt
Les herbes que en ella neixen
Perfumen tot l'entorn

I com si fóra un pessebre
En els vostres peus plantats
Els pobles que la rodegen
I també els seus prats

Voldria que els ulls de l'ànima
Fessin aquest tresor meu
No perdre mai el seu misteri
Quedar-me sempre amb ell

La dona de Cerdanya

He nascut a Puigcerdà.
Jo sóc dona de Cerdanya.
He pogut admirar el seu
valer i també el seu coratge.

Ja té la bugada feta,
la roba ben endreçada.
També té vi al celler
i el pa al calaix de la taula.

Sap fer un bon cuinat
quan l'ocasió ho demana
i sap cantar una cançó
en aquell bressol de mare.

És ferma com una roca,
els compta de quatre en quatre.
També guarda en previsió
per si vinguessin mal dades.

Espera amb il·lusió les festes
que són marcades.
S'engalana com pot
i apareix com una fada.

Sent l'amor com un volcà
d'aquesta terra que emana
flama i aigua amb abundor,
aquell bes d'enamorada.

És com una pedra en brut
que en estar tan ben tallada
espurneja un raig de llum

que per tots és admirada.
Així és la dona de Cerdanya!

La flama al vent

Volant volant
La ploma al vent
Que va i be
S'apropa i s'allunya
Queda presa de sostingut encant
Que a penes dura

De sobte s'allunya en l'horitzó
Jo vull que retorni
La vida passa
Com la ploma al vent

Flotant flotant
Es diria que és un somni

M'he despertat i de cop m'he vist
gran
Quantes coses viscudes!
Voletejant m'he trobat entristida
Que la joventut l'he perduda

No t'allunyis en l'horitzó...
perdura
És que he flotat com la ploma al
vent
Jo voldria quedar sostinguda...

Magda Morralla

ANTOLOGIA

de

POETES CERDANS

de

ANTOLOGIA

Magda Morralla i Navarro neix a la plana cerdana, filla de la vila de Puigcerdà, al mes d'abril de 1959. És de mare castellana i de pare català. Casada amb un pagès nat, amb qui comparteix la vida al poblet de Sanavastre, és també mare de tres fills: una noia i dos xicots. La seva trajectòria al món de la poesia és, segons ella, «vertaderament curta». Per això diu que l'elecció dels poemes no ha estat gaire difícil. Les seves aficions són diverses: cuinar, treballs manuals de pintura, restauració..., que ha compartit en alguns dels cursets organitzats per l'Associació de Dones del Món Rural, de la qual és membre. Desitja, en un futur, poder dedicar-se més profundament a l'escriptura. El 2004 va rebre el tercer premi als Jocs Florals de Cerdanya (Alp) pel seu poema *Desitjaria* i cada any participa en la trobada poètica que es fa a la Puigcerdà al juliol. Els seus temes poètics van des de la infància perduda fins a una manera particular d'entendre la seva pròpia mort, amb valors morals, passant pel transcurs de la vida, l'entrada a l'adolescència d'un dels seus fills... L'últim poema recollit aquí, en canvi, representa una visió descriptiva del Nadal a la Cerdanya.

Hi vaig néixer

Hi ha una plaça arrodonida
a la vila de Puigcerdà,
on vaig néixer
un u d'abril
de fa força anys.

Lloc privilegiat per néixer!
Però fins ara...
no me n'havia adonat.

Avui he passat per aquesta plaça
i he començat a recordar
que al maig hi havia un fanal
i ara, on deu estar?

Les hores que hi devia haver jugat
a córrer, a saltar o a cuit i
amagar!

Quantes vegades els genolls m'hi
devia haver pelat,
o, si no, pujant i baixant escales
fins al carrer Arraval,
on la mare rentava la roba
en el safareig que al fons hi ha?

Des d'aquesta balconada
he tornat a recordar:
que veia el tren quan marxava
i com tornava a arribar.

Quedo bocabadada de quan et
miro
perquè el teu cel
és blau, com no n'hi ha.

Tota la vall brilla coronada
per aquests cims immensament
alts
que, quan tenen les crestes
blanques,
semblen perles sortides de la mar.

Des d'una finestra oberta
t'he anat espiant
com vas canviant de colors,

BONICA!,
verds, grocs i amarronats.

I el dia que morís, jo voldria
les meves cendres fer escampar
per aquesta estimada vall,
perquè sóc una cerdana
nascuda en una plaça de
Puigcerdà.

Desitjaria

Desitjaria...
que la meva mort
la portés un missatger
i que en oferir-me un dolç verí
em quedés adormida
sense que fos llarg el patir.

Que m'enterressin
com vaig néixer,
nua,
sense bri de teixit que em cobrés
ni de llana
ni de fil.

No m'oferiu
diademes de flors,
tan sols...
una rosa vermella
perquè no sigui dit.

Que el dia fos suau,
amb un cel ben blau;
que la terra restés humida
i que fes aquella olor...,
això desitjaria.

I en la meva absència, que
llàgrimes de sentiment
no llisquessin
per les vostres galtes;
sé que la mort
és dolorosa i trista
quan arriba,
però de tots és el destí.

I quan aparegui
el missatger sense cap permís
a donar-me la missiva
o a oferir-me l'elixir,
serà... per dir-me
que s'ha acabat
la dolçor d'existir.

Passatger del món

És indubtable i cert
que el temps passa
i que un rellotge avança.

I el dia neix i creix,
i és palpable,
i el sol surt fidel,
i és saludable.

I un cel blau va traslladant-se
a cel rogent i a negra nit
com un diable.

Company, amic i pare
passatger del món
que en breus instants passes,
la vellesa se t'atansa
en l'oratge.

I abraçat al rellotge
vas deixant petjada
en el paisatge.

I com una dolça remor,
dins les nostres vides
un record interminable.

Per a tu, Sergi

Sergi:
un poema
hem volgut escriure't
per dir-te el que t'estimem.

Per avisar-te que el temps
passa de pressa,
passa corrent.

No sabem si t'adones
que ja ets un adolescent.

Que la infantesa
t'abandona
per convertir-te
en un home valent.

Enyorarem la teva
innocència de nen.

Els plors, les rialles,
les malifetes, els temors,
les teves tafaneries
i els teus perquès.

Però recordarem
la dolça ninesa
d'un vailet
de bonics ulls verds.

Avui, Sergi, volem parlar-te
seriosament
i donar-te mil consells,
ja que t'has convertit
en un adult més.

Com podríem explicar-te,
"carinyo",
que aprofitis el moment,
que l'aventura de joventut
que avui comences
et farà veure la vida diferent?

L'existència en aquest món
no és perfecta,
a vegades és aspra i cruel,
procura beure-te-la a glopets.

Reparteix-la
estudiant i treballant
i estimant també
per no haver de penedir-te
en cap moment.

Procura fer-ho bé!

I poder ser al teu costat
en aquest futur, que t'arriba,
és el que desitgem.

Com quan eres un dolç bebè.
Com quan et besàvem al front

i t'acaronàvem les galtes
i t'acariciàvem els cabells.

Petit poema de Nadal

Taulades blanques de gebre,
vidres entelats,
el fred trucant a les portes,
xemeneies fumejant,
branques despullades,
catifes daurades
per trepitjar.

Mes de desembre
esperat...,
a cada llar un pessebre,
s'acosta el Nadal.

Altres poetes cerdans

Per la bellesa natural del seu paisatge, únic en tot el Pirineu, la Cerdanya ha estat font d'inspiració per a un bon nombre de poetes catalans que l'han visitada. Hi ha corrandes anònimes del segle XVII i XVIII força interessants, Al segle XIX, Jacint Verdaguer la travessa per escriure una part de *Canigó*. Joan Maragall hi descriu una tempesta vista des de la muralla de Puigcerdà. A l'inici del segle XX, Ignasi Soler i Escofet escriu un bell poema sobre les campanes de Talló. El barceloní Francesc Matheu, per la seva banda, és l'autor de l'*Himne cerdà*. Més endavant, Tomàs Garcés recorre la Cerdanya i n'escriu més poemes. Joan Benet i Petit, acabada la Guerra Civil, rememora les marededéus cerdanes. El rossellonès Emili Foxonet, uns anys després, escriu uns quants poemes relacionats amb Bellver de Cerdanya i la seva Batllia. Ramon Blasi i Rabassa, entre els anys seixanta i setanta, n'escriu bastants més sobre el paisatge cerdà. Montserrat Camarasa també en va escriure uns quants durant la seva estada a la comarca els anys vuitanta. I ja a cavall dels segles XX i XXI cal mencionar el berguedà Ramon Guitó amb uns quants poemes més. Però hi ha també poetes de la terra, nascuts a la Cerdanya i que al llarg de la seva vida han escrit poemes. D'entre aquests autors cal destacar-ne cinc.

Salvador Capdevila

Nat a Santa Eugènia de Nerellà, Salvador Capdevila i Serra (1896-1935) és el primer poeta cerdà de què es té menció. Influït pels estils de Maragall i d'altres poetes contemporanis, va escriure al primer terç del segle XX una sèrie de poemes que els seus fills van compilar, el 1982, al llibre *Terres cerdanes*. Aquest poemari, molt visual, és sobretot un recorregut pels diferents llogarets de la Batllia de Bellver, una terra de racons, amb la inclusió de la mateixa vila de Bellver.

A les ombres de l'arbreda
que un torrent dona ufanor,
hi ha un grupet de cases: Pedra,
més enllà de les de Bor.

Magdalena Masip

Va néixer a Barcelona, però va passar la major part de la seva vida a Cerdanya. Magdalena Masip i Biosca (1897-1972) és autora de *Retrunys interns*, llibre publicat el 1964, i més endavant, tretze anys després de la seva mort, l'Institut d'Estudis Ceretans —de qual era llavors president el seu fill, Salvador Torrent i Masip— en va treure un recull de poemes a *Des de Cerdanya*. Poetessa sobretot de sensacions, va ser guardonada amb el primer premi al Certamen Literari de l'Esbart Cerdanya de Puigcerdà.

Rius de Cerdanya, companyia dolça,
que ens gronxen amb l'oreig del seu passar;
dintre seu dormida hi ha la gorja
per defensar llurs aigües com un ca.

Roger Giral

Nascut a Sant Llorenç de Cerdanya (Vallespir), però havent residit molts anys a Dorres, Roger Giral (1924-1980) ha escrit poesia i narració curta, una bona part de la qual amb un alt contingut d'investigació. Els seus treballs van ser compilats en format de llibre per la revista *Sant Joan i Barres*. Va escriure articles al diari *L'Indépendent* i va obtenir premis als Jocs Florals de la Ginesta d'Or. La seva mort prematura no li va permetre publicar, segurament, altres treballs que haurien enriquit la seva tasca d'escriptor. La crisi de la pagesia és un dels temes que més fa servir als poemes, en què lamenta l'abandonament de camps i de masos.

Ja no s'hi veu cap pagès
menar el parell o bé l'arada.
El carreró dona destret
sense cridòria de mainada.

Margarida Giral

Filla de l'escriptora Carme Clausell i Bernat, Margarida Valls i Clausell (1927-2009) neix a Cotlliure. Quan té un any la duen a Mollet del Vallès i quan en té dos al Marroc, on viurà un temps amb els pares. Després tornen a Catalunya i quan esclata la Guerra Civil el seu pare ha d'exiliar-se a França. Als tretze anys la Margarida esdevé el pilar de la família. Va cada dia a Barcelona amb tren i passa casa per casa provant de vendre trumfes, farina, carbó... El 1946 torna a Cotlliure i el 1948 se'n va a Sant Llorenç de Cerdans. Allà hi coneix el Roger Giral, un noi del poble. El 1950 es casen a Vilanova de les Escaldes. Canvien la residència constantment: Rodès, Cotlliure, Montlluís, Angostrina... A partir del 1957 s'estableixen definitivament a Dorres. El seu home s'interessa per l'arqueologia i esdevé un ferm defensor de la llengua catalana, però víctima d'un càncer incurable, se suïcida el 1980. A partir d'aquesta data comença a escriure a la revista comarcal *Rufaca*, a l'*Almanac català del Rosselló* i al setmanari *Punt Diari Catalunya Nord*. També participa en recitals de poesia a Oceja. Fruit d'aquest treball és el guardó del Cerdà de l'Any, que se li atorga, per primera vegada a una dona, el 1997. Al llibre *Vivències* (2006), escrit per ella, hi ha una recopilació de les seves narracions curtes i dels seus poemes, en què descriu sovint el paisatge cerdà amb versos carregats d'una notable malenconia.

Admiro els cirerers salvatges
enmig dels vents,
immensa senyera que voleia
remor de fulles fugisseres.

Josep Maria Roset de la Iglesia

Nat a Manresa el 1948, és un poeta fet a si mateix. Va passar la infantesa a Cerdanyola del Vallès. Li agradava molt contar contes improvisats a les seves filles, nets i neta i des de ben jove escrivia versos carregats de sensibilitat. Els seus escrits posaven valor tant moments com persones rellevants de la seva vida, així com la grandesa de petites coses quotidianes. També la bellesa i el paisatge. L'acte d'escriure sempre el va acompanyar i va ser un bàlsam que atenuava la malaltia que l'afectava des dels 33 anys. La seva producció literària és inversament proporcional a les limitacions que la malura li va provocar: quantes més restriccions, més escrivia, de manera que els darrers anys de la seva vida van créixer de manera destacada. Animat per la seva família, el 2020 es va presentar i va guanyar la Flor Natural als Jocs Florals de Cerdanya. Aquest mateix any li publiquen el primer llibre de poemes, *Laberint de paraules*, en què bona part dels seus poemes anteriors veuen la llum. I el 2021, prologat per Manel Figuera, treu el segon llibre, *Dolça com la mel i amarga com la fel*, treballat i amb tres tendències clares: una d'interiorista, una altra d'amor a la terra i una tercera, original, de poemes faula. Manel Figuera diu al pròleg que la seva poesia «és un gran cant a la vida». Malauradament ens ha deixat el mateix 2021 a l'edat de 73 anys.

Qui dels fills té bona cura
recollirà fruita madura;
si deixes que es torci l'arbre,
abans de collir-la ha de caure.
Així que sembrem valors
i recollirem amors.

El patrimoni industrial a la Cerdanya

D.A.

La Cerdanya ha estat tradicionalment una comarca rural, lligada al sector primari i des de l'obertura del túnel del Cadí, a mitjan anys 80, el sector serveis ha ocupat gairebé tota l'activitat econòmica de la vall. Malgrat això, la Cerdanya ha tingut en el passat una considerable activitat industrial: d'explotació forestal, molins, filatures, etc., incloses diverses colònies industrials al costat del riu Querol, a la part baixa de Puigcerdà.

Aquest llibre fa un recull força complet del patrimoni industrial de la comarca, la major part del qual es troba o desaparegut o en molt mal estat de conservació i servirà per fer un crit d'atenció en vers un patrimoni que sovint no es valora prou.

La vall del riu Duran

Núria Boltà Vilaró

La vall del riu Duran és una vall de la Cerdanya freqüentada per milers de visitants atrets per la bellesa salvatge del seu paisatge. Els destins estrella són l'ascensió al Puigpedrós, les travesses pels nombrosos itineraris i la visita a l'estany de Malniu. Però la vall és molt més que això: pobles, rierols, fonts, prats, els estanys menys coneguts i, sobretot, la seva gent.

A la vall trobem els pobles de Meranges, Gréixer, Girul, Olopte, Cortàs i Èller, que pertanyen a quatre municipis: Ger, Meranges, Isòvol i Bellver de Cerdanya.

El llibre ens parla de la natura d'aquesta vall, de la seva història, del seu patrimoni, de tradicions i de llegendes, d'antics oficis i també de petites històries relacionades amb la gent del territori.

 Querol _REVISTA
CULTURAL
DE Cerdanya

NÚM. 31
TARDOR 2022

Grup de Recerca
de Cerdanya